

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Π.Μ.Σ ΝΟΜΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

«ΜΗΝ

ΠΥΡΟΒΟΛΕΙΤΕ

«ΜΗΝ
ΠΥΡΟΒΟΛΕΙΤΕ
ΤΑ ΣΠΟΥΡΓΙΤΙΑ ΜΕ ΚΑΝΟΝΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Του ΣΙΑΜΙΔΗ Παναγιώτη του Αναστασίου

ΘΕΜΑ: « Η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας από το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας »

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ-ΣΚΑΛΤΣΑ
Ανδρομάχη

Αχαρναί, Νοέμβριος 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ.....	7
1.1 Έννοια και περιεχόμενο	7
1.2 Στοιχεία της αρχής της αναλογικότητας.....	9
1.2.1 Η αναγκαιότητα	9
1.2.2 Η καταλληλότητα.....	10
1.2.3 Η αναλογικότητα υπό στενή έννοια.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ	12
2.1 Ιστορική ανάδρομη –αποστολή –διακρίσεις	12
2.2 Αρμοδιότητες της Ελληνικής Αστυνομίας.....	13
2.3 Αρχές που διέπουν την αστυνομική δράση	16
Α) ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ:.....	16
1) Η αρχή της νομιμότητας	16
2) Η αρχή της αμεροληψίας.....	17
3) Η αρχή της ισότητας	17
4) Η αρχή της υπεροχής του δημόσιου συμφέροντος	18
5) Η αρχή της συνέχειας και της ενότητας των αστυνομικών υπηρεσιών	19
Β) ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ:.....	19
1) Η αρχή της διαρκούς ετοιμότητας και της διαρκούς διατεταγμένης υπηρεσίας	19
2) Η αρχή της δράσης.....	20
3) Η αρχή της προσήκουσας συμπεριφοράς	21
4) Ο σεβασμός του τεκμηρίου της αθωότητας	22
5) Η αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης εξουσίας	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΑΣ.....	24
3.1 Η έννοια , η αναγκαιότητα εφαρμογής και η θεμελίωση της αρχής της αναλογικότητας	24
3.1.1 Έννοια και αναγκαιότητα εφαρμογής.....	24
3.1.2 Η συνταγματική – νομοθετική θεμελίωση της αρχής.....	27
3.2 Τα στοιχεία του μέτρου της αρχής της αναλογικότητας.....	29
3.2.1 Αρχή της αναγκαιότητας	29
3.2.2 Αρχή της καταλληλότητας	32
3.2.3 Αρχή της αναλογικότητας <i>stricto sensu</i> ή αρχή της αναλογίας	33
3.3 Πεδία εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας	38
3.3.1 Η αρχή της αναλογικότητας κατά τις αστυνομικές ενέργειες για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος	38
3.3.1.α Προσαγωγή	38
3.3.1.β Έρευνες (κατ' οίκον και σωματικές).....	41

3.3.1.γ Σύλληψη	43
3.3.1.δ Ειδικές ανακριτικές πράξεις.....	46
3.3.2 Η χρήση των όπλων.....	48
3.3.3 Πράξεις διοικητικού και εκτελεστικού περιεχομένου.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ-ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΓΙΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ	57
4.1 Παράνομες ενέργειες αστυνομικών οργάνων (σωματικές βλάβες).....	57
4.2 Συνέπειες παράνομης χρήσης όπλου	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΗΣ ΟΡΘΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ	74
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ.....	79

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Κ.	Αστικός Κώδικας
αρ.	άρθρο
βλ.	βλέπε
Δ.Δ.Τ.	Δίκαιο Δημόσιας Τάξης
ΔΕΦΑΘ	Διοικητικό Εφετείο Αθηνών
εδ.	εδάφιο
Εισ.Ν.ΑΚ	Εισαγωγικός Νόμος του Αστικού Κώδικα
ΕΛ.ΑΣ.	Ελληνική Αστυνομία
επ.	επόμενα
Ε.Σ.Δ.Α.	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τα λοιπά
κτλ.	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΠΔ	Νόμος
Ν.	Νομικό Βήμα (Νομικό Περιοδικό)
ΝΟΒ	Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου
Ν.Π.Ι.Δ.	Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου
Ν.Π.Δ.Δ.	όπου παραπάνω
ο.π.	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Δ.	Ποινικός Κώδικας
Π.Κ.	παράγραφος
παρ.	παραδείγματος χάρη
π.χ.	Σύνταγμα
Σ.	σελίδα
σελ.	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣτΕ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης
Φ.Ε.Κ.	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελληνική Αστυνομία ανάμεσα στα άλλα όργανα του κράτους, στο πλαίσιο της Ελληνικής Έννομης Τάξης, έχει ως κύρια αποστολή της τη διασφάλιση της δημόσιας ειρήνης και ευταξίας, την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος, την προστασία του κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος καθώς και την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών.

Η αστυνομική δράση και ιδίως, η άσκηση καταναγκασμού στο πλαίσιο της αστυνόμευσης, αποτελεί την κατ' εξοχήν μορφή κρατικής επέμβασης στην προσωπική ελευθερία των πολιτών. Για τον λόγο αυτό, οι όροι άσκησης αυτής της μορφής καταναγκασμού, υπόκειται σε αυστηρούς τυπικούς και ουσιαστικούς περιορισμούς. Ωστόσο, παρά το πλήθος των σχετικών διατάξεων, δεν είναι δυνατή η πλήρης αποτύπωση και εξειδίκευση των συγκεκριμένων όρων άσκησης της αστυνομικής αρμοδιότητας στο εκάστοτε ισχύον νομοθετικό πλαίσιο. Λόγω της ιδιαιτερότητας της φύσης της αστυνομικής δράσης και για τη διασφάλιση της αμεσότητας και αποτελεσματικότητας της κρατικής επέμβασης, η ισχύουσα νομοθεσία καταλείπει ευρύτατα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας στα επιφορτισμένα με την εγγύηση ασφάλειας όργανα, προκειμένου εκείνα να κρίνουν και να εξειδικεύσουν κάθε φορά τους όρους και τους περιορισμούς υπό τους οποίους ενεργούν, με βάση την ιδιοτυπία της εκάστοτε περίπτωσης. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η άσκηση της αστυνομικής αρμοδιότητας τελεί υπό τη διπλή προϋπόθεση τήρησης της αρχής της νομιμότητας και της αναλογικότητας. Κατά συνέπεια, εφόσον δικαιολογείται η προσβολή συγκεκριμένου έννομου αγαθού του, η κρατική επέμβαση μπορεί νομίμως να περιορίσει την ελευθερία του ατόμου ή άλλα έννομα δικαιώματά του, μόνον σε όση έκταση συντρέχει ανάγκη θεραπείας του δημοσίου συμφέροντος και μόνον, εφόσον συντρέχουν οι ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις περιορισμού των δικαιωμάτων του, επιλέγοντας μάλιστα το προσφορότερο και ηπιότερο κάθε φορά μέσο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι η ανάπτυξη μιας από τις θεμελιώδους αρχές του δικαίου της δημόσιας τάξης, η οποία διέπει την

αστυνομική δραστηριότητα και κυρίως τις αστυνομικές επεμβάσεις. Πρόκειται για την αρχή της αναλογικότητας, η οποία επιβάλλει μια στάθμιση του αγαθού που προστατεύεται από τη συνταγματική διάταξη και του αγαθού σε προστασία του οποίου αποβλέπει η με βάση την επιφύλαξη του Συντάγματος επέμβαση και απαγορεύει τον περιορισμό του ατομικού δικαιώματος για χάρη κάποιου σκοπού που αναλογικά είναι μικρότερης σπουδαιότητας.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην αρχή της αναλογικότητας ως δράσης της δημόσιας διοίκησης και στα επιμέρους στοιχεία αυτής. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην δράση της Ελληνικής Αστυνομίας ως όργανο του κράτους καθώς και στις αρχές που διέπουν αυτή. Πρόκειται για τις αρχές του δικαίου της δημόσιας τάξης που μαζί με την αρχή της αναλογικότητας προσδιορίζουν την έκταση και το περιεχόμενο τη αστυνομικής δραστηριότητας και ταυτόχρονα την οριοθετούν. Μέσα από αυτή τη διαδικασία θα γίνει καλύτερα κατανοητή η αρχή της αναλογικότητας, αφού οι αρχές προϋποθέτουν, προσδιορίζουν και ολοκληρώνουν η μια την άλλη. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η εφαρμογή της εν λόγω αρχής του Διοικητικού Δικαίου από το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας με συγκεκριμένη αναφορά σε ορισμένες αρμοδιότητες της τελευταίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μνεία στη στάση των δικαστηρίων στις περιπτώσεις παράνομων πράξεων των αστυνομικών οργάνων, δηλαδή όταν αυτά παραβιάζουν την προαναφερόμενη αρχή και τα όρια μέσα στα οποία πρέπει να δρουν, γεγονός που στοιχειοθετεί ευθύνη του δημοσίου για αποζημίωση, αφού τα αστυνομικά όργανα δρουν ως φορείς κρατικής εξουσίας. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε ορισμένες παραμέτρους οι οποίες μπορούν να επιφέρουν την ορθή εφαρμογή της ανωτέρω αρχής από τα αστυνομικά όργανα και κατ' επέκταση τη σύννομη δραστηριότητα αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

1.1 Έννοια και περιεχόμενο

Η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί μία από τις σημαντικότερες δικαιιοκρατικές αρχές η οποία κατοχυρώθηκε ρητώς με την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος μας το 2001 στο άρθρο 25 παράγραφος 1. Ο στόχος της αρχής είναι να τεθούν όρια στους περιορισμούς των ατομικών δικαιωμάτων. Λειτουργεί δηλαδή ως «περιορισμός των περιορισμών» και προσφέρει με αυτόν τον τρόπο ένα είδος «άμυνας» στο φορέα των δικαιωμάτων αυτών. Περιορισμός ατομικού δικαιώματος δε χωρεί δίχως την ύπαρξη ενός δημόσιου ή ενός συνταγματικώς προστατευόμενου ιδιωτικού συμφέροντος, η προαγωγή του οποίου να δικαιολογεί τον περιορισμό του ατομικού δικαιώματος. Στο σύγχρονο κοινωνικό κράτος, η αρχή της αναλογικότητας επιτελεί μια πρόσθετη λειτουργία, αυτή της διαρρύθμισης των σχέσεων ανάμεσα στην ατομική ελευθερία και το κοινωνικό συμφέρον.¹

Η νομική έννοια της αρχής της αναλογικότητας προσδιορίζεται ως η σχέση μεταξύ του περιοριστικού μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού και αποτυπώνεται γλαφυρά στη φράση του Fritz Fleiner: «η αστυνομία οφείλει να μη βάλλει με κανόνια εναντίον των σπουργιτιών». Σύμφωνα με τον Μάνεση², η αρχή της αναλογικότητας απαιτεί οι περιορισμοί των ατομικών ελευθεριών να ανταποκρίνονται προς το σκοπό για τον οποίο θεσπίζονται και να μην υπερβαίνουν το εκάστοτε απαραίτητο μέτρο. Στο ίδιο πνεύμα, ο Δαγτόγλου ορίζει την αναλογικότητα ως την εύλογη σχέση μεταξύ του συγκεκριμένου περιορισμού και του επιδιωκόμενου νόμιμου σκοπού³, ενώ ο Τσάτσος⁴ κάνει λόγο για σχέση αναλογίας μεταξύ του περιοριστικού μέτρου και του σκοπού που καλείται να υπηρετήσει ο περιορισμός. Τέλος, η

¹ Βλ. ΜΠΕΗΣ Κ, Άρθρο: Η αρχή της αναλογικότητας, Περιοδικό Δίκη 1999

² Βλ. ΜΑΝΕΣΗΣ Α., Συνταγματικά Δικαιώματα Α'- 4^η Έκδοση- Ατομικές Ελευθερίες, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 1982, Σελίδα 77

³ Βλ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π., Γενικό Διοικητικό Δίκαιο-7^η Έκδοση, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2015, Σελίδα 135 και Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα Ι, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 1991, Σελίδα 177

⁴ Βλ. ΤΣΑΤΣΟΣ Δ., Συνταγματικό Δίκαιο Γ'-Θεμελιώδη Δικαιώματα - Γενικό Μέρος, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα - Κομοτηνή 1987, Σελίδα

Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου⁵ θεωρεί ότι η σύγχρονη νομική έννοια της αρχής της αναλογικότητας επιβάλλει την εύλογη σχέση και συνάφεια μεταξύ των πολιτειακών μέσων και σκοπών. Το κοινό σημείο στη πλειοψηφία των παραπάνω ορισμών εντοπίζεται στην αναφορά δυο μεγεθών, ανεξαρτήτως του εκάστοτε χαρακτηρισμού τους. Ως κρατούσα ορολογία στο χώρο της ελληνικής επιστήμης, εμφανίζεται η έννοια της σχέσης μέσου – σκοπού.

Με την αρχή της αναλογικότητας ερευνάτε καταρχήν η συνταγματικότητα του επιδιωκόμενου σκοπού που περιορίζει το ατομικό δικαίωμα. Στη συνέχεια, ερευνάται αν ο περιορισμός του ατομικού δικαιώματος είναι κατάλληλος και αναγκαίος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Τέλος, εξετάζεται αν ο περιορισμός του ατομικού δικαιώματος είναι «δυσανάλογος» ως προς τη προστασία που παρέχεται στο συνταγματικώς αναγνωρισμένο συμφέρον.

Η αρχή της αναλογικότητας είναι ένα μεθοδολογικό εργαλείο με κλιμακωτό έλεγχο των προϋποθέσεων του περιορισμού ενός ατομικού δικαιώματος που ξεκινά από τον έλεγχο της «βαρύτητας» των χρησιμοποιούμενων περιοριστικών μέσων σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό και καταλήγει στη στάθμιση της «βαρύτητας» του περιορισμού του ατομικού δικαιώματος με τη «βαρύτητα» της προαγωγής του συνταγματικώς προστατευόμενου συμφέροντος. Από τα παραπάνω εμφανίζονται τα τρία επιμέρους στοιχεία της αρχής της αναλογικότητας όπου το κάθε ένα από αυτά έχει αναχθεί σε επιμέρους αρχή. Πρόκειται για το στοιχείο της αναγκαιότητας, της καταλληλότητας και της αναλογικότητας υπό στενή έννοια. Οι τρεις αυτές επιμέρους αρχές συνθέτουν την αρχή της αναλογικότητας υπό ευρεία έννοια.⁶

⁵ Βλ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ-ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Δήμητρα, Η αρχή της αναλογικότητας στο Εσωτερικό Δημόσιο Δίκαιο, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 1989, Σελίδα 13

⁶ Βλ. ΜΠΕΗΣ Κ., ο.π.

1.2 Στοιχεία της αρχής της αναλογικότητας

1.2.1 Η αναγκαιότητα

Το πρώτο στοιχείο της αρχής της αναλογικότητας είναι η αναγκαιότητα του λαμβανόμενου μέτρου, η οποία εξετάζεται αφενός ως προϋπόθεση της αναλογικότητας του μέτρου και αφετέρου ως ιδιότητα του ίδιου μέτρου για να είναι αυτό ανάλογο και συνεπώς νόμιμο.

Η αρχή της αναγκαιότητας αναφέρεται στη συνδρομή των απαιτούμενων ουσιαστικών προϋποθέσεων περιορισμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αναγκαίος είναι ο περιορισμός, όταν αποκλείεται η επιλογή άλλου, εξίσου μεν αποτελεσματικού, λιγότερο όμως περιοριστικού μέτρου. Δηλαδή αν είναι δυνατή η επίτευξη του ίδιου αποτελέσματος με λιγότερο όμως περιοριστικό μέτρο τότε ο επιβαλλόμενος περιορισμός του ατομικού δικαιώματος δεν είναι αναγκαίος και επομένως δεν ισχύει και η αρχή της αναλογικότητας.⁷

Στο πλαίσιο του στοιχείου της αναγκαιότητας αναζητείται κυρίως το πιο ήπιο, το λιγότερο επαχθές μέτρο, από τα περισσότερα εξίσου αποτελεσματικά. Στην ουσία δεν κρίνεται αν το μέτρο είναι όντως αναγκαίο, αλλά αν είναι το λιγότερο επαχθές. Το μέτρο θα πρέπει να είναι ικανό να αποτρέπει τον κίνδυνο, όχι απαραίτητα πλήρως, αλλά να αποτελεί ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Η αναγκαιότητα αυτή έχει σχετικό χαρακτήρα καθώς έχουμε δυο μεγέθη, αφενός ένα μεταβλητό, τα πρόσφορα μέτρα, και αφετέρου ένα στατικό, τον επιδιωκόμενο σκοπό.⁸

Ο δικαστικός έλεγχος της αναγκαιότητας των εξίσου πρόσφορων μέτρων διενεργείται με ex ante θεώρηση, δηλαδή κρίσιμος είναι ο χρόνος της έκδοσης ή της επιβολής του μέτρου. Έτσι αν κατά τη διαδρομή του χρόνου διαπιστωθεί η μη αναγκαιότητα τότε συντρέχει λόγος καταργήσεως του μέτρου μόνο για το μέλλον. Αυτό το στοιχείο της προγνώσεως του αναγκαίου μέτρου κατά το χρόνο της επιλογής υποδηλώνει και τον εμπειρικό χαρακτήρα της αρχής της αναγκαιότητας.

⁷ Βλ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Ανδρέας, Συνταγματικά δικαιώματα-Β' Έκδοση, Γενικό Μέρος- Ειδικό Μέρος, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2008, Σελίδα 247

⁸ Βλ. ΜΠΕΗΣ Κ., ο.π.

1.2.2 Η καταλληλότητα

Το δεύτερο στοιχείο της αναλογικότητας είναι η καταλληλότητα. Σύμφωνα με το στοιχείο της καταλληλότητας το μέτρο θεωρείται κατάλληλο όταν μπορεί να επιφέρει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ή όταν αυτό θεωρείται ως ικανό προς διευκόλυνση ή προώθηση ενός συγκεκριμένου σκοπού.⁹ Κατά το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας το μέτρο είναι κατάλληλο αν με τη βοήθεια του προάγεται η επιτυχία του επιδιωκόμενου σκοπού. Η επίτευξη δηλαδή δεν χρειάζεται να είναι πλήρης καθώς το μέτρο μπορεί να συνεισφέρει λίγο ή και ελάχιστα σε αυτή. Ως ακατάλληλο θεωρείται το μέτρο το οποίο δεν συνεισφέρει καθόλου στην επίτευξη του σκοπού.

Η κρίση της καταλληλότητας του μέτρου μπορεί να γίνει με βεβαιότητα, αφού προηγουμένως το μέτρο δοκιμαστεί. Αν το μέτρο δε δοκιμαστεί, ή αν δεν έχει παρέλθει επαρκής χρόνος δοκιμασίας, τότε καθίσταται αναγκαία η πρόγνωση του αποτελέσματος. Η καταλληλότητα όμως δεν εξαρτάται από το βαθμό δυσκολίας πρόβλεψης της αιτιακής εξέλιξης. Επίσης, αν το μέτρο κατά το χρόνο της εφαρμογής δεν έχει επιτύχει τον επιδιωκόμενο σκοπό, δεν σημαίνει αυτό το γεγονός από μόνο του, ότι το μέτρο είναι ακατάλληλο. Η εξέταση της καταλληλότητας γίνεται *ex ante*, με συνέπεια να διερευνάται αν κατά το χρόνο επιβολής του μέτρου και την εκτίμηση των περιστάσεων που ήταν τότε δυνατή, το ρυθμιστικό μέτρο εμφανίζεται ως κατάλληλο.¹⁰

Με το στοιχείο της καταλληλότητας αποτρέπεται η λήψη προφανώς ακατάλληλων μέτρων και προσδιορίζεται ο επιδιωκόμενος σκοπός του νομοθέτη.

Ο έλεγχος της καταλληλότητας έχει εμπειρικό χαρακτήρα, δηλαδή η αιτιατή σχέση του μέτρου με το σκοπό πραγματοποιείται με τα δεδομένα της εμπειρίας ή της επιστήμης. Βέβαια η καταλληλότητα αυτή καθεαυτή είναι αξιολογική και όχι εμπειρική έννοια.

⁹ Βλ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ-ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Δ., ο.π., Σελίδα 34

¹⁰ Βλ. ΜΠΕΗΣ Κ., ο.π.

1.2.3 Η αναλογικότητα υπό στενή έννοια

Το τρίτο στοιχείο της αναλογικότητας είναι η αναλογικότητα υπό στενή έννοια. Η *stricto sensu* αναλογικότητα επιβάλλει την ύπαρξη εύλογης σχέσης μεταξύ του λαμβανόμενου μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού. Τέτοια σχέση υφίσταται όταν σωρευτικά συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

1. Το μέτρο είναι κατάλληλο για την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος
2. Το μέτρο είναι αναγκαίο, δηλαδή είναι το λιγότερο επαχθές μεταξύ των περισσότερων κατάλληλων μέτρων
3. Τα μειονεκτήματα που συνεπάγεται η εφαρμογή του δεν υπερσχύουν των πλεονεκτημάτων αυτής¹¹

Η τελευταία αυτή προϋπόθεση σημαίνει ότι η αρχή της αναλογικότητας υπό στενή έννοια αναφέρεται πρωτίστως στην ορθή σχέση μεταξύ του μέτρου και σκοπού, μεταξύ κανόνα δικαίου και πραγματικής καταστάσεως και εμπεριέχει την απαίτηση για ισόρροπη ικανοποίηση των αντιτιθέμενων συμφερόντων. Το ζητούμενο δηλαδή κατά τη χρήση της αρχής αναλογικότητας είναι το αίτημα για όσο το δυνατόν καλύτερη ικανοποίηση του δημόσιου συμφέροντος με το μικρότερο δυνατό κόστος.¹²

Η αναλογικότητα υπό στενή έννοια δεν έχει εμπειρικό χαρακτήρα όπως έχουν η αναγκαιότητα και η καταλληλότητα αλλά αξιολογικό, με την έννοια, ότι σκοπός του μέτρου και το μέτρο καθεαυτό συγκρίνονται μεταξύ τους ως διαφορετικές αξίες. Άλλωστε, η αρχή της αναλογικότητας *stricto sensu* έχει μορφή ανοιχτή και όχι κανονιστική, όπως οι δυο άλλες αρχές, και επομένως δεν μπορεί να οριοθετηθεί σε κάποιο συγκεκριμένο κανόνα δικαίου αλλά τυγχάνει μιας ευρύτερης εφαρμογής.¹³ Στο πλαίσιο αυτό, η αναλογικότητα υπό στενή έννοια γίνεται αντιληπτή με διάφορους τρόπους και υπό διάφορες συνθήκες, που μπορούν να κατηγοριοποιηθούν στις εξής τρεις περιπτώσεις:

- Την αρχή της ελάχιστης δυνατής προσβολής ή του ηπιότερου μέσου
- Την αρχή της αποφυγής ασύμμετρων-δυσανάλογων συνεπειών

¹¹ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζωή, Αστυνομικό Δίκαιο-Η λειτουργική αρμοδιότητα του αστυνομικού προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2004, Σελίδα 541

¹² Βλ. ΜΠΕΗΣ Κ., ο.π.

¹³ Βλ. ΜΠΕΗΣ Κ., ο.π.

- Την απαγόρευση της χρονικής ασυνέπειας-υπερβολής¹⁴

Το ΣΤΕ δεν ελέγχει την αρχή της αναλογικότητας υπό στενή έννοια, αλλά περιορίζεται στον έλεγχο της καταλληλότητας.¹⁵

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

2.1 Ιστορική ανάδρομη –αποστολή –διακρίσεις

Η προστασία της κοινωνίας απ' τους εσωτερικούς και εξωτερικούς κινδύνους, αποτελεί την αρχική αποστολή του κράτους. Παραμένει και σήμερα ένας ουσιώδης σκοπός του, αν και έχουν προστεθεί και άλλοι. Την προστασία από τους εσωτερικούς κινδύνους (ή αλλιώς την τήρηση της τάξεως) εξασφαλίζει κυρίως η αστυνομία. Η αστυνομία ως μια βασική αρμοδιότητα του κράτους, και ιδίως το περιεχόμενο, η άσκηση και τα όρια της αστυνομικής εξουσίας, αποτελούν το αντικείμενο του αστυνομικού δικαίου, ενός σημαντικού κλάδου του ειδικού διοικητικού δικαίου. Το έργο λοιπόν της αστυνομίας παρουσιάζει ιδιαίτερη σημασία για το επίπεδο της ελευθερίας και της δημοκρατίας σε μια χώρα, αλλά και για τους κινδύνους που απορρέουν για τους ιδιώτες και το κράτος, από μια κακή χρήση ή κατάχρηση της αστυνομικής εξουσίας.

Η Αστυνομία είναι μια κοινωνική λειτουργία και ως τέτοια αναπτύσσεται σε κάθε ανθρώπινη κοινότητα, όπου δημιουργούνται κοινωνικές και βιοτικές σχέσεις. Η έννοια της αστυνομίας είχε μέχρι τις αρχές του 18^{ου} αιώνα αρκετά ευρύ περιεχόμενο. Αναφέρονταν γενικά στην διασφάλιση και διατήρηση της τάξης και περιελάμβανε τόσο την αντιμετώπιση των κινδύνων, όσο και την μέριμνα για την εξασφάλιση της γενικής ευημερίας. Με την πάροδο των χρόνων, ακολούθησε η πρώτη συγκεκριμενοποίηση της έννοιας της αστυνομίας, η οποία οδήγησε στη διάκριση της σε αστυνομία υπό ουσιαστική έννοια, υπό θεσμική ή οργανωτική έννοια και αστυνομία υπό τυπική έννοια. Η αστυνομία υπό ουσιαστική έννοια αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων του κράτους για την αντιμετώπιση των κινδύνων, ενώ η αστυνομία υπό θεσμική ή οργανωτική έννοια αφορά στη

¹⁴ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδα 542

¹⁵ Βλ. ΜΠΕΗΣ Κ, ο.π.

δομή και οργάνωση των αστυνομικών αρχών. Με τον όρο αστυνομία υπό τυπική έννοια νοούνται όλες οι αρμοδιότητες και τα καθήκοντα που αναλαμβάνει κατά το νόμο και εκτελεί η αστυνομία υπό θεσμική έννοια¹⁶.

Σήμερα, αστυνομία νοείται, κατά κανόνα, ο κοινωνικός και πολιτειακός οργανισμός, που έχει ως αποστολή να παρακολουθεί την κοινωνική συμπεριφορά των πολιτών και την τήρηση από αυτούς των κανόνων που εξασφαλίζουν την κοινωνική ισορροπία και την αρμονία μέσα στην πολιτεία και να θεσπίζει διατάξεις, με σκοπό την πρόληψη και την καταστολή της εγκληματικότητας, καθώς και την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη. Η ύπαρξή της είναι απαραίτητη καθώς διευκολύνεται ο κοινωνικός βίος των ανθρώπων και επιτυγχάνεται η αρμονική τους συμβίωση¹⁷.

Η αστυνομία ως δημόσια υπηρεσία διακρίνεται σε δικαστική και διοικητική. Η δικαστική έχει ως αποστολή τη συνδρομή προς τα όργανα της δικαστικής λειτουργίας για την απονομή της δικαιοσύνης, δηλαδή την ανακάλυψη, τη σύλληψη και την παράδοση των ενόχων για αξιόποινες πράξεις. Αντίθετα, η διοικητική αστυνομία κινείται και ενεργεί έξω από τη σφαίρα της ποινικής δικαιοδοσίας της πολιτείας. Ασκεί προληπτικό κατά βάση έργο και έχει ως αποστολή τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης και την πρόληψη του εγκλήματος, συχνά μέσω αστυνομικών επεμβάσεων και επιβολής περιορισμών στις ατομικές ελευθερίες.

Υπάρχουν και άλλες διακρίσεις της αστυνομίας, όπως σε δημόσια και ιδιωτική, πολιτική και μυστική. Κοινό όμως χαρακτηριστικό της αστυνομικής δραστηριότητας αποτελεί το γεγονός ότι διέπεται από διάφορες αρχές του δικαίου της δημόσιας τάξης.

2.2 Αρμοδιότητες της Ελληνικής Αστυνομίας

Ο Ν. 1481/1984 «Οργανισμός Υπουργείου Δημόσιας Τάξης»¹⁸ αποτέλεσε τον ιδρυτικό νόμο της Ελληνικής Αστυνομίας με σκοπό τον εκσυγχρονισμό της κρατικής Αστυνομίας μέσω μιας προσπάθειας ενοποίησης των Σωμάτων Ασφαλείας. Στην εισηγητική έκθεση του νόμου αναφέρεται ότι πρέπει να περιορισθεί η δράση των αστυνομικών στην εκπλήρωση της

¹⁶ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδες 3-5

¹⁷ Βλ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Μιχ. Γιάννης, Δίκαιο Αστυνομίας, ΑΘΗΝΑ 1987, Σελίδα 55

¹⁸ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζωή, ο.π., Σελίδες 183-188

αποστολής του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης δίχως να αποκλεισθεί η δυνατότητα παροχής νόμιμης συνδρομής σε άλλες κρατικές αρχές, να βελτιωθούν οι σχέσεις αστυνομικών και πολιτών, να αυξηθεί η παραγωγικότητα των αστυνομικών, να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η αύξηση της εγκληματικότητας. Αδήριτη ανάγκη αποτελεί η επαρκής κατάρτιση και ενημέρωση, κυρίως επί νομικών θεμάτων, προκειμένου να ανταποκριθούν πληρέστερα στις ανάγκες της πολιτείας και της κοινωνίας.¹⁹

Η κύρια ή προέχουσα αποστολή της ΕΛΑΣ καλύπτει τρεις βασικούς κύκλους αστυνομικών αρμοδιοτήτων: πρώτον, την εξασφάλιση της δημόσιας ειρήνης και ευταξίας και της απρόσκοπτης κοινωνικής διαβίωσης των πολιτών, δεύτερον, την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος και τρίτον, την προστασία του κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος στα πλαίσια της συνταγματικής τάξης. Οι ισχύουσες κάθε φορά διατάξεις για τα θέματα της αποστολής της ΕΛΑΣ, όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 8 του Ν. 2800/2000, προσδιορίζουν και την έκταση των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων.

Με σημείο αναφοράς τους προαναφερθέντες κύκλους αποστολών της Αστυνομίας, ο νόμος δρομολογεί αντίστοιχα την αστυνομική εξουσία σε τέσσερις βασικούς άξονες: στον πρώτο κύκλο αντιστοιχούν οι δυο πρώτοι άξονες, δηλαδή η άσκηση αστυνομίας γενικής αστυνόμευσης και η άσκηση αστυνομίας τροχαίας, στον δεύτερο η άσκηση αστυνομίας δημόσιας ασφάλειας και στον τρίτο η άσκηση της αστυνομίας κρατικής ασφάλειας.

Η άσκηση αστυνομίας γενικής αστυνόμευσης σύμφωνα με το Ν 2800/2000 περιλαμβάνει ιδίως: α) τη διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης και ευταξίας, β) την παροχή έννομης προστασίας στους πολίτες και συνδρομής στις αρχές, γ) την τήρηση της δημόσιας τάξης στους δημόσιους χώρους και στις δημόσιες συναθροίσεις, δ) τον έλεγχο της λειτουργίας δημόσιων κέντρων, καταστημάτων και θεαμάτων, ε) την τήρηση της τάξης στις συνεδριάσεις των δικαστηρίων και στις μεταγωγές των κρατουμένων και στ) τον έλεγχο της τήρησης της αγορανομικής και της τουριστικής νομοθεσίας.(άρθρο 8 παρ.3 Ν 2800/2000)

Η άσκηση αστυνομίας τροχαίας περιλαμβάνει σύμφωνα με τον ίδιο νόμο τα εξής βασικά καθήκοντα: α) τη ρύθμιση κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων στους δρόμους και στους λοιπούς δημόσιους χώρους και β) τη

¹⁹ Βλ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ Ν., Το νομικό καθεστώς των Σωμάτων Ασφαλείας, ΝοΒ 1983, Σελίδα 621

μέριμνα για την εφαρμογή του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας και των λοιπών διατάξεων που σχετίζονται με την κυκλοφορία των πεζών και των οχημάτων.(άρθρο 8 παρ.4 Ν 2800/2000)

Η άσκηση αστυνομίας δημόσιας ασφάλειας περιλαμβάνει ιδίως: α) τη δίωξη των εγκλημάτων κατά της ζωής, της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων, β) τον έλεγχο και τη δίωξη της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών, γ) τη δίωξη του λαθρεμπορίου και της αρχαιοκαπηλίας, δ) τη μέριμνα για την προστασία των ανηλίκων και την εφαρμογή των διατάξεων για τα ήθη, ε) τον έλεγχο της τήρησης των διατάξεων που αφορούν στα υπομνήματα και την προστασία του εθνικού νομίσματος και συναλλάγματος, στ) την επιτήρηση των τόπων, όπου συχνάζουν οι ύποπτοι διάπραξης εγκλημάτων και τον έλεγχο των προσώπων αυτών, ζ) την αναζήτηση των εξαφανισθέντων προσώπων και απολεσθέντων και κλεμμένων αντικειμένων και η) την αναζήτηση και σύλληψη των διωκόμενων προσώπων (άρθρο 8 παρ.5 Ν 2800/2000).

Η άσκηση αστυνομίας κρατικής ασφάλειας περιλαμβάνει ιδίως: α) την προστασία του κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος, β) την προστασία των επισήμων προσώπων, Ελλήνων και Αλλοδαπών, που βρίσκονται στη χώρα, γ) τον έλεγχο της τήρησης των διατάξεων που αφορούν την είσοδο, την παραμονή και την εργασία των αλλοδαπών στη χώρα και δ) τον έλεγχο της τήρησης των διατάξεων που αφορούν τα όπλα και τις εκρηκτικές ύλες (άρθρο 8 παρ.6 Ν 2800/2000)

Τα εν λόγω καθήκοντα απαριθμούνται στο νόμο ενδεικτικά, ώστε μέσω του εμπλουτισμού ή της διαφοροποίησης τους η ασκούμενη αστυνομική εξουσία να αναπροσαρμόζεται στις εκάστοτε απαιτήσεις της μεταβαλλόμενης πραγματικότητας. Η διεύθυνση των αστυνομικών καθηκόντων μεταφράζεται κατανάγκην σε βαθμιαία εντεινόμενη επέκταση της αστυνομικής εξουσίας στην ιδιωτική σφαίρα. Για την ορθή και νόμιμη άσκηση της εξουσίας αυτής τα αστυνομικά όργανα υποχρεούνται να προβαίνουν σε καλή χρήση της διακριτικής ευχέρειας, με την οποία κατά κανόνα ασκείται η αστυνομική αρμοδιότητα, τηρώντας πιστά το νόμο και τις γενικές και ειδικότερες αρχές του δικαίου που προσδιορίζουν και ταυτόχρονα περιορίζουν την εν λόγω αρμοδιότητα.

2.3 Αρχές που διέπουν την αστυνομική δράση

Η ένταξη των αστυνομικών οργάνων της ΕΛΑΣ²⁰ στην εκτελεστική εξουσία συνεπάγεται την υπαγωγή της άσκησης της αρμοδιότητας τους στις αρχές του διοικητικού δικαίου που διέπουν τη δράση όλων των διοικητικών οργάνων. Η διασύνδεση της αστυνόμευσης με την κυρίαρχη κρατική εξουσία και ιδιαίτερα με τη μονομέρεια και τη μοναδικότητα, τα κύρια χαρακτηριστικά της τελευταίας, δε σημαίνει σε καμιά περίπτωση αρμοδιότητα των αστυνομικών οργάνων. Έτσι, η αστυνομική εξουσία διέπεται καταρχήν από τις βασικές γενικές αρχές της νομιμότητας, της υπεροχής του δημόσιου συμφέροντος, της αναλογικότητας, της αμεροληψίας και της ισότητας, της συνέχειας και της ενότητας των αστυνομικών υπηρεσιών. Ωστόσο, η αστυνομική επεμβατική δράση της ΕΛΑΣ δεδομένης της ιδιομορφίας και των μέσων της, τα οποία έχουν άμεσο αντίκτυπο σε θεμελιώδη αγαθά και ελευθερίες των ατόμων, διέπεται περαιτέρω από ορισμένες πρόσθετες θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της δημόσιας τάξης. Πρόκειται για την αρχή της διαρκούς ετοιμότητας και της διαρκούς διατεταγμένης υπηρεσίας, της δράσης, της προσήκουσας συμπεριφοράς, το σεβασμό του τεκμηρίου της αθωότητας και την αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης εξουσίας.

Οι δύο αυτές κατηγορίες αρχών που προσδιορίζουν την έκταση και το περιεχόμενο της αστυνομικής αρμοδιότητας και ταυτόχρονα την οριοθετούν αποτελούν το αντικείμενο της παραγράφου με εξαίρεση την αρχή αναλογικότητας για την οποία θα αναφερθούμε εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο.

A) ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ:

1) Η αρχή της νομιμότητας

Η αρχή της νομιμότητας αποτελεί απόρροια της αρχής της διάκρισης των εξουσιών και καθιερώνεται στην ελληνική έννομη τάξη σε διάφορα άρθρα του Συντάγματος (αρ. 26§ 2, 43, 50, 82, 83, 95§ 1 Σ). Ειδικότερα, η αρχή της νομιμότητας στην αστυνομική αρμοδιότητα επιβάλλει στα αστυνομικά όργανα να ασκούν την εξουσία τους, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, το

²⁰ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π. , Σελίδες 492 και επ.

Σύνταγμα, τους νόμους και κάθε κανόνα ανώτερης ή ισοδύναμης με αυτούς τυπικής ισχύος.²¹

Είναι όμως δυνατή η απόκλιση από την αρχή της νομιμότητας στην αστυνομική δράση με δύο τρόπους:

α) De jure απόκλιση από την αρχή νομιμότητας: όταν προβλέπεται ρητά από το νόμο π.χ. η εφαρμογή των διατάξεων του νόμου για την κατάσταση πολιορκίας²²

β) De facto απόκλιση από την αρχή νομιμότητας: όταν επιβάλλεται από τη φύση των πραγμάτων π.χ. το φαινόμενο της «θεμιτής παρανομίας» για την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος.

Η απόκλιση αυτή γίνεται για λόγους σκοπιμότητας και συνεπάγεται μείωση ή παντελή απουσία δικαστικού ελέγχου της δράσης των αστυνομικών οργάνων.

2) Η αρχή της αμεροληψίας

Η αρχή της αμεροληψίας επιβάλλει στον αστυνομικό να είναι αμερόληπτος, δίκαιος εφαρμοστής των νόμων και πρέσβης της ισονομίας και αξιοκρατίας. Κατοχυρώνεται στην αστυνομική νομοθεσία αναγόμενη σε θεμελιώδη κανόνα υπηρεσιακής συμπεριφοράς. Η τήρηση της αρχής της αμεροληψίας έχει άμεση θετική επενέργεια στις σχέσεις αστυνομίας-πολιτών και στη φερεγγυότητα του Σώματος. Αποκτά μεγαλύτερη σημασία όταν τα αστυνομικά όργανα ασκούν δικαστικής φύσεως αρμοδιότητες, δηλαδή υπηρεσιακές, που κατ' εξοχήν πρέπει να φέρουν το στίγμα του αδιάβλητου και να διασφαλίζουν το κύρος του Σώματος.

3) Η αρχή της ισότητας

Η αρχή της ισότητας, που προβλέπεται στο Σύνταγμα, επιβάλλει στα αστυνομικά όργανα την ίση μεταχείριση των όμοιων περιπτώσεων και τη διάφορη μεταχείριση διάφορων περιπτώσεων κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Τα αστυνομικά όργανα κατά την επιλογή των διαφόρων μέσων για την εκπλήρωση της αποστολής τους πρέπει να κινούνται μέσα στα όρια που διαγράφονται από την αρχή της ισότητας. Η τήρηση των ορίων αυτών αποκλείει τόσο την έκδηλη άνιση μεταχείριση, είτε με την

²¹ Βλ. αρ.1 παρ.2 Π.Δ. 538/ 1989

²² Βλ. αρ.48 παρ.1,2 Σ

μορφή της εισαγωγής ενός καθαρά χαριστικού μέτρου είτε με την μορφή της επιβολής μιας αδικαιολόγητης επιβάρυνσης, όσο και την αυθαίρετη εξομοίωση διαφορετικών καταστάσεων ή την ενιαία μεταχείριση προσώπων που βρίσκονται κάτω από διαφορετικές συνθήκες, με βάση όλους τυπικά και άσχετα μεταξύ τους κριτήρια.

4) Η αρχή της υπεροχής του δημόσιου συμφέροντος

Ο γνώμονας, με τον οποίο ασκείται η αστυνομική αρμοδιότητα, πρέπει να είναι η διαφύλαξη και η ικανοποίηση του δημοσίου συμφέροντος. Η αρχή αυτή κωδικοποιείται τόσο στο Σύνταγμα, όσο και στο αστυνομικό δίκαιο. Βρίσκει εφαρμογή σε διατάξεις του Συντάγματος, όπου αναφέρεται, ότι όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό και υπάρχουν υπέρ αυτού (αρ. 1§ 3 Σ), ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι και ιδίως οι αστυνομικοί υπηρετούν το λαό (αρ.103§ 1 Σ) και ότι το κράτος μεριμνά για την προστασία του δημοσίου συμφέροντος (αρ. 106§ 1 Σ).

Από την άλλη στο αστυνομικό δίκαιο και ειδικότερα στο ΠΔ 538/1989 προβλέπεται ρητά, ότι κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους οι αστυνομικοί έχουν πάντοτε ως γνώμονα των ενεργειών τους την εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και τη διαφύλαξη των νόμιμων συμφερόντων των πολιτών.²³

Η αρχή της υπεροχής του δημόσιου συμφέροντος ισχύει για τις πράξεις που εκδίδονται τόσο κατά δέσμια αρμοδιότητα όσο και κατά διακριτική ευχέρεια. Στην τελευταία περίπτωση το υπερέχον δημόσιο συμφέρον λειτουργεί, όχι μόνον ως ενισχυτικός παράγοντας τις διακριτικής ευχέρειας αλλά ταυτόχρονα ως φραγμός της.

²³Βλ. αρ.2 παρ.5 του Π.Δ. 538/ 1989

5) Η αρχή της συνέχειας και της ενότητας των αστυνομικών υπηρεσιών

Η αρχή της συνέχειας των δημοσίων υπηρεσιών σημαίνει την ανάγκη της αδιάκοπης και απρόσκοπτης λειτουργίας τους. Πρόκειται για μια αρχή, η τήρηση της οποίας αποκτά αυξημένο ειδικό βάρος κατά την άσκηση της αστυνομικής εξουσίας, η οποία ασκείται συνήθως κατά διακριτική ευχέρεια. Όταν, επομένως, στα πλαίσια της τελευταίας τα αστυνομικά όργανα ασκούν τα καθήκοντα τους προς εκπλήρωση της αποστολής της αστυνομίας δεν μπορούν να προβάλουν και να εφαρμόσουν τις αρχές που διέπουν της άσκηση της διακριτικής ευχέρειας με τρόπο που να παραλύουν όχι μόνο οι εν λόγω υπηρεσίες αλλά και άλλες υπηρεσίες του κράτους. Η αδιάλειπτη λειτουργία των αστυνομικών υπηρεσιών εντάσσεται στην ίδια την ουσία των Υπηρεσιών αυτών και είναι απαραίτητη από τη στιγμή, κατά την οποία η θεραπεία των διαφόρων μορφών του δημόσιου συμφέροντος που έχουν επιφορτιστεί οφείλει να είναι συνεχής.

Η αρχή της ενότητας των δημοσίων υπηρεσιών προστατεύει τον ιδιώτη που αντιμετωπίζει όλες τις κρατικές υπηρεσίες ως πλευρές του ενιαίου κράτους και απαγορεύει την εφαρμογή του ορθού συστήματος των αρμοδιοτήτων ως μεθόδου καταστρατηγήσεως των δικαιωμάτων και της έννομης προστασίας αυτού.

B) ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ:

1) Η αρχή της διαρκούς ετοιμότητας και της διαρκούς διατεταγμένης υπηρεσίας

Ο όρος «διαρκής ετοιμότητα», που είναι αυτονόητη προϋπόθεση για την λειτουργία των αστυνομικών υπηρεσιών, σημαίνει αδιάκοπη και συνεχή δυνατότητα αστυνομικής επέμβασης σε όλη την επικράτεια και ανεξάρτητα από χρονικό περιορισμό, δηλαδή όλες τις μέρες και όλες τις ώρες. Η σημασία της αρχής αυτής στο αστυνομικό δίκαιο είναι εξέχουσα, διότι πρόκειται για μια αρχή που λειτουργεί ως καθοριστική προϋπόθεση για την κανονική και αποτελεσματική εκπλήρωση της ιδιάζουσας και πολυσχιδούς αποστολής της αστυνομίας και ως εκ τούτου είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των υπηρεσιών της ΕΛΑΣ. Για το λόγο αυτό,

επιβάλλεται ρητά από τον Ν 2800/2000, ο οποίος ορίζει, ότι όλες οι υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας και το προσωπικό της τελούν σε διαρκή ετοιμότητα για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος, την προστασία του δημοκρατικού πολιτεύματος και της έννομης τάξης και την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών. Σε περίπτωση ολιγωρίας του αστυνομικού οργάνου έχουμε πειθαρχική, αστική και ποινική ευθύνη, σύμφωνα με τα εγκλήματα παράλειψης(αρ. 14, 208, 307 Π.Κ.) και την παράβαση καθήκοντος (αρ. 259 Π.Κ.).

Την αρχή της διαρκούς ετοιμότητας συμπληρώνει και ολοκληρώνει η αρχή της διαρκούς διατεταγμένης υπηρεσίας. Η αρχή αυτή ορίζει ότι το αστυνομικό προσωπικό, οι συνοριακοί φύλακες και οι ειδικοί φρουροί θεωρούνται, ότι βρίσκονται σε διατεταγμένη υπηρεσία, σε κάθε περίπτωση, που καθίσταται αναγκαία η παρέμβασή τους.²⁴ Βρίσκονται, λοιπόν, οι αστυνομικοί σε μια, τρόπον τινά, πλασματική υπηρεσιακή κατάσταση, ανεξαρτήτως ωραρίου και αρμόδιας περιφέρειας, μόνο σε περίπτωση ανάγκης και για όσο διαρκεί η ανάγκη αυτή. Συνέπειες της πλασματικής διατεταγμένης υπηρεσίας των οργάνων της ΕΛ.ΑΣ. είναι οι ακόλουθες: ι) το παρανομούν αστυνομικό όργανο υπέχει ποινική, πειθαρχική και αστική ευθύνη, ιί) το Κράτος υπέχει αστική ευθύνη απέναντι στους διοικούμενους, οι οποίοι τυχόν υπέστησαν ζημιές λόγω παράνομης πράξης ή παράλειψης του οργάνου, ιίι) οι μη συμμορφούμενοι ιδιώτες υπέχουν ποινική ευθύνη , π.χ. για αντίσταση (αρ. 167 Π.Κ.) αλλά και αστική (αρ. 914 επ. Π.Κ.) και ιν) τα όργανα άλλων δημόσιων αρχών υπέχουν ποινική και πειθαρχική ευθύνη, όταν ρητά αρνηθούν ή αδρανήσουν να παράσχουν συνδρομή που τους ζητήθηκε από την αστυνομική αρχή.

2) Η αρχή της δράσης

Όλα τα διοικητικά όργανα που ασκούν αστυνόμευση οφείλουν να δράσουν και μάλιστα έγκαιρα προκειμένου να προστατεύσουν το δημόσιο συμφέρον άλλοτε «νομίμως» και άλλοτε με τη συνδρομή ορισμένων προϋποθέσεων «θεμιτών». Η αστυνομική δράση συνιστά παρεπόμενο και αναπόφευκτο φαινόμενο της ολοένα επεκτεινόμενης και εντεινόμενης κρατικής επέμβασης στην καθόλου κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική

²⁴ αρ.9 παρ.2 εδ. β Ν. 2800/ 2000

ζωή και σε ευρύτερο πεδίο της ελευθερίας των προσώπων με στόχο την υλοποίηση του κοινωνικού κράτους.

Ως αντιπροσωπευτική έκφανση της δυναμικής έννοιας της αρχής της νομιμότητας και της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, η υποχρέωση δράσης εμφανίζεται άλλοτε ως προληπτική και άλλοτε ως κατασταλτική επέμβαση στην ελευθερία εν γένει και την περιουσία των προσώπων. Η εκπλήρωση της δε πρέπει να είναι ανεξάρτητη από τις αντικειμενικές αντιλήψεις των φορέων της, να έχει ως σκοπό την εκπλήρωση των υπηρεσιακών καθηκόντων και να διέπεται από τους κανόνες υπηρεσιακής συμπεριφοράς καθώς και τις θεμελιώδεις γενικές και ειδικές πρόσθετες αρχές που επιβάλλει το δίκαιο της δημόσιας τάξης. Οι εν λόγω κανόνες διαφοροποιούν την έκταση της υποχρέωσης παροχής υπηρεσίας των αστυνομικών οργάνων σε σχέση με τη παροχή υπηρεσίας από τους πολιτικούς δημόσιους υπαλλήλους και προσδιορίζουν ταυτόχρονα και τα όρια των αστυνομικών επεμβάσεων. Βάσει αυτών δε απαγορεύεται όχι μόνο η αβελτηρία και η αδράνεια αλλά και η υπερβολή, η ακρότητα, η κατάχρηση και η αυθαιρεσία.

Η άρνηση δράσης των αστυνομικών οργάνων δικαιολογείται μόνο όταν δεν εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον (π.χ. άρνηση εκδόσεως άδειας), η δε άρνηση αυτή πρέπει να είναι πλήρως αιτιολογημένη διαφορετικά υπέχουν αστική, πειθαρχική και ποινική ευθύνη για παράβαση καθήκοντος (αφ. 259 Π.Κ.) και για το έγκλημα παράλειψης.

3) Η αρχή της προσήκουσας συμπεριφοράς

Η συμπεριφορά των αστυνομικών οργάνων οφείλει να είναι προσήκουσα, γιατί αποτελούν παράδειγμα για τους πολίτες και είναι απαραίτητη για την επαρκή προστασία του δημόσιου συμφέροντος και των δικαιωμάτων των ατόμων.

Η υποχρέωση προσήκουσας συμπεριφοράς έχει ως αποδέκτες τους πολίτες, τους συναδέλφους και τους υπαλλήλους άλλων υπηρεσιών.

Με τον όρο προσήκουσα συμπεριφορά εννοούμε:

- i. την άψογη και πολιτισμένη απέναντι στους πολίτες,
- ii. την υποδειγματική,

- iii. αυτή που καλύπτει τη δράση εντός και εκτός υπηρεσίας,
- iv. αυτή που λειτουργεί θετικά και δεν προκαλεί δυσμενή σχόλια και τέλος,
- v. τη συναδελφική.

4) Ο σεβασμός του τεκμηρίου της αθωότητας

Σύμφωνα με βασική αρχή του δημόσιου δικαίου αλλά και θεμελιώδη αρχή της ποινικής δίκης «Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του». Τα αστυνομικά όργανα, όπως και όλα τα κρατικά όργανα που λαμβάνουν μέρος καθ' οιονδήποτε τρόπο στην ποινική διαδικασία, έχουν υποχρέωση να σέβονται το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορούμενου κατά την εκτέλεση των δικαστικής φύσεως καθηκόντων τους. Τον απόλυτο σεβασμό του τεκμηρίου της αθωότητας απαιτεί και Κώδικας Δεοντολογίας του Αστυνομικού στο Π.Δ 254/2004 άρθρο 4 παρ. β.

5) Η αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης εξουσίας

Κατάχρηση εξουσίας υπάρχει, όταν η αστυνομική αρχή, αν και αρμόδια να προβεί στην έκδοση πράξης, παρόλο που τηρεί τους διαγεγραμμένους τύπους και δεν παραβαίνει ευθέως το νόμο, κάνει εντούτοις χρήση της αρμοδιότητάς της για σκοπό διαφορετικό από εκείνο, τον οποίο στη συγκεκριμένη περίπτωση υπαγορεύει η δημόσια τάξη υπό ευρεία έννοια ή επιβάλλει το ιδιαίτερο συμφέρον της αστυνομικής υπηρεσίας.

Στοιχειοθετείται κατάχρηση εξουσίας, όταν η υπό των Αρχών ασκούμενη αστυνομική εξουσία αναλύεται στη μέριμνα επίτευξης στόχων μη δημόσιων ή δημόσιων μεν μη διαπλεκόμενων ειδικότερα με τη δημόσια τάξη. Ο αστυνομικός κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, οφείλει να χρησιμοποιεί όλα τα αναγκαία μέσα για την επίτευξη του νόμιμα επιδιωκόμενου ή επιτρεπόμενου σκοπού, δεν μπορεί, όμως, να κάνει κατάχρηση της εξουσίας του. Η αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης εξουσίας επιβεβαιώνει τον γενικό κανόνα, ότι η άσκηση της διακριτικής ευχέρειας απ' όλα τα διοικητικά όργανα πρέπει να υπηρετεί τους σκοπούς του νόμου. Η άσκηση της αστυνομικής εξουσίας κατά τη διακριτική

ευχέρεια δεν αποτελεί γι' αυτήν αποδέσμευση από το δίκαιο, είναι, και προπάντων τότε, δεσμευμένη «ευχέρεια» και ειδικά όταν γίνεται χρήση της αρχής της επιλογής του πλέον πρόσφορου μέσου.

Η απαγόρευση αυτή κατοχυρώνεται στο Ποινικό Δίκαιο ρητά στο αρ. 239 Π.Κ. και από πλήθος διατάξεων στο αστυνομικό δίκαιο (π.χ. αρ. 9 §1 εδ. α Π.Δ. 22/ 1996).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΑΣ

3.1 Η έννοια , η αναγκαιότητα εφαρμογής και η θεμελίωση της αρχής της αναλογικότητας

3.1.1 Έννοια και αναγκαιότητα εφαρμογής

Η αρχή της αναλογικότητας βρίσκει κατεξοχήν πρόσφορο έδαφος εφαρμογής και αποκτά ιδιαίτερη πρακτική αξία κατά την άσκηση αστυνομικής εξουσίας. Λειτουργεί, ειδικότερα, ως βασική κατεύθυνση, κυρία δέσμευση και βασικό όριο στη δράση της Ελληνικής Αστυνομίας, η οποία αποτελεί τον πλέον αντιπροσωπευτικό φορέα άσκησης αστυνομικής εξουσίας²⁵.

Με την εφαρμογή της παραπάνω αρχής διαμορφώνεται το κατάλληλο αξιολογικό υπόβαθρο της αστυνόμευσης και τίθενται θεμελιώδεις ποιοτικοί και ποσοτικοί περιορισμοί στην επιλογή και τη χρήση των λαμβανόμενων για την πραγμάτωση αυτής μέτρων, εκείνων πρωτίστως που εκδηλώνονται με επεμβάσεις υλικής βίας. Η λήψη αστυνομικών υλικών μέτρων συνιστά άσκηση νόμιμης κρατικής υλικής βίας, η οποία αποκαλύπτει στη γυμνότητα της λειτουργίας του το «σκληρό πυρήνα» του δικαίου, τον «καταναγκασμό». Βεβαίως, το απεριόριστο πεδίο άσκησης της αστυνομικής εξουσίας ανήκει στο παρελθόν και συνδέεται με τη μορφή ολοκληρωτικού κράτους. Η δημόσια τάξη συνιστά υπό πολίτευμα δημοκρατίας επαλήθευση της αρχής της νομιμότητας, επιζητείται δε για να υλοποιηθούν οι σκοποί του Συντάγματος και των νόμων που συνάδουν με αυτό και όχι απλώς για να επιβληθεί η οποιαδήποτε άλλη τάξη.

Τα υλικά αστυνομικά μέτρα είναι νόμιμα και όχι παράνομα, αποτελούντα δηλαδή αυθαίρετη εκδήλωση βίας, οσάκις λαμβάνονται μόνον όταν, όπως και όσα ορίζει ο νόμος. Ωστόσο, θα πρέπει να τονισθεί, ότι για τη σύννομη χρήση υλικής αστυνομικής βίας δεν αρκεί απλώς η τελευταία να προβλέπεται νομοθετικά. Απαιτείται, επιπλέον, ο τρόπος άσκησης της, η ένταση και η χρονική της διάρκεια να προσαρμόζεται στις ειδικές κατά

²⁵ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδες 531-535

περίπτωση συνθήκες και να διέπεται από τις αρχές της αναλογικότητας και της επιείκειας.

Χαρακτηριστικός, εν προκειμένω, ο περιορισμός που προκαλεί η χρήση όπλων από τους αστυνομικούς είτε στο προστατευόμενο από τη διάταξη του άρθρου 5 παρ 2 Σ δικαίωμα στη ζωή και στη σωματική ακεραιότητα, όταν στοχεύονται άνθρωποι, είτε στο από τη διάταξη του άρθρου 17 Σ προστατευόμενο δικαίωμα στην ιδιοκτησία, όταν στοχεύονται πράγματα, είτε, τέλος, στην από τη διάταξη του άρθρου 5 παρ 1 Σ απορρέουσα γενική ελευθερία του πράττειν, όταν ο αστυνομικός πυροβολισμός λαμβάνει χώρα προς εκφοβισμό.

Ως δικαιοϊκό αξίωμα η αρχή της αναλογικότητας συνδέεται με τη μετεξέλιξη του παραδοσιακού φιλελεύθερου κράτους δικαίου ως κράτος αποχής στο κοινωνικό κράτος, το οποίο τη σύγχρονη εποχή χαρακτηριζόμενο ως κράτος πρόληψης και ασφάλειας έχει προσανατολίσει τη δράση του προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής κάλυψης των αυξημένων αναγκών για ασφάλεια της σύγχρονης κοινωνίας των κινδύνων. Ως άμεσα παρεπόμενο φαινόμενο παρατηρείται η συνεχής εξάπλωση και διεύδυση της αστυνομικής εξουσίας σε ένα ευρύτατο πεδίο ατομικών δικαιωμάτων και αγαθών των πολιτών, με αποτέλεσμα πολλές φορές οι υπηρεσιακές ενέργειες των αστυνομικών οργάνων να κατακρίνονται παράνομες ως καταχρηστικές ή και αξιόποινες με την αιτιολογία, ότι πλήττουν τα ως άνω αγαθά και δικαιώματα. Στη διογκωμένη προνοιακή αστυνομική δραστηριότητα προβάλλονται σοβαρές ενστάσεις από τη σύγχρονη νομική θεωρία με κεντρικό σημείο αναφορά το γεγονός, ότι ο πολίτης λειτουργεί λιγότερο ως υποκείμενο δικαιωμάτων και περισσότερο ως αποδέκτης υποχρεώσεων. Ο ιδιάζων επεμβατικός και επαχθής χαρακτήρας των νέων τεχνικών και πράξεων της αστυνομίας, όπως π.χ. οι ανακριτικές πράξεις που θεσπίζονται για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, επιτάσσει τη διενέργεια αυτών με βάση την αρχή της αναλογικότητας. Η αρχή αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία ορίζοντας το εάν και τα απώτατα όρια του συνταγματικά επιτρεπτού των παραπάνω περιοριστικών επεμβάσεων στα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα.

Η ενσυνείδητη και απαρέγκλιτη εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας κατά την εκτέλεση των αστυνομικών καθηκόντων κρίνεται ως επιτακτικά αναγκαία για τους παρακάτω κυρίως λόγους: Πρώτον, διότι η άσκηση

αστυνομικής εξουσίας είτε είναι προληπτική διοικητικού χαρακτήρα αποσκοπούσα στην αντιμετώπιση επικρεμάμενων κινδύνων είτε είναι κατασταλτική, δηλαδή ποινικοδικονομικής φύσης αφορώσα τη δίωξη ήδη διαπραχθεισών αξιολογίων πράξεων, συνιστά τον πλέον επαχθή και επώδυνο τρόπο κρατικής επέμβασης. Διότι, όπως είναι γνωστό, συνιστά μια βασική εν δυνάμει πηγή διακινδύνευσης για τα ατομικά δικαιώματα και τις ελευθερίες του πολίτη, όπως τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα, την ελευθερία και την περιουσία του δυνάμενη να φθάσει μέχρι την ολοκληρωτική αφάνιση αυτής της ίδιας της ζωής του. Πρόκειται για ένα διαχρονικό και παράλληλα ευαίσθητο και πάντα επίκαιρο πρόβλημα, ο τρόπος αντιμετώπισης του οποίου αντικατοπτρίζει θεμελιώδεις πολιτιστικές κατακτήσεις και συνιστά αλάνθαστο δείκτη για τη λειτουργία του κράτους δικαίου και της δημοκρατικής αρχής σε μία ορισμένη χώρα σε μία συγκεκριμένη εποχή.

Δεύτερον, επειδή η αστυνομική αρμοδιότητα ασκείται κατά κανόνα όχι ως δέσμια αρμοδιότητα αλλά κατά διακριτική ευχέρεια διεπόμενη στην περίπτωση αυτή από την αρχή του πλέον πρόσφορου μέσου. Οι αρχές αυτές δικαιολογημένα κυριαρχούν στο χώρο αυτό, αφού εξασφαλίζουν την αυξημένη ευλυγισία, προσαρμοστικότητα και ταχύτητα που πρέπει να διακρίνει την αστυνομική δράση, προκειμένου αυτή να ανταποκρίνεται έγκαιρα και επιτυχώς στη διαφύλαξη ή επιβολή ειδικότερων μορφών δημοσίου συμφέροντος, όπως η δημόσια τάξη και ασφάλεια, οι οποίες χαρακτηρίζονται από τον μεταβλητό, δυναμικό και πολυδιάστατο χαρακτήρα τους. Η λύση - αντίδοτο για τον ενδεχόμενο κίνδυνο μιας «υπερβολικής» χρήσης της ελευθερίας κινήσεως που επιτρέπουν οι παραπάνω αρχές είναι η απαρέγκλιτη τήρηση της αρχής της αναλογικότητας.

Και τρίτον, η σχολαστική τήρηση της αρχής της αναλογικότητας κρίνεται αναγκαία για το λόγο, ότι η αρχή της νομιμότητας σχετικοποιείται ιδιαίτερα απέναντι στα αστυνομικά όργανα, αφού αυτά για την αντιμετώπιση του κινδύνου, της ανάγκης και του επείγοντος, έχουν το δικαίωμα ή τη δυνατότητα να αποκλίνουν άλλοτε de facto και άλλοτε de jure από τη νομιμότητα. Πρόκειται για την υπερέχουσα θέση των απροβλέπτων και αιφνίδιων πραγματικών γεγονότων που επιτρέπει την

προσωρινή βεβαίως και σε συγκεκριμένες μόνο περιπτώσεις κάμψη της αρχής της νομιμότητας υπέρ της αρχής της σκοπιμότητας

Ο κίνδυνος απομάκρυνσης των αστυνομικών οργάνων από την αρχή της νομιμότητας ελλοχεύει σοβαρότερος κατά τη λήψη μέτρων ενόργανης υλικής βίας, τα οποία δεν λαμβάνονται προς εκτέλεση διοικητικών πράξεων αλλά ασκούνται με πρωτοβουλία της αστυνομικής αρχής ως κυριολεκτικά άμεσος υλικός καταναγκασμός, όπως η βίαιη διάλυση παράνομης συνάθροισης ή ο θανατηφόρος αστυνομικός πυροβολισμός για τη διάσωση ομήρων. Σ' αυτόν τον τομέα άσκησης αστυνομικής υλικής βίας, η αρχή της αναλογικότητας συμπληρώνει την έλλειψη μη προηγηθείσών διοικητικών πράξεων συνθέτουσα την κλίμακα της διαβάθμισης ή αλλιώς της επιλογής των μέτρων που αρμόζουν κάθε φορά για να προληφθεί ή να αποκατασταθεί η ορισμένη δημόσια τάξη κατά τρόπο έγκαιρο και αποτελεσματικό.

Η αρχή της αναλογικότητας πρωτοεμφανίστηκε στο γερμανικό αστυνομικό δίκαιο. Στην Ελλάδα αναγνωρίστηκε από την νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας από το 1984, ενώ υπονοείται και σε παλιότερες αποφάσεις. Ήδη προ εξήντα ετών το ΣτΕ, όταν με την απόφαση 343/1943 αποφάνθηκε, ότι «τα αστυνομικά όργανα δεν μπορούν να ασκήσουν βίαια μέτρα κατά των πολιτών, παρά μόνο κατ' εξαίρεση και μόνο όπου ο νόμος επιτρέπει ή η αντίσταση κακοποιού ή άλλος κίνδυνος καθιστούν ταύτα απολύτως αναγκαία». Επομένως, τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν επιτρέπεται να περιορίζονται από τα αστυνομικά όργανα περισσότερο από όσο είναι αναγκαίο για να προστατευθούν είτε τα δικαιώματα των άλλων είτε όψεις του δημοσίου συμφέροντος που κατοχυρώνονται συνταγματικά και η διαφύλαξη τους εντάσσεται στην αποστολή της ΕΛΑΣ.

3.1.2 Η συνταγματική – νομοθετική θεμελίωση της αρχής

Η αρχή της αναλογικότητας²⁶ κατοχυρώνεται πλέον πανηγυρικά στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος 1975/1986/2001. Μολονότι ουδείς είχε μέχρι τώρα αμφισβητήσει τη συνταγματική ισχύ της εν λόγω αρχής, η οποία συναγόταν από τη γενικότερη αρχή του κράτους δικαίου, η ρητή

²⁶ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδες 535-53

κατοχύρωση της στο Σύνταγμα έρχεται να άρει τις οποιεσδήποτε αμφισβητήσεις και να την καθιερώσει άμεσα, αναγνωρίζοντας την ανάγκη ανάδειξης και εφαρμογής της σε εκείνες τις περιπτώσεις, όπου η στενή ερμηνεία και η ανελαστική εφαρμογή των νομοθετικών διατάξεων προσβάλλουν την αρχή της «ουσιαστικής δικαιοσύνης» και την αρχή της νομιμότητας υπό ευρεία έννοια.

Η ισχύς της αρχής της αναλογικότητας κατά την άσκηση αστυνομικής εξουσίας θεμελιώνεται και σε ειδικές διατάξεις της αστυνομικής νομοθεσίας, οι οποίες αναφέρονται στους κανόνες υπηρεσιακής συμπεριφοράς των αστυνομικών και στα μέτρα που αυτά λαμβάνουν για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Χαρακτηριστικά το ΠΔ 538/1989 (άρθρο 2) ορίζει, ότι κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους οι αστυνομικοί χρησιμοποιούν τα κατά το δυνατό ηπιότερα μέσα, αποφεύγοντας κάθε περιττή τραχύτητα, ενόχληση ή αδικαιολόγητη φθορά ιδιοκτησίας και επιδεικνύουν πνεύμα μετριοπάθειας και επιείκειας. Ακόμη, το ΠΔ 141/1991 εξειδικεύει με αρκετές διατάξεις του το περιεχόμενο της αρχής της αναλογικότητας διευκολύνοντας και εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό την εφαρμογή της από τα αρμόδια όργανα. Πολλοί νόμοι τέλος, που διαπλέκονται με την αστυνομική δράση αναφέρονται ρητά στην αρχή της αναλογικότητας, όπως ο Ν. 2928/2001, που με στόχο την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος διέυρνε μεν τις ανακριτικές πράξεις των αστυνομικών οργάνων πλην όμως της υπήγαγε ρητώς στις επιταγές της αρχής της αναλογικότητας.

Η αρχή «ό,τι δεν απαγορεύεται από το Σύνταγμα και τους νόμους, επιτρέπεται» ισχύει κατεξοχήν στο χώρο άσκησης της αστυνομικής εξουσίας, η οποία συνδεδεμένη με εκδήλωση κρατικής βίας αντιπροσωπεύει την εντονότερη και επαχθέστερη, περίπτωση περιορισμού της ελευθερίας των ατόμων. Αυτός είναι ο λόγος, που η αρχή της αναλογικότητας εν προκειμένω συναρτάται πολλές φορές άμεσα και αναπόσπαστα με το τεκμήριο υπέρ της ελευθερίας των αστυνομουμένων (in dubio pro libertate). Κατ' εφαρμογή του τεκμηρίου αυτού, οι αστυνομικές επεμβάσεις δεν πρέπει να είναι απόλυτες και γενικές αναφορικά με τη διάσταση των συγκεκριμένων αναγκών της δημόσιας τάξης σε ένα δεδομένο χωροχρόνο ούτε μπορούν να καταλήγουν, έστω νομιμοφανώς, σε αναίρεση στην ουσία της δυνατότητας απόλαυσης των συνταγματικών δικαιωμάτων. Ο

υπερβολικά ενόψει των δεδομένων πραγματικών περιστατικών γενικός και απόλυτος χαρακτήρας ενός αστυνομικού μέτρου είναι συχνά ύποπτος για την αντίθεση του στην αρχή της αναλογικότητας και συνακόλουθα για την παρανομία του μέτρου αυτού.

Η άσκηση αστυνόμευσης εντάσσεται μεν στον κατά παράδοση πυρήνα των κυριαρχικών αρμοδιοτήτων του κράτους αλλά ορισμένες φορές ασκείται από ΝΠΙΔ του δημόσιου τομέα ή ακόμη και ιδιώτες ή ιδιωτικές επιχειρήσεις, στις οποίες κατ' εξαίρεση και υπό όρους έχει παραχωρηθεί άσκηση αστυνομικής εξουσίας. Για το λόγο αυτό, το δόγμα και το πνεύμα της περιβεβλημένης πλέον με την αίγλη της συνταγματικής κατοχύρωσης αρχής της αναλογικότητας, πρέπει να ισχύει έναντι όλων των φορέων άσκησης αστυνομικής εξουσίας ανεξαρτήτως της οργανωτικής τους μορφής και του γεγονότος ότι η δράση τους διέπεται κατ' αρχήν από το ιδιωτικό δίκαιο.

Πρόκειται για ένα βασικό δικαιοϊκό αίτημα που διασφαλίζεται με την εφαρμογή του λειτουργικού κριτηρίου. Η αναγκαιότητα υιοθέτησης του τελευταίου επιβάλλεται από την ομοιότητα τόσο του σκοπού και του περιεχομένου της αστυνόμευσης που ασκούν οι διάφοροι φορείς αστυνομικής εξουσίας, όσο και των διαζόντων εξουσιαστικών μέσων και προνομίων που αυτοί κατά το νόμο διαθέτουν για την εκπλήρωση της αποστολής τους.

3.2 Τα στοιχεία του μέτρου της αρχής της αναλογικότητας

Η αρχή της αναλογικότητας αναλύεται σε τρεις επιμέρους αρχές: 1) την αρχή της αναγκαιότητας, 2) την αρχή της καταλληλότητας και 3) την αρχή της αναλογικότητας *stricto sensu* ή αρχή της αναλογίας.

3.2.1 Αρχή της αναγκαιότητας

Σύμφωνα με την *αρχή της αναγκαιότητας*²⁷ η λήψη μέτρων βίας από αστυνομικά όργανα δικαιολογείται, κατ' αρχήν, εφόσον ασκείται κατ' εξαίρεση και είναι απολύτως αναγκαία. Ο έλεγχος της αναγκαιότητας του επιλεγόμενου μέτρου ενέργειας προηγείται εκείνου της καταλληλότητας

²⁷ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδες 538-541

και αναλογίας του προς την επαπειλούμενη διατάραξη της δημόσιας τάξης και αναφέρεται στη συνδρομή των ουσιαστικών προϋποθέσεων περιορισμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου. Επομένως, οι κάθε είδους αστυνομικές επεμβάσεις δικαιολογούνται να περιορίσουν την ελευθερία του ατόμου στο μέτρο μόνο που η συντρέχουσα ανάγκη θεραπείας, διατήρησης ή διαφύλαξης της δημόσιας τάξης τις καθιστά αναγκαίες. Διαφορετικά, όταν ξεπερνούν το αναγκαίο μέτρο είναι ασύμβατες με τις επιταγές αυτής της συνιστώσας της αρχής της αναλογικότητας και συνεπώς παράνομες. Π.χ. κατά τη σύλληψη, η οποία αποτελεί την επαχθέστερη ανακριτική πράξη ως συνεπαγόμενη τη στέρηση της προσωπικής ελευθερίας του δράστη, τα αρμόδια για τη διενέργεια της αστυνομικά όργανα δεν πρέπει να μεταχειρίζονται βία εναντίον του συλληφθέντος παρά μόνον, αν υπάρχει ανάγκη και δεν τον δεσμεύουν, εκτός εάν αυτός που αντιστέκεται είναι ύποπτος φυγής. Η εκτίμηση περί της συνδρομής ή μη των εν λόγω ουσιαστικών προϋποθέσεων ανήκει, βεβαίως, στο συλλαμβάνοντα αστυνομικό, ο οποίος έχει ενώπιον του την εικόνα του κακοποιού και είναι ο ειδικός να αξιολογήσει σωστά τη συμπεριφορά του, διαβλέποντας τις διαθέσεις και αντιδράσεις του. Οπωσδήποτε, όμως, η άσκηση βίας εναντίον του δε μπορεί κατ' αντικειμενική κρίση και αντίληψη να υπερβεί το αναγκαίο μέτρο, οπότε σε αντίθετη περίπτωση, μπορεί να ελεγχθεί και πειθαρχικά και ποινικά. Το μέσο δράσης, ειδικότερα, στο οποίο καταφεύγει το αστυνομικό όργανο πρέπει να είναι κατ' αντικειμενική κρίση απαραίτητο, δηλαδή αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου με τη λήψη του αστυνομικού σκοπού. Αναγκαίο είναι το μέσο, όταν το αστυνομικό όργανο δεν θα μπορούσε να επιλέξει ένα άλλο, εξίσου αποτελεσματικό, το οποίο δεν θα περιόριζε ή θα περιόριζε λιγότερο αισθητά τα θεμελιώδη δικαιώματα του πολίτη.

Η αρχή της αναγκαιότητας συνιστά το μοχλό ενεργοποίησης μιας άλλης θεμελιώδους αρχής των αστυνομικών επεμβάσεων, της αρχής της διαρκούς διατεταγμένης υπηρεσίας και ταυτόχρονα την οριοθετεί. Πράγματι, από την αστυνομική νομοθεσία προβλέπεται, ότι το αστυνομικό προσωπικό και οι συνοριακοί φύλακες θεωρούνται ότι βρίσκονται σε διατεταγμένη υπηρεσία σε κάθε περίπτωση που καθίσταται αναγκαία η παρέμβαση τους. Η πλασματική εξομοίωση της εκτός υπηρεσίας δράσης των αστυνομικών οργάνων με τη διατεταγμένη υπηρεσία που θεσπίζει η διάταξη αυτή,

λαμβάνει χώρα σε περίπτωση, κατά την οποία καθίσταται αναγκαία η επέμβαση του προσωπικού. Κατά συνέπεια, δικαιολογείται ως υποχρέωση και αρμοδιότητα επέμβασης μόνο, όταν είναι απαραίτητη για την πρόληψη ή την καταστολή παράνομης ενέργειας ή παράλειψης. Η ανάγκη, όπως άλλωστε και το χρονικό σημείο, η διάρκεια και ο τρόπος της επέμβασης δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί επακριβώς από το νόμο. Επιβάλλεται, όμως, να προσδιορίζεται βάσει των γενικών αρχών του δικαίου και ιδιαίτερα της αρχής της αναλογικότητας με σημείο εκκίνησης την αναγκαιότητα του μέτρου ενόψει πάντοτε της συγκεκριμένης περίπτωσης. Υπό αυτή την έννοια, το αναγκαίο μέτρο, δηλαδή, ό,τι κρίνεται σκόπιμο, απαραίτητο ή και ωφέλιμο για την αρχή εντάσσεται στην έννοια της ανάγκης, μιας από τις βασικές έννοιες που θεμελιώνουν τις αστυνομικές επεμβάσεις. Η προσθήκη του επιθέτου απόλυτη ή του επιρρήματος απολύτως έχει την έννοια, ότι η εν λόγω επιλογή δράσης είναι μοναδική κατά τρόπο αναμφισβήτητο. Π.χ. η εξέταση DNA που εισήχθη στη νομοθεσία μας με το Ν 2928/2001 θεωρείται ως συνταγματικά αποδεκτή, αν αυτή είναι απολύτως αναγκαία για αντεγκληματικούς σκοπούς. Ο ίδιος νόμος προέβλεψε, ότι οι ανακριτικές πράξεις εγκληματικών οργάνωσεων όπως π.χ. η ανακριτική διείδυση περιορίζονται στις πράξεις που είναι απολύτως αναγκαίες για τη διακρίβωση των ειδικών εγκλημάτων βίας και διεξάγονται αν η εξάρθρωση των εγκληματικών οργάνωσεων είναι διαφορετικά αδύνατη ή ιδιαίτερας δυσχερής και για το απολύτως αναγκαίο διάστημα που απαιτείται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

Το αναγκαίο μέτρο αποκτά εξέχουσα σημασία και ως βασικός όρος - όριο για την επισήμανση καταχρηστικής εφαρμογής των εκάστοτε περιορισμών των ατομικών δικαιωμάτων στα πλαίσια της άσκησης της αστυνομικής εξουσίας. Έτσι, με βάση το κριτήριο της αναγκαιότητας ξεπερνά τα τιθέμενα από την αρχή της αναλογικότητας όρια, ο περιορισμός που έστω κι αν είναι πρόσφορος, είναι πάντως επαχθέστερος σε ένταση, έκταση ή διάρκεια από το αναγκαίο για την επίτευξη του αποτελέσματος μέτρο. Π.χ. η διάλυση παράνομης συναθροίσεως από την αστυνομία με χρήση πυροβόλων όπλων, ενώ προφανώς αρκούσαν ηπιότερα μέσα, ή κατ' οίκον έρευνα κατά τη νύχτα, ενώ αυτό δεν ήταν αναγκαίο για την αποτελεσματικότητα της έρευνας. Επομένως, κάθε περιορισμός των ατομικών ελευθεριών δεν είναι νόμιμος παρά μόνο, εάν είναι αναγκαίος

και συνακόλουθα προσαρμοσμένος και αναλογών στη διατάραξη και τους κινδύνους που επαπειλούν τη δημόσια τάξη σε μία δεδομένη χωροχρονική διάσταση.

Σύμφωνα με τα προηγούμενα, η αναγκαιότητα θεμελιώνει ή ακριβέστερα επιτρέπει τη λήψη του αστυνομικού μέτρου. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπομνησθεί, ότι αναγκαίο είναι μόνο το μέτρο που θεωρείται κατ' ουσία και τρόπο εφαρμογής, αναγκαίο σε μία δημοκρατική κοινωνία στηριγμένη στην ελευθερία. Προς αυτή την κατεύθυνση συνηγορεί η περιεχόμενη στο άρθρο 25 παρ 1 Σ κρατική εγγύηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και η υποχρέωση των κρατικών οργάνων να διασφαλίζουν την ακώλυτη και αποτελεσματική άσκηση τους που έχουν τουλάχιστον το νόημα, ότι το Σύνταγμα δεν επιτρέπει δυσανάλογες προσβολές των δικαιωμάτων αυτών.

3.2.2 Αρχή της καταλληλότητας

Στη συνέχεια, σύμφωνα με μια δεύτερη πτυχή της αρχής της αναλογικότητας την *αρχή της καταλληλότητας*²⁸, το μέτρο που χρησιμοποιεί η αστυνομική αρχή, πρέπει να είναι πρόσφορο, δηλαδή ικανό να οδηγήσει στην πραγματοποίηση του προβλεπόμενου από το νόμο σκοπού ή τουλάχιστον να την προωθήσει σημαντικά. Αυτό, βέβαια, προϋποθέτει, ότι το εν λόγω μέτρο δύναται πραγματικά ή από νομική άποψη να συνδράμει στην επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Έτσι, π.χ. είναι ακατάλληλο μέτρο η διερεύνηση των γενετικών στοιχείων του γενετικού υλικού ενός ατόμου που σχετίζονται με την γονιμότητα του, την τάση του προς κάποια ασθένεια κ.α. τα οποία δεν σχετίζονται με την ταυτοποίηση του ως δράστη ενός εγκλήματος.

Υπό τις δυο προαναφερθείσες εκφάνσεις της, η αρχή της αναλογικότητας προσφέρεται ως η κατεξοχήν κατάλληλη αρχή για τη διασάφηση και οριοθέτηση των αγαθών και αξιών που συγκρούονται εκάστοτε με το δημόσιο συμφέρον, οσάκις αυτό προασπίζεται από τα αστυνομικά όργανα κατά τη διεκπεραίωση των καθηκόντων τους. Συμπληρώνεται δε και ολοκληρώνεται με την αρχή της αναλογικότητας *stricto sensu*.

²⁸Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδα 541

3.2.3 Αρχή της αναλογικότητας *stricto sensu* ή αρχή της αναλογίας

Η αρχή της αναλογικότητας *stricto sensu*²⁹ ή αρχή της αναλογίας επιβάλλει την ύπαρξη εύλογης σχέσης μεταξύ του συγκεκριμένου διοικητικού μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού. Αυτή η σχέση υπάρχει, όταν το λαμβανόμενο μέτρο είναι κατάλληλο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, συνεπάγεται κατ' ένταση και διάρκεια τα λιγότερα δυνατά μειονεκτήματα για τον πολίτη και, τέλος, όταν τα συνεπαγόμενα μειονεκτήματα δεν υπερσκελίζουν τα πλεονεκτήματα. Για παράδειγμα, η χρήση των όπλων από αστυνομικούς επιτρέπεται κατά το άρθρο 133 του ΠΔ 141/1991, εφόσον υπάρχει απόλυτη ανάγκη και εξαντληθούν όλα τα ηπιότερα μέσα.

Το στοιχείο της αναλογικότητας υπό στενή έννοια υποδιακρίνεται στις εξής τρεις επιμέρους αρχές: (α) την αρχή της ελάχιστης δυνατής προσβολής ή του ηπιότερου μέσου, (β) την αρχή της αποφυγής ασύμμετρων - δυσανάλογων συνεπειών και (γ) την απαγόρευση της χρονικής ασυνέπειας -υπερβολής.

Σύμφωνα με την πρώτη επιμέρους αρχή, από τα περισσότερα δυνατά και κατάλληλα μέτρα η αστυνομία πρέπει να επιλέξει το ηπιότερο, δηλαδή εκείνο που θα επιβαρύνει λιγότερο το άτομο και το κοινωνικό σύνολο. Το είδος και η έκταση της αστυνομικής επέμβασης δικαιολογείται ως μέσο επίτευξης των αστυνομικών σκοπών, μόνο εφόσον τελεί σε σχέση αναλογίας προς αυτούς. Έτσι, το ίδιο όργανο οφείλει να επιλέξει το ηπιότερο μέσο και μόνο, αν αυτό δεν είναι δυνατό στην πραγματικότητα, να μεταβεί στο επόμενο αυστηρότερο ή επαχθέστερο μέσο ή μέτρο. Για παράδειγμα, η σύλληψη από τα αστυνομικά όργανα του επ' αυτοφώρω καταλαμβανόμενου δράστη κλοπής επιχειρούντος να διαφύγει, μπορεί να γίνει μόνο με τη χρήση της απολύτως αναγκαίας επ' αυτού σωματικής βίας (ακινητοποίηση σωματική - δέσμευση) και όχι κατ' ανάγκην με τη χρήση της αστυνομικής ράβδου και τον ανηλεή ξυλοδαρμό του ή πολύ περισσότερο με τη χρήση του υπηρεσιακού τους περιστρόφου, με ρίψη εναντίον του πυροβολισμού. Ωστόσο, αν η ιδιαιτερότητα και ιδιομορφία της περίπτωσης απαιτεί αυξημένου βαθμού ένταση βίας (π.χ. επικίνδυνος κακοποιός), η κατ' αυτού απλή πρόταξη του περιστρόφου με παράλληλη

²⁹ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδες 541-548

δυνατή προειδοποιητική πρόσκληση και ακολούθως ακινητοποίηση του, μπορεί να θεωρηθεί ως προσφορότερο μέτρο που δεν αντιβαίνει στις ανωτέρω αρχές. Αν δε στο μέτρο αυτό υπάρξει ανυπακοή, τότε αναγκαστικά θα επιλεγεί η ρίψη εκφοβιστικών, στον αέρα και μόνο, βολών, γιατί αλλιώς ελλοχεύει ο κίνδυνος τραυματισμού ανύποπτων πολιτών. Επίσης, κατά την επιβολή διοικητικής κύρωσης, πρέπει οπωσδήποτε να εκτιμάται η βαρύτητα της παράβασης, ενώ δεν επιτρέπεται η προσωπική κράτηση, όταν έχει γίνει κατάσχεση πραγμάτων του οφειλέτη. Η αστυνομική συμπεριφορά που παραβιάζει θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, όπως τη ζωή, την ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια, την προσωπική ελευθερία, είναι παράνομη και για το λόγο, ότι προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας, της χρηστής διοίκησης και, επιπλέον, αντιστρατεύεται το αστυνομικό καθήκον της προστασίας των ατομικών ελευθεριών και δικαιωμάτων του πολίτη, η εκπλήρωση του οποίου εντάσσεται στην ειδικότερη αποστολή της ΕΛΑΣ. Παράδειγμα η πρόκληση σωματικού άλγους ή και σωματικής βλάβης από αστυνομικό σε δράστη κατά τη διάρκεια νόμιμης σύλληψης του, του τελευταίου αντιδρούντος ή προβάλλοντος ειδικότερα αντίσταση κατά τη διενέργεια της αστυνομικής αυτής επέμβασης, συνιστά νόμιμη (θεμιτή) χρήση σωματικής βίας, μη υπαγόμενη στην έννοια βασανιστηρίων βάσει της διατάξεως 137Α ΠΚ, αρκεί αυτή να μην υπερβαίνει σε έκταση και σε ένταση το αναγκαίο για την περίπτωση μέτρο. Αντίθετα, αν συνεπεία της ως άνω παρεκτροπής του διωκόμενου, το αστυνομικό όργανο, στην εξουσία του οποίου αυτός βρίσκεται, σκοπεύει κιάλας «να το τιμωρήσει» ή εκφοβίσει και προβεί πέραν της απολύτως αναγκαιότητας βίας σε κλιμάκωση αυτής, π.χ. με λακτίσματα ή ραπίσματα κλπ, προκαλώντας του σωματικές κακώσεις, τότε ενεργοποιούνται αυτόματα εναντίον του οι σχετικές με τα βασανιστήρια ποινικές διατάξεις. Το ίδιο θα συμβεί και στην περίπτωση π.χ. του ξυλοδαρμού από αστυνομικούς διαδηλωτή για τον εκφοβισμό ή την τιμωρία του, ενώ αυτός έχει ήδη απομονωθεί και δεν μπορεί πλέον να προκαλέσει κίνδυνο ή διατάραξη της έννομης τάξης.

Η αρχή του ηπιότερου μέσου απορρέει από την έννοια του κράτους δικαίου και συνιστά σύνθεση των αρχών της ισότητας (ενώπιον του νόμου, αλλά και του ίδιου του νόμου) και της επιείκειας. Υπό αυτή την οπτική, η αρχή της αναλογικότητας φέρεται ως μία από τις πληρέστερες εκφράσεις

της αρχής της νομιμότητας. Ταυτόχρονα δε, επαληθεύεται με την εφαρμογή της, ότι δεν ισχύει ανεξέλεγκτη η αρχή της σκοπιμότητας.

Στη συνέχεια, η αρχή της αποφυγής των ασύμμετρων - δυσανάλογων συνεπειών, παραπέμπει στη στάθμιση κόστους-οφέλους και εξετάζει την προσφορότητα στη σχέση μέσου-επίτευξης στόχου. Βάσει αυτής, το προσφερόμενο κατ' αρχήν ως δυνατό, κατάλληλο, ηπιότερο και ίσως μοναδικό αστυνομικό μέτρο δεν επιτρέπεται να ληφθεί, αν στη συγκεκριμένη περίπτωση κριθεί, ότι οι συνέπειες αυτού βρίσκονται εμφανώς σε δυσανάλογη σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Με άλλα λόγια, οι αναμενόμενες δυσμενείς συνέπειες του μέτρου πρέπει, συγκρινόμενες με τον επιδιωκόμενο από το νόμο σκοπό, να τελούν σε αναλογία προς αυτόν. Αν δε τον υπερακοντίζουν κατάδηλα, το σχετικό μέτρο πρέπει να αποκλειστεί. Τέτοια περίπτωση μπορεί να προκύψει, όταν το λαμβανόμενο μέτρο ή μέσο συνεπάγεται κατ' ένταση και διάρκεια υπέρμετρες δυσμενείς συνέπειες για κάποιο ιδιώτη. Π.χ. σ' ένα ατύχημα το αστυνομικό όργανο πρέπει πρώτα να παράσχει τις πρώτες βοήθειες στους τυχόν τραυματίες, εφόσον δεν υπάρχουν άλλοι ικανοί προς τούτο, και κατόπιν να καταδιώξει τον υπαίτιο του ατυχήματος. Επίσης, η σύλληψη ενός οδηγού που προκλητικά δεν ακολουθεί τους κανόνες του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας πρέπει να ματαιωθεί, αν η παρανομία οφείλεται στην προσπάθεια του να προμηθεύσει το φάρμακο που έχει ανάγκη ένας βαριά άρρωστος.

Στο ίδιο αποτέλεσμα μπορεί να οδηγηθεί το αστυνομικό όργανο, εάν εκτιμήσει, ότι η λήψη του μέτρου θα προκαλέσει ασύμμετρα δυσμενείς συνέπειες σε σαφώς αξιολογότερα αγαθά, όπως το συμφέρον της ολότητας ή το γόητρο του Αστυνομικού Σώματος ή η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του κοινού στην αστυνομία. Αυτό συμβαίνει κατά κανόνα, όταν πρόκειται για ενέργεια ιδιώτη, που διαταράσσει κατ' αρχήν τη δημόσια τάξη και θεωρητικά μπορεί να προκαλέσει την αστυνομική επέμβαση, αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση το αρμόδιο αστυνομικό όργανο κατ' εξαίρεση δεν αποκρούει τον εξ αυτής κίνδυνο, διότι τον θεωρεί ποσοτικά και ποιοτικά σχετικά ασήμαντο ή μηδαμινό. Πρόκειται για περιπτώσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη ρήση «*minima non curat praetor*» ή «μην πυροβολείτε τα σπουργίτια με κανόνια». Προηγούμενη αφηρημένη νομοθετική πρόβλεψη των περιπτώσεων που θα μπορούσαν να

χαρακτηριστούν ως «ασήμαντες» δεν είναι εφικτή. Διότι η έννοια ασήμαντη περίπτωση δεν είναι νομική δυνάμενη να αποκλείσει *ad hoc* τη λήψη απόφασης για μη επέμβαση της αστυνομικής δύναμης. Η κρίση, όμως, των αστυνομικών ιδίως αναφορικά με την επέλευση της υπέρμετρα δυσμενούς συνέπειας αποτελεί νομικό θέμα και ως τέτοιο υφίσταται πλήρη δικαστικό έλεγχο.

Η απαγόρευση της χρονικής υπερβολής, τέλος, επικεντρώνεται στη διάρκεια των αστυνομικών επιχειρήσεων. Βάσει αυτής, ένα μέτρο θεωρείται επιτρεπτό για τόσο χρονικό διάστημα, όσο απαιτείται για την επέλευση των νομικών συνεπειών του, μέχρις ότου, δηλαδή, επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος σκοπός ή γίνει εμφανής η αδυναμία πραγματοποίησής του. Η αστυνομική αρχή θα πρέπει να τερματίσει την δράση της μόλις αποτραπεί ο σχετικός κίνδυνος. Π.χ. στα δικαιώματα του διενεργούντος την ανάκριση αστυνομικού ανακριτικού υπαλλήλου ανήκει και η λήψη όλων των κατάλληλων κατά την έμφρονα τούτου κρίση μέτρων, ώστε να μην απομακρυνθούν ή ξεφύγουν από τις έρευνες τους άνθρωποι ύποπτοι ή ακόμα και μη ύποπτοι χωρίς να αποκλείεται όλοι τους να επαναχθούν και βιαίως υπό τον ευνόητο όρο, ότι ο περιορισμός αυτός δεν μπορεί να διαρκέσει παρά λίγες μόνον ώρες, δηλαδή μέχρι το τέλος της ανακριτικής πράξης.

Η αρχή της αναλογικότητας με τη στενή έννοια υπεισέρχεται κατεξοχήν ως διορθωτικό κριτήριο κατά την άσκηση δικαστικής φύσεως αστυνομικών αρμοδιοτήτων. Στα πλαίσια αυτών είναι κοινός τόπος να επισημανθεί, ότι η αυστηρότητα, η αποφασιστικότητα και η σοβαρότητα δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να συγχέονται με την άσκηση κακοποίησης, ταπεινωτικής, βάνανσης ή βίαιης μεταχείρισης που συνιστά προσβολή της σωματικής ακεραιότητας, της προσωπικής ελευθερίας ή της αξιοπρέπειας των πολιτών. Η πρόκληση δε βασάνων, οποιασδήποτε σωματικής κάκωσης ή βλάβης της υγείας, η άσκηση ψυχολογικής βίας και κάθε άλλη ενέργεια ή συμπεριφορά που συνιστά βαρεία προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας ή εκτός αυτής, συνιστά πράξη ποινικά και πειθαρχικά κολάσιμη. Π.χ. στις περιπτώσεις των σωματικών ερευνών του άρθρου 257 ΚΠΔ, όταν το πρόσωπο για το οποίο η έρευνα, δυστροπεί, π.χ. δε βγάζει τα υποδήματα ή ενδύματα του, όταν υπάρχουν ενδείξεις σοβαρές, ότι εντός απόκρυφων κοιλοτήτων του σώματος του φυλάσσει π.χ.

ναρκωτικές ουσίες ή και το σπουδαιότερο έχει κάνει κατάποση συσκευασιών περιεχουσών τέτοιες ουσίες και πρέπει αυτές να εξαχθούν όχι μόνο για την ανακάλυψη και βεβαίωση του εγκλήματος αλλά και για προστασία της υγείας του ιδίου. Στις περιπτώσεις αυτές, κρίνεται κατ' αρχήν ως δικαιολογημένη η απολύτως αναγκαία χρήση σωματικής βίας για την αφαίρεση των υποδημάτων ή των ενδυμάτων του, αλλά η χορήγηση δόσεως καθαρτικού ή εμετικού στη δεύτερη περίπτωση είναι μάλλον ανεπίτρεπτη, γιατί είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως βάσανος.

Πρέπει, πάντως, να σημειωθεί, ότι στη χώρα μας, ενώ ο έλεγχος των δυο πρώτων εκφάνσεων της αρχής της αναλογικότητας παρουσιάζει ομοιότητες με τον έλεγχο που ασκεί σχετικά η γερμανική νομολογία, αντίθετα δε συμβαίνει το ίδιο με τον αντίστοιχο έλεγχο όσον αφορά στην αρχή της αναλογικότητας *stricto sensu*. Πράγματι, στην ελληνική έννομη τάξη ο έλεγχος της αναλογικότητας με την στενή έννοια αποτελεί στην ουσία μια στάθμιση κόστους-οφέλους και, συνεπώς, αποβαίνει προβληματικός και επισφαλής, καθόσον λείπουν σταθερά νομικά κριτήρια, πάνω στα οποία θα μπορούσε να βασισθεί. Μάλιστα, η εκτίμηση για το κόστος ή το όφελος ενός μέτρου, χωρίς να είναι καταρχήν αδιανόητη από μεθοδολογική άποψη, πάντως βασίζεται σε πραγματολογικά δεδομένα, τα οποία σε τελική ανάλυση παραπέμπουν περισσότερο στη σφαίρα της σκοπιμότητας, παρά σε εκείνη της συνταγματικότητας. Έτσι, κατά την αξιολόγηση των αστυνομικών μέτρων και επεμβάσεων η ελληνική, όπως άλλωστε και η γαλλική νομολογία σπανίως προβαίνει σε πλήρη και ενδελεχή έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας. Τις περισσότερες φορές αναγνωρίζεται η νομιμότητα του μέτρου, αφού κριθεί ως δικαιολογημένη ή μη υπερβολική η άσκηση αυτού με βάση την αναγκαιότητα του και την ύπαρξη σχέσης αναλογίας ανάμεσα σ' αυτό και την επαπειλούμενη διατάραξη δημόσιας τάξης. Π.χ. στον τομέα της άσκησης αστυνομίας τροχαίας, όπου κατά κανόνα ελέγχεται η νομιμότητα και το αναγκαίο των μέτρων και κατά κανόνα παρέλκει η συνεκτίμηση του πρόσφορου και του κατάλληλου του περιοριστικού μέτρου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

3.3 Πεδία εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας

3.3.1 Η αρχή της αναλογικότητας κατά τις αστυνομικές ενέργειες για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος

Η ΕΛΑΣ είναι απαραίτητο να διαθέτει σημαντικό πεδίο ελιγμών και πρωτοβουλίας για την εκπλήρωση της αποστολής της και μάλιστα εκείνης που αναφέρεται στην πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας. Η εξυπηρέτηση, όμως, των διαφόρων εκφάνσεων του δημοσίου συμφέροντος δε μπορεί σε καμία περίπτωση να γίνεται έναντι οποιουδήποτε τιμήματος και να φτάνει μέχρι σημείου να απαλλάσσει τα αστυνομικά όργανα από τις επιβαλλόμενες από το Σύνταγμα, τους νόμους και τις γενικές αρχές του δικαίου της δημόσιας τάξης υποχρεώσεις, οπότε οι ενέργειες αυτών συνιστούν εν δυνάμει σοβαρή απειλή της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας του πολίτη. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η νόμιμη άσκηση της αστυνομικής αρμοδιότητας τελεί υπό τη διπλή προϋπόθεση τήρησης της αρχής της νομιμότητας και της αρχής της αναλογικότητας, σε περιπτώσεις όπου παρέχεται από τον νόμο διακριτική ευχέρεια στον αστυνομικό να ενεργήσει επιλέγοντας το αναγκαίο και προσφορότερο κατά περίπτωση μέτρο. Ο συνδυασμός των αρχών αυτών θέτει ουσιαστικά τα όρια της επιτρεπόμενης αστυνομικής παρέμβασης και των νομίμως επιβαλλόμενων περιορισμών των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων και προσδιορίζει την αξιολογική διαβάθμιση και την επιλογή των μέσων που κάθε φορά αρμόζουν για να προληφθεί προσβολή ή να αποκατασταθεί το πληττόμενο έννομο αγαθό με τρόπο έγκαιρο και αποτελεσματικό..

Παρακάτω θα αναφερθούν μερικές από τις αστυνομικές ενέργειες καθώς και τα όρια εντός των οποίων αυτές πρέπει να διεξάγονται.

3.3.1.α Προσαγωγή

Η προσαγωγή του υπόπτου στο αστυνομικό κατάστημα συνιστά εξ ορισμού ένα επαχθές καταναγκαστικό μέτρο που αναφέρεται στην ελευθερία κίνησης του πολίτη, δοθέντος ότι στην περίπτωση αυτή το άτομο τίθεται υπό την φυσική εξουσία του αστυνομικού, πολλές φορές μάλιστα με δέσμευση με τεχνικά μέσα(χειροπέδες). Ενόψει του ως άνω χαρακτήρα του μέτρου αυτού, επιβάλλεται η όλη διαδικασία των προσαγωγών να

συνδυάζεται με προσήλωση στο σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και των ατομικών του δικαιωμάτων.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 74 παρ.15 εδ θ' ΠΔ 141/1991 θεσμοποιώντας την εξακρίβωση στοιχείων ταυτότητας από αστυνομικά όργανα προβλέπει καταρχήν, ότι οδηγούνται στο αστυνομικό κατάστημα για εξέταση άτομα, τα οποία στερούνται στοιχείων αποδεικτικών της ταυτότητας τους, ή τα οποία, εξαιτίας του τόπου, του χρόνου και της συμπεριφοράς τους δημιουργούν υπόνοιες διάπραξης εγκληματικής ενέργειας. Δεν επιτρέπεται, επομένως, να προσάγονται σε αστυνομικές υπηρεσίες άτομα, δεσμευόμενα μάλιστα με χειροπέδες, παρά το ότι κατέχουν και επιδεικνύουν στους αστυνομικούς δελτίο ταυτότητας, όταν η προηγούμενη συμπεριφορά τους δεν δημιουργεί υπόνοιες ή δεν συνδέεται αιτιωδώς με διάπραξη εγκληματικής ενέργειας. Οι παραπάνω διατάξεις του ΠΔ 141/1991 πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται κατά την ορθή τους έννοια, υπό το πρίσμα της επιταγής του άρθρου 5 παρ. 3 του Συντάγματος περί προστασίας της προσωπικής ελευθερίας και των σχετικών προβλέψεων του ΕΔΔΑ. Όπως δέχεται το ΕΔΔΑ, τα μέτρα περιορισμού της ελευθερίας είναι νόμιμα μόνον όταν δεν αφήνουν περιθώρια αυθαιρεσίας στις αστυνομικές αρχές και το άτομο μπορεί να προβλέπει την προσβολή της ελευθερίας του ως πιθανή συνέπεια συγκεκριμένης πράξης του. Η απλή παρουσία σε ορισμένο τόπο αποτελεί δικαίωμα και δεν στοιχειοθετεί καθαυτή αντικειμενική ένδειξη εμπλοκής σε αξιόποινη πράξη.

Η επίδειξη δελτίου ταυτότητας πρέπει, κατ' αρχήν, να απαλλάσσει τον ελεγχθέντα από το ενδεχόμενο προσαγωγής για πρόσθετη εξακρίβωση στοιχείων. Ωστόσο, προσαγωγή πολίτη που κατέχει αποδεικτικό στοιχείο ταυτότητας του επιτρέπεται και επιβάλλεται στην περίπτωση που η συμπεριφορά του και όχι απλώς ο τόπος, ο χρόνος ή οι περιστάσεις κινεί υπόνοιες διάπραξης εγκλήματος, όπως προβλέπεται στο ως άνω άρθρο 74 παρ. 15 περ. θ' του ΠΔ 141/1991. Προσαγωγή προσώπων προς εξακρίβωση της «δικαστικής ταυτότητας», δηλαδή του αν τυχόν φυγοδικούν, πέρα του ήδη επιδειχθέντος δελτίου αστυνομικής ταυτότητας, αδιακρίτως και χωρίς αιτιώδη σύνδεση προς εγκληματική ενέργεια δεν είναι σύνομες, καθόσον αντιβαίνουν κατ' αρχήν στο παραπάνω συνταγματικό κανόνα. Συναφώς επισημαίνεται, ότι ενδεχόμενος υψηλός βαθμός εγκληματικότητας σε συγκεκριμένο δημόσιο χώρο επιτρέπεται, εφ' όσον αναφύεται η παραμικρή

εξατομικευμένη ένδειξη, την προσαγωγή πολιτών όχι όμως και την αντιμετώπιση όλων των παρατυχόντων πολιτών ως εκ προοιμίου υπόπτων, αφού οι πολίτες δεν υποχρεούνται να συνδέουν προς ορισμένο «νόμιμο» σκοπό τη φυσική τους παρουσία σε δημόσιο χώρο.

Επιπροσθέτως, τα προσαγόμενα στο αστυνομικό κατάστημα άτομα δεν θα πρέπει να παραμένουν σε αυτόν πέραν του χρόνου, ο οποίος είναι απολύτως αναγκαίος για το σκοπό για τον οποίον προσήχθησαν. Επισημαίνεται εν προκειμένω, ότι κάθε υπέρβαση του ως άνω χρόνου θα μπορούσε να προσλάβει ακόμη και διαστάσεις ποινικού αδικήματος, όπως κατακράτηση παρά το Σύνταγμα. Ο σεβασμός της προσωπικότητας του πολίτη επιβάλλει, όπως αυτός ενημερώνεται, έστω κατά προσέγγιση, για τον αναμενόμενο χρόνο ολοκλήρωσης της διαδικασίας της εξακρίβωσης. Για τη διενέργεια δε της προσαγωγής πρέπει να γίνεται σχετική καταχώριση στο Βιβλίο Αδικημάτων και Συμβάντων των Υπηρεσιών, όπου πέραν των λοιπών συναφών στοιχείων πρέπει να αναγράφεται η ώρα της προσαγωγής, η αιτία της και σε συντρέχουσα περίπτωση η ώρα αποχώρησης του προσαχθέντος.

Η Αστυνομία δύναται να προσκαλεί ή να προσάγει για εξέταση στα Αστυνομικά καταστήματα τα άτομα, για τα οποία υπάρχουν σοβαρές υπόνοιες ότι ενέχονται στη διάπραξη του εγκλήματος. Η εξουσία προσαγωγής υπόπτων από αστυνομικά όργανα ρυθμίζεται ειδικότερα στο άρθρο 95 παρ.1 ΠΔ 141/1991 περί κατασταλτικής ενέργειας.

Συχνά καταγγέλλεται το φαινόμενο της καταχρηστικής προσφυγής στο θεσμό της εξακρίβωσης στοιχείων, προκειμένου να καλυφθεί η ανάγκη προσαγωγής υπόπτου για εξέταση. Η πρακτική αυτή, προσκρούει, τόσο στις προαναφερόμενες διατάξεις όσο και σε θεμελιώδεις διατάξεις του Συντάγματος για την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών.

Είναι γεγονός, ότι οι αστυνομικοί πρέπει να επιδεικνύουν, τόσο κατά τον επί τόπου έλεγχο όσο και εντός των αστυνομικών υπηρεσιών, άψογη συμπεριφορά προς το πολίτη, αποφεύγοντας κάθε περιττή βία ή συμπεριφορά που θίγει την τιμή και την προσωπικότητα αυτού.³⁰

³⁰ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ, ο.π., Σελίδες 354-357

3.3.1.β Έρευνες (κατ' οίκον και σωματικές)

Έρευνα είναι η ανακριτική πράξη με την οποία επιδιώκεται η αναζήτηση, ανεύρεση και κατάσχεση κάθε αντικειμένου, που έχει σχέση με την τελεσθείσα και ερευνώμενη αξιόποινη πράξη ή την ανακάλυψη και σύλληψη του αναζητούμενου ή καταδιωκόμενου δράστη κάποιου εγκλήματος.

Η έρευνα γίνεται σύμφωνα με τις εγγυήσεις του άρθρου 9 του Συντάγματος και των άρθρων 253-259 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Διεξάγεται: α) σε πρόσωπα (σωματική έρευνα) και β) σε χώρους (δημόσιους ή ιδιωτικούς)

Η έρευνα σε δημόσιους χώρους, όπως θέατρα, ξενοδοχεία ή άλλα καταστήματα, που η είσοδος του κοινού είναι ελεύθερη, ενεργείται ελεύθερα, εφόσον διεξάγεται ανάκριση, χωρίς διατυπώσεις, πλην βέβαια της παρουσίας δικαστικού γραμματέα ή δεύτερου ανακριτικού υπαλλήλου, 241 ΚΠΔ, και της σύνταξης έκθεσης, 258 ΚΠΔ.

Αντίθετα, για την έρευνα στις ιδιωτικές κατοικίες (κατ' οίκον έρευνα) και ιδιαίτερα όταν αυτή γίνεται κατά τη διάρκεια της νύχτας ισχύουν αυστηρότεροι περιορισμοί, γιατί το οικιακό άσυλο προστατεύεται από το Σύνταγμα.

Η έρευνα σε ιδιωτική κατοικία σύμφωνα με το άρθρο 254 ΚΠΔ, επιτρέπεται μόνο στον εισαγγελέα, τον ανακριτή, τους ειρηνοδίκες ή πταισματοδίκες και όταν λείπουν ή κωλύονται αυτοί, στους αξιωματικούς της ελληνικής αστυνομίας και στις εξής περιπτώσεις: α) Αν πρόκειται να συλληφθεί πρόσωπο που νόμιμα διώκεται, β) Αν καταλαμβάνεται επ' αυτοφώρω να διαπράττει μέσα στην κατοικία κακούργημα ή πλημμέλημα, γ) Αν γίνεται συνάθροιση σε ιδιωτική κατοικία, όπου διενεργούνται κατ' επάγγελμα τυχερά παίγνια ή αυτή χρησιμεύει σαν τόπος κατ' επάγγελμα ασκούμενης ακολασίας, δ) Αν πρόκειται για χώρους προσιτούς κατά τη νύχτα. Την κατ' οίκον έρευνα κατά τη διάρκεια της ημέρας ενεργεί ο ενεργών την προανάκριση ανακριτικός υπάλληλος, με τον οποίο συμπράττει ο δικαστικός λειτουργός ως δεύτερος ανακριτικός υπάλληλος, ενώ κατά τη διάρκεια της νύχτας την κατ' οίκον έρευνα ενεργεί ο

δικαστικός λειτουργός με τον οποίο συμπράττει ο ενεργών την προανάκριση ως δεύτερος ανακριτικός υπάλληλος.³¹

Σε ότι αφορά τη διενέργεια σωματικών ερευνών, απαραίτητη προϋπόθεση σύμφωνα με το άρθρο 96 παρ.3 ΠΔ 141/1991 είναι η «σοβαρή υπόνοια τελέσεως αξιόποινης πράξης ή απόλυτη ανάγκη». Η συνδρομή των προϋποθέσεων αυτών πρέπει να βασίζεται σε ειδικά αντικειμενικά ή υποκειμενικά στοιχεία, τα οποία να είναι επαρκή και πρόσφορα να δικαιολογήσουν κατά νόμο τη σωματική έρευνα. Η έννοια των «υπονοιών» ή της «απόλυτης ανάγκης», ωστόσο, κατ' ανάγκην συνδέεται με το πρόσωπο εκείνου, στον οποίο παρέχεται εκ του νόμου το δικαίωμα να τις αξιολογεί, δηλαδή του επιληφθέντα αστυνομικού.

Όπως είναι γνωστό, σε κανένα νομοθετικό κείμενο δεν περιλαμβάνεται ορισμός της έννοιας του «υπόπτου» ή «των υπονοιών». Γίνεται, όμως, δεκτό, ότι «υπόνοια» είναι η πιθανολογική κρίση κάποιου αρμόδιου προσώπου, ο επαγωγικός του συμπερασμός, περί τέλεσης εγκλήματος, στην όποια κρίση ή συμπερασμό καταλήγει με τη δεδομένη ψυχολογική του συγκρότηση αξιολογώντας τις κατ' αυτό υφιστάμενες ενδείξεις. Η αβεβαιότητα αυτή σχετικά με το περιεχόμενο αυτών των εννοιών καταλήγει μοιραία σε αβεβαιότητα περί τη νομική τους φύση, δηλαδή περί τα δικαιώματα του υπόπτου ατόμου.

Απλή υποστήριξη από τον ελεγχόμενο πολίτη της άποψης ότι για τη σωματική του έρευνα απαιτείται παρουσία εισαγγελέα, ανεξάρτητα από το γεγονός του εσφαλμένου της άποψης, δεν συνιστά ασφαλώς πράξη επίμεμπτη ή ύποπτη, όταν ο ελεγχόμενος αρκείται σε αυτό και δεν παρεμποδίζει ή δεν ασκεί βία κατά τον έλεγχο. Επομένως μόνο το στοιχείο αυτό δεν αρκεί βεβαίως για τη θεμελίωση «σοβαρής υπόνοιας» ικανής να νομιμοποιήσει το επαχθές μέτρο της σωματικής έρευνας.³²

Εκτός από τους νομικούς κανόνες που καθορίζουν τις προϋποθέσεις και τις διατυπώσεις των ενεργούμενων ερευνών και που πρέπει να τηρούνται σε κάθε περίπτωση, στη πράξη εφαρμόζονται και ορισμένες αρχές του δικαίου της δημόσιας τάξης με κυριότερες την αρχή της αναλογικότητας, της αναγκαιότητας και της απαγόρευσης κατάχρησης της αστυνομικής εξουσίας. Πρώτιστο καθήκον, όσων ενεργούν έρευνες, είναι ο σεβασμός

³¹ Βλ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Γ., ο.π., Σελίδες 173-177

³² Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., όπου παραπάνω (υποσημ. 13), Σελίδες 357-360

στον άνθρωπο και την προσωπικότητά του, εξάλλου κατά τις έρευνες δεν πρέπει να θίγεται η τιμή, η ηθική και η υπόληψη του ατόμου.

Εκτός από την έρευνα, σαν ανακριτική πράξη, ενεργούνται και έρευνες από την αστυνομία που έχουν προληπτικό χαρακτήρα. Τέτοιες έρευνες γίνονται στους αερολιμένες για την πρόληψη αεροπειρατών ή στα σημεία εξόδου και εισόδου στην χώρα για την ανακάλυψη μεταφοράς λαθραίων αντικειμένων ή εκρηκτικών μηχανισμών. Οι τελευταίες μπορεί να ενεργούνται με τη βοήθεια μηχανικών συσκευών ή άλλων τεχνικών μέσων.³³

3.3.1.γ Σύλληψη

Με τον όρο σύλληψη νοείται η υποβολή ενός προσώπου στη φυσική εξουσία κρατικών οργάνων με σκοπό ή αποτέλεσμα τη στέρηση της ελευθερίας του, έστω και προσωρινά. Η σύλληψη ακολουθεί τη καταδίωξη και ακολουθείται από την κράτηση του προσώπου σε χώρο φρουρούμενο από κρατικά όργανα. Στην έννοια της συλλήψεως υπάγεται και η βίαιη προσαγωγή στο δικαστήριο του κατηγορουμένου ή του μάρτυρα ή του πραγματογνώμονα. Αντίθετα, δεν θεωρείται σύλληψη το σταμάτημα υπόπτου πεζού ή οχήματος από αστυνομικό όργανο για τον έλεγχο της ταυτότητας ή τον έλεγχο της άδειας κυκλοφορίας του οχήματος, έστω και αν οι έλεγχοι αυτοί συνεπάγονται ενδεχομένως μετάβαση στο αστυνομικό τμήμα, από όπου ο ελεγχόμενος αφήνεται ελεύθερος, μόλις περατωθεί, εντός ευλόγου χρόνου, ο έλεγχος.

Η διενέργεια συλλήψεων από τα αστυνομικά όργανα ρυθμίζεται κατ' αρχήν από το Σύνταγμα, τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και, τέλος, από την αστυνομική νομοθεσία και πρωτίστως από το Π.Δ 141/1991.

Το Σύνταγμα κατ' αρχήν, αναφέρει ρητώς στο άρθρο 6 τις κύριες προϋποθέσεις της συλλήψεως, τη βασική διαδικασία και την ανώτατη διάρκεια της προσωρινής κρατήσεως. Οι διατάξεις αυτές χαράζουν όρια στους περιορισμούς της προσωπικής ασφάλειας που μπορεί να εισάγει ο νομοθέτης και αφορούν οποιαδήποτε σύλληψη και κράτηση. Από την κύρια πηγή των περιορισμών προκύπτει ότι ο νόμος δεν μπορεί να δώσει

³³ Βλ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Γ.ς, ο.π., Σελίδες 173-177

απεριόριστες ή έστω ευρύτατες εξουσίες στην αστυνομική διοίκηση να συλλαμβάνει και να κρατεί κατά βούληση, γιατί αυτό θα οδηγούσε στην ουσιαστική άρση του δικαιώματος και την εγκαθίδρυση αστυνομικού κράτους.

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας ορίζει χαρακτηριστικά στο άρθρο 275, ότι προκειμένου για αυτόφωρα κακουργήματα ή πλημμελήματα οι ανακριτικοί υπάλληλοι του άρθρου 33 έχουν τη νομική υποχρέωση να ενεργούν τη σύλληψη, ενώ οι πολίτες έχουν ευχέρεια σύλληψης του δράστη και την παράδοση του στην αστυνομική αρχή για να τον οδηγήσει στον εισαγγελέα.³⁴

Εναρμονισμένη με το Σύνταγμα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, η αστυνομική νομοθεσία αναφέρεται με το Π.Δ 141/1991 (άρθρα 107-123) στη διενέργεια των συλλήψεων. Στο διάταγμα αυτό, ειδικότερα, προβλέπεται, ότι η σύλληψη επιτρέπεται μόνο, αν πρόκειται για αυτόφωρο κακούργημα, πλημμέλημα ή πταίσμα ή αν πρόκειται για πρόσωπο που καταδιώκεται νόμιμα. Στις περιπτώσεις συλλήψεων για εγκλήματα που καταλαμβάνονται επ' αυτοφώρω, εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα ή άλλων ειδικών ποινικών νόμων.

Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στον τόπο, το χρόνο και στους αποδέκτες σύλληψης, ενώ ο νομοθέτης εξειδικεύει και τον τρόπο, τη διαδικασία που πρέπει να τηρηθεί κατά τη σύλληψη καθώς και τη συμπεριφορά που πρέπει να επιδεικνύουν τα αστυνομικά όργανα κατ' αυτήν. Ο νόμος επιβάλλει κατά τη σύλληψη να τηρούνται πιστά οι επόμενοι κανόνες: α) να εξακριβώνεται η ταυτότητα του προσώπου που συλλαμβάνεται, β) να κοινοποιείται στο συλλαμβανόμενο κατά τη στιγμή της σύλληψης το καταδιωκτικό έγγραφο, γ) αμέσως μετά τη σύλληψη να γίνεται σωματική έρευνα για την ανεύρεση και κατάσχεση όπλων ή άλλων αντικειμένων που μπορούν να διευκολύνουν την απόδραση ή πειστηρίων αδικήματος, τα οποία ενδέχεται να εξαφανίσει ο συλληφθείς, δ) όταν υπάρχει υπόνοια φυγής, ένεκα της προηγούμενης διαγωγής ή συμπεριφοράς που δείχνει το πρόσωπο που συλλαμβάνεται, να δεσμεύεται με χειροπέδες, για την πρόληψη απόδρασης και ε) όταν το πρόσωπο που πρέπει να συλληφθεί βρίσκεται μέσα στο πλήθος ή σε ομάδα που είναι σε ευθυμία ή κάτω από

³⁴ Βλ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Γ., ο.π., Σελίδες 170-171

συνθήκες ή περιστάσεις που πιθανολογούν την εξέγερση του πλήθους εναντίον των αστυνομικών που επιχειρούν τη σύλληψη και συνεπώς τη διατάραξη της κοινής ησυχίας και τη ματαίωση τη σύλληψης, εφόσον δεν υπάρχει κίνδυνος απόδρασης ή εξαφάνισης του, πρέπει να αναβάλλεται η σύλληψη για να προληφθεί ενδεχόμενη αντίσταση για την απελευθέρωση του, διαφορετικά να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια, ώστε η σύλληψη του να γίνεται με ενισχυμένη δύναμη. Όταν πρόκειται για αυτόφωρο έγκλημα, πρέπει να αποφεύγεται η σύλληψη του δράστη, όταν αυτό είναι ασήμαντο πλημμέλημα και απειλείται από τη σύλληψη η διατάραξη της τάξης και η πρόκληση σοβαρότερων αξιόποινων πράξεων.

Τέλος, ο νόμος προβλέπει και τις αρμόδιες αρχές, στις οποίες αποστέλλονται τα πρόσωπα που συλλαμβάνονται, ενώ η αστυνομική νομοθεσία υιοθετώντας την αρχή της επιείκειας προβλέπει και τις περιπτώσεις όπου η σύλληψη αναβάλλεται.

Κατά τις συλλήψεις, οι αστυνομικοί πρέπει να διασφαλίζουν τη δημόσια τάξη και ασφάλεια επιδεικνύοντας την επιβαλλόμενη στις διάφορες εκφάνσεις της αστυνομικής αρμοδιότητας αυστηρότητα, αποφασιστικότητα και σοβαρότητα. Η συμπεριφορά τους αυτή, όμως, σε καμία περίπτωση δε δικαιολογείται να καταστρατηγεί τις διατάξεις του Συντάγματος, των νόμων, των Κανονισμών και τις υπηρεσιακές διαταγές, ούτε επομένως κατά μείζονα λόγο να παρεκτρέπεται σε απαράδεκτες βιαιότητες με αποτέλεσμα να έρχονται στη δημοσιότητα κρούσματα όπως κακοποίηση αλλοδαπών ή βαριές σωματικές βλάβες. Διότι τότε πρόκειται για προδήλως παράνομη συμπεριφορά προς τους πολίτες, η οποία εκτός των συνεπειών στον τομέα της ποινικής, αστικής και πειθαρχικής ευθύνης έχει ιδιαίτερα δυσμενή αντίκτυπο στην εικόνα που διαμορφώνει για την ΕΛΑΣ η κοινή και διεθνής γνώμη.

Η σύνεση, η σταθερότητα, ο σεβασμός της τιμής, της υπόληψης και της αξιοπρέπειας του συλλαμβανόμενου καθώς και η τήρηση της αρχής αναλογικότητας συνθέτουν την προσήκουσα συμπεριφορά, την οποία οφείλουν να επιδεικνύουν τα αστυνομικά όργανα που προβαίνουν σε συλλήψεις. Προβλέπεται ρητά, ότι οι αστυνομικοί οφείλουν να συμπεριφέρονται στον συλληφθέντα με προσήνεια, να μη μεταχειρίζονται εναντίον του, χωρίς ανάγκη, βία και να τον δεσμεύουν μόνο, όταν αντιδρά βίαια ή είναι ύποπτος φυγής. Η εκτίμηση περί της συνδρομής ή μη των εν

λόγω ουσιαστικών προϋποθέσεων ανήκει βεβαίως στον συλλαμβάνοντα αστυνομικό, ο οποίος έχει ενώπιον του την εικόνα του κακοποιού και είναι ειδικός να αξιολογήσει σωστά τη συμπεριφορά του, διαβλέποντας τις διαθέσεις και αντιδράσεις του.³⁵

3.3.1.δ Ειδικές ανακριτικές πράξεις

Η αναγκαιότητα θέσπισης ειδικών ανακριτικών πράξεων, ώστε να καταστεί ευχερέστερη η εξιχνίαση και καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, δεν υπήρξε ποτέ αναντίρρητη. Τούτο, γιατί στο αίτημα αυτό αντιπασσόταν πάντα το εύλογο επιχείρημα ότι ο ουσιωδέστερος κίνδυνος για μια ευνομούμενη Πολιτεία δεν προκύπτει από καθαυτές τις τρομοκρατικές ή εν γένει εγκληματικές οργανώσεις, που έχουν μηδενικές πιθανότητες να επικρατήσουν, αλλά από την εν θερμώ λήψη αυστηρών και δυσανάλογων μέτρων άμυνας εκ μέρους των πολιτειών, τα οποία θέτουν υπό αμφισβήτηση το κοινό συστατικό γνώρισμα των δημοκρατιών, δηλαδή το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αξιών.

Από την άλλη πλευρά, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η μη νομοθετική ρύθμιση των μέτρων αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος και άρα, η μη ένταξή τους στον ΚΠΔ, αποτελεί έναν εξίσου σαφή κίνδυνο για κάθε ευνομούμενη Πολιτεία. Τούτο, γιατί η χωρίς την επιφύλαξη του νόμου και άρα, η κατά το δοκούν και άνευ προϋποθέσεων διενέργεια μυστικών ανακριτικών πράξεων, αφενός μεν παραβιάζει πρόδηλα σημαντικότερα δικονομικά δικαιώματα και αρχές, όπως αυτές της δικονομικής ακρόασης και του μη εξαναγκασμού σε αυτοενοχοποίηση, αφετέρου δε θέτει υπό αμφισβήτηση την ίδια τη διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, καθώς ο κίνδυνος σχηματισμού δικανικής πεποίθησης, υπό την αφόρητη πίεση του απόκρυφα συλλεγέντος αποδεικτικού υλικού, αλλοιώνει τη σχετική διαδικασία και συρρικνώνει τις θεμελιώδεις αρχές της αμεσότητας, της αιτιολογίας των αποφάσεων και της δίκαιης δίκης.

Υπό το φως αυτών των αντίρροπων παραδοχών, ο νομοθέτης μας προέβη, με το άρθρο 6 του νεοπαγούς Ν 2928/2001, στη θέσπιση συγκεκριμένων ειδικών ανακριτικών πράξεων, τις οποίες ενέταξε στο άρθρο 253Α του ΚΠΔ.

³⁵ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδες 285-292

Ως ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 253Α ΚΠΔ νοούνται οι εκεί περιοριστικά απαριθμούμενες δικονομικές πράξεις, οι οποίες διενεργούνται κατ' απόλυτη μυστικότητα επί συγκεκριμένων μόνον εγκλημάτων προς υλοποίηση δικονομικών και, κυρίως εγκληματοπροληπτικών σκοπών.

Η ανακριτική διείδυση-παγίδευση, οι ελεγχόμενες μεταφορές, η παρακολούθηση της αλληλογραφίας και των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, η ηχητική και οπτική παρακολούθηση και, τέλος, η συσχέτιση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα απαρτίζουν τον αποκλειστικό κατάλογο των επίμαχων δικονομικών πράξεων, η διεξαγωγή των οποίων συνάπτεται με την προσβολή, ιδίως, των εννόμων αγαθών της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιωτικής ζωής και της προσωπικότητας όχι μόνον των αμέσως θιγόμενων υπόπτων, αλλά, αναπόφευκτα, και τρίτων προσώπων.

Οι πράξεις αυτές αποδίδονται διεθνώς εύστοχα με τον όρο «ειδικές ανακριτικές πράξεις», αφού διαφοροποιούνται ευχερώς από τις λοιπές γενικές ανακριτικές πράξεις, τουλάχιστον σε δυο σημεία:

α) ως προς το πεδίο εφαρμογής τους, που είναι σαφώς πιο περιορισμένο, καθώς οι πράξεις αυτές διενεργούνται μόνον για τα εγκλήματα που εμπεριέχονται στους συγκεκριμένους αποκλειστικούς καταλόγους εγκλημάτων και

β) ως προς τον τρόπο διενέργειας τους, που χαρακτηρίζεται κατά κανόνα από απόλυτη μυστικότητα.³⁶

Οι προαναφερθείσες ανακριτικές πράξεις διεξάγονται μόνο, αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ότι έχει τελεσθεί αξιόποινη πράξη των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα και αν η εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης είναι διαφορετικά αδύνατη ή ιδιαίτερος δυσχερής. Για τη διενέργεια τους δε, καθώς και για το απολύτως αναγκαίο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού αποφαινεται με ειδικά αιτιολογημένο βούλευμα του αρμόδιου δικαστικού συμβούλιου μετά από πρόταση του εισαγγελέα. Κάθε στοιχείο ή γνώση που αποκτήθηκε κατά τη διενέργεια των ανωτέρω ανακριτικών πράξεων μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για τους λόγους που όρισε το δικαστικό συμβούλιο.

³⁶ Βλ. ΔΑΛΑΚΟΥΡΑΣ Θ., Ποινική Δικονομία, Βασικά ζητήματα της ποινικής δίκης για τους ανακριτικούς υπαλλήλους, ΤΟΜΟΣ Β', Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Κομοτηνή 2008, σελίδες 192-199

Η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας σε συνδυασμό με την αρχή *in dubio pro libertate* και την επίτευξη των αντικρουόμενων συμφερόντων προσφέρουν την πλέον σίγουρη και αποδεκτή εναλλακτική απέναντι στη διωκτική υπεραντίδραση του κράτους που, αν και δικαιολογημένη κατ' αρχήν, δεν παύει να είναι εξαιρετικά επικίνδυνη για τις ατομικές ελευθερίες. Αυτό καθιστά εμφανές τα κοινά χαρακτηριστικά που αναδεικνύουν οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως είναι η επερχόμενη υπερτίμηση του σκοπού της πρόληψης, η κάμψη της αρχής της νομιμότητας χάριν της αρχής της σκοπιμότητας και η ιδιαίτερα επαχθής φύση τους, ειδικά δε η μυστικότητα που αίρει τη δημοσιότητα των μερών στην ανάκριση και άγει σε προσβολή της αρχής *nemo tenetur se ipsum prodere*.

Η αλλοδαπή νομολογία και κυρίως η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έχει αναγάγει την αρχή της αναλογικότητας και ιδίως κατά την αναφορά της στην αναγκαιότητα του μέτρου σε βασικό κριτήριο αξιολόγησης του θεμιτού ή αθέμιτου χαρακτήρα των ειδικών ανακριτικών πράξεων. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό η διενέργεια των ειδικών ανακριτικών πράξεων διατάσσεται μόνον εφόσον η συγκεκριμένη επέμβαση με κάποια από αυτές εμφανίζεται είτε ως το μοναδικό πρόσφορο και άρα μοναδικό αναγκαίο μέσο, είτε ως το λιγότερο επαχθές μέσο για την υλοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού της εξάρθρωσης της εγκληματικής οργάνωσης.³⁷

3.3.2 Η χρήση των όπλων

A. Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο

Η ΕΛ.ΑΣ.³⁸ αποτελεί ιδιαίτερο Ένοπλο Σώμα Ασφαλείας και λειτουργεί με τους δικούς της οργανικούς νόμους. Για την εκτέλεση της αποστολής της εφοδιάζεται με τα απαραίτητα μέσα και εξοπλισμό, στα οποία οι αστυνομικοί εκπαιδεύονται με σκοπό την άρτια άσκηση των καθηκόντων τους.

Η ένοπλη αστυνομική βία, λαμβανομένης υπόψη και της δραστικότητας του σύγχρονου οπλισμού, αποτελεί το κατεξοχήν άμεσο και επώδυνο μέτρο

³⁷ Βλ. ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ Ι., ο.π., Σελίδες 240-242

³⁸ Βλ. αρ.9 § 1,3 Ν. 2800/ 2000

κρατικού υλικού καταναγκασμού, διότι θέτει σε άμεση διακινδύνευση το δικαίωμα των πολιτών για τη σωματική και ψυχική τους ακεραιότητα, την τιμή και την προσωπική ελευθερία τους και κυρίως το ύψιστο δικαίωμα τους, το δικαίωμα στη ζωή. Για το λόγο αυτό η επιλογή της, για την οποία είναι υπεύθυνο το αρμόδιο όργανο, πρέπει να είναι η κατάλληλη για την εκπλήρωση του οριζόμενου από το δίκαιο σκοπού και οφείλει να κινείται πάντοτε εντός των καθορισμένων από την αρχή αναλογικότητας πλαισίων. Συνεπώς, δικαιολογείται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις δυνάμενη να επιβληθεί μόνο, όταν κανένα άλλο μέσο δεν υπόσχεται επιτυχία εντός του απαιτούμενου χρόνου.

Το προϊσχύσαν νομοθετικό πλαίσιο³⁹ για τη χρήση των όπλων διαγραφόταν από τον νόμο 29/1943 «περί περιπτώσεων καθ' ας επιτρέπεται η χρήσις των όπλων υπό της δημόσιας δυνάμεως», όπως συμπληρώθηκε με το ΠΔ 141/1991. Στα πλαίσια του καθεστώτος αυτού, η περιγραφή με χαρακτηριστική ευρύτητα και αοριστία των καταστάσεων, στις οποίες οι αστυνομικοί υπάλληλοι μπορούσαν να χρησιμοποιούν τα όπλα τους «χωρίς καμία ευθύνη και συνέπειες» και μάλιστα χωρίς να προσδιορίζεται ο ειδικότερος τρόπος χρήσης των όπλων, ούτε να διευκρινίζεται το είδος, η έκταση και η ένταση της επιτρεπόμενης χρήσης αυτών σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, είχε σαν αποτέλεσμα την άμεση αντίθεση της σχετικής ρύθμισης με την αρχή της αναλογικότητας και ειδικότερα την αρχή της αναγκαιότητας. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος που η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, σχετικά με τη χρήση όπλων από αστυνομικούς, απέφευγε συστηματικά μέχρι σήμερα την αναφορά στην αστυνομική νομοθεσία και αντιμετώπιζε τις σχετικές περιπτώσεις από τη σκοπιά της άμυνας και της υπέρβασης των ορίων της βάσει των διατάξεων των άρθρων 22 και 23 ΠΚ.

Το τεράστιο κενό και τις αβελτηρίες στο μείζον θέμα της ένοπλης αστυνομικής βίας, έστω και καθυστερημένα, ήρθε να καλύψει ο νέος νόμος 3169/2003 «για την οπλοφορία, χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς και εκπαίδευση τους σε αυτά». Ο νόμος αυτός ακολουθεί μια νομοτεχνική, με την οποία επιφυλάσσει ιδιαίτερη μεταχείριση στην αρχή της αναλογικότητας, και δεν αρκείται σε μια απλή πρόβλεψη της αρχής αυτής ως αποφασιστικού κριτηρίου για το επιτρεπτό και το σύννομο της χρήσης

³⁹ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδες 554-558

των όπλων από αστυνομικούς. Ειδικότερα τονίζει, καταρχήν, την εξαιρετικότητα της ένοπλης αστυνομικής βίας ως ύστατου μέτρου άσκησης αστυνομικής εξουσίας ορίζοντας, ότι η χρήση αυτής επιτρέπεται, εφόσον είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση του αστυνομικού καθήκοντος. Παράλληλα, προβαίνει σε κλιμάκωση της επιτρεπτής χρήσης του όπλου κατ' αξιολογική διαβάθμιση από την πιο ήπια ως την πλέον επαχθή χαρακτηρίζοντας αντίστοιχα τον πυροβολισμό ανάλογα με το στόχο βολής σε εκφοβιστικό, δηλαδή στον αέρα, κατά πραγμάτων, όταν στοχεύονται πράγματα, ακινητοποίησης, όταν στοχεύονται μη ζωτικά όργανα και εξουδετέρωσης, όταν πιθανολογείται ακόμη και ο θάνατος του στοχευόμενου.(άρθρο 1 εδ. δ')

Στη συνέχεια, ο νομοθέτης εξασφαλίζει και διευκολύνει στην πράξη την τήρηση της αρχής αναλογικότητας εξειδικεύοντας αναλυτικότερα το περιεχόμενο της. Κατ' αρχήν, προτάσσεται κύρια και καίρια η εφαρμογή της αρχής της αναγκαιότητας δεδομένου, ότι ο αστυνομικός υποχρεούται να μην κάνει χρήση του όπλου πριν εξαντλήσει όλα τα ηπιότερα μέτρα, εκτός αν αυτά δεν είναι διαθέσιμα ή πρόσφορα στη συγκεκριμένη περίπτωση. Αν δε χρειαστεί να γίνει χρήση πυροβόλου όπλου, να επιλεγεί η ηπιότερη μορφή χρήσης αυτού με τη μικρότερη δυνατή και αναγκαία προσβολή. Ηπιότερα του πυροβολισμού μέσα είναι βάσει του άρθρου 3 παρ. 2 εδ. α' του νόμου ιδίως παραινήσεις, προτροπές, χρήση εμποδίων, σωματικής βίας, αστυνομικής ράβδου, επιτρεπτών χημικών ουσιών και απειλή πυροβόλου όπλου. Εξάλλου, μεταξύ της προσβολής του εννόμου αγαθού του ατόμου και του επιδιωκόμενου νόμιμου σκοπού πρέπει να υπάρχει σχέση αναλογίας. Η σχέση αυτή υπάρχει μόνον, όταν το μέτρο που λαμβάνεται είναι το πλέον κατάλληλο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και συνεπάγεται κατ' ένταση και διάρκεια τα λιγότερα δυνατά μειονεκτήματα. Σε κάθε περίπτωση πάντως, ο αστυνομικός οφείλει να κάνει γνωστή την ιδιότητα του και να καταστήσει σαφές, ότι προτίθεται να χρησιμοποιήσει το όπλο, δίνοντας επαρκή χρόνο ανταπόκρισης, εκτός αν αυτό θα τον έθετε σε αδικαιολόγητο κίνδυνο ή θα έθετε σε κίνδυνο ζωής ή σοβαρής σωματικής βλάβης άλλα άτομα ή θα ήταν σαφώς ακατάλληλο ή μάταιο υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες.

Με τη νέα ρύθμιση γίνεται σαφές πλέον, ότι η κατοχή και χρήση όπλων από την ΕΛΑΣ αντιμετωπίζεται διαφορετικά από ότι η επιτρεπτή χρήση

των όπλων από ιδιώτες, η οποία ρυθμίζεται από τους γενικούς λόγους άρσεως το αδίκου του Ποινικού Κώδικα. Η ένοπλη αστυνομική επίθεση συνιστά μονοπώλιο της κρατικής εξουσίας και τη δραστικότερη μορφή άσκησης διοικητικού καταναγκασμού που παραχωρείται για την αποτελεσματική εκπλήρωση ιδιαίζουσας φύσεως καθηκόντων στα αστυνομικά όργανα, τα οποία είναι εξειδικευμένα στη χρήση όπλων και υποχρεωμένα να εκτίθενται σε κινδύνους.(άρθρο 25 παρ.2 ΠΚ) Τα όργανα αυτά προβαίνουν σε άσκηση διακριτικής ευχέρειας, η οποία είναι η νόμιμη υπό τη διπλή προϋπόθεση, ότι ανταποκρίνεται στις αρχές της αναλογικότητας, της ισότητας, της χρηστής διοίκησης και της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του πολίτη, και ότι πραγματοποιείται εντός των ορίων που θέτουν οι εν λόγω αρχές.

B. Βασικές προϋποθέσεις κατοχής όπλου

Το δικαίωμα της οπλοφορίας και οπλοκατοχής είναι μόνιμο και δεν υπόκειται σε τοπικούς και χρονικούς περιορισμούς με ορισμένες εξαιρέσεις (αργία, διαθεσιμότητα). Βασικές προϋποθέσεις οπλοκατοχής και οπλοφορίας είναι:

α) η εκπαίδευση του αστυνομικού στο συγκεκριμένο τύπο οπλισμού
β) η σωματική και ψυχική καταλληλότητα του, ο έλεγχος ⁴⁰ της οποίας γίνεται από τις Υγειονομικές Επιτροπές της ΕΛ.ΑΣ., οι οποίες γνωματεύουν για το εάν ο αστυνομικός μπορεί να φέρει πυροβόλα όπλα. Η εξέταση αυτή είναι και οφείλει να είναι εξονυχιστική και περιλαμβάνει ψυχοτεχνικές δοκιμασίες και συνέντευξη των εξεταζομένων, με τις οποίες διερευνάται η προσωπικότητά τους και κυρίως η αυτοκυριαρχία τους, η συναισθηματική σταθερότητά τους, η κρίση, η αντίληψη και η ικανότητα προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες καταστάσεις και απαιτήσεις. Κατόπιν τούτων η επιτροπή αποφαινεται για το εάν η προσωπικότητα του αστυνομικού παρέχει όλα τα εχέγγυα για ορθή χρήση του όπλου του. Οι αστυνομικοί, που οι Υγειονομικές Επιτροπές της ΕΛΑΣ κρίνουν ως ακατάλληλους για οπλοφορία, διορίζονται να εκτελούν ορισμένες υπηρεσίες, που δεν κρίνεται απαραίτητη η οπλοφορία. Επίσης, οι απορριφθέντες αστυνομικοί

⁴⁰ Βλ. αρ.4 Ν.3169/ 2003

δικαιούνται να ζητήσουν, μετά την παρέλευση ενός έτους από την έκδοση της σχετικής πράξης, την επανεξέτασή τους από την επιτροπή.

γ) να μην βρίσκεται ο αστυνομικός σε υπηρεσιακή κατάσταση απαγόρευσης οπλοχρησίας για λόγους υγείας ή πειθαρχίας (αργία ή διαθεσιμότητα).

Γ. Επιτρεπτό χρήσης πυροβόλου όπλου

Ο αστυνομικός επιτρέπεται, κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του και μόνο, να κάνει χρήση του όπλου του (ή απλά προβάλλοντάς το ή και πυροβολώντας), εφ' όσον συντρέχει κίνδυνος ένοπλης επίθεσης εις βάρος αυτού ή τρίτου. Ειδικότερα, ο Ν. 3169/2003 ορίζει πότε επιτρέπεται ο κάθε πυροβολισμός, αναλόγως του είδους που ανήκει (εκφοβιστικός, κατά πραγμάτων, ακινητοποίησης, εξουδετέρωσης) με κριτήριο πάντα τη στόχευση.

Τα δυο ηπιότερα είδη χρήσης πυροβόλου όπλου, δηλαδή ο **εκφοβιστικός** πυροβολισμός και ο **κατά πραγμάτων** πυροβολισμός, επιτρέπεται ιδίως σε περιπτώσεις κινδύνου από ζώο ή προειδοποίησης για πυροβολισμό εναντίον ανθρώπου, εφόσον έχουν ληφθεί όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να μην πληγεί άνθρωπος από αστοχία ή εξοστρακισμό του βλήματος.

Ο πυροβολισμός **ακινητοποίησης** (πλήξη μη ζωτικών οργάνων του ανθρώπου και ειδικότερα στα κάτω άκρα) επιτρέπεται στις εξής περιπτώσεις:

α) για την απόκρουση ένοπλης επίθεσης εφόσον η επίθεση άρχισε ή επίκειται και κάθε καθυστέρηση αντίδρασης θα καταστήσει την άμυνα αναποτελεσματική.

β) για την αποτροπή επικείμενης τέλεσης ή εξακολούθησης κοινώς επικίνδυνου κακούργηματος ή κακούργηματος που τελείται με χρήση ή απειλή σωματικής βίας.

γ) για τη σύλληψη καταδικασθέντος, υπόδικου ή καταδιωκόμενου που καταλαμβάνεται να τελεί επ' αυτοφώρω κακούργημα ή πλημμέλημα, εφ' όσον αντιδρά στη σύλληψή του και υπάρχει άμεσος κίνδυνος να κάνει χρήση του όπλου του.

δ) για την αποτροπή παράνομης εισόδου στη χώρα ή εξόδου απ' αυτή προσώπων που επιχειρούν παράνομη διακίνηση ανθρώπων ή πραγμάτων και φέρουν όπλα.

ε) για την προστασία εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας ή χώρων στους οποίους φυλάσσονται αντικείμενα επικίνδυνα για τη δημόσια υγεία ή τη δημόσια τάξη ή πειστήρια εγκλήματος και εφόσον η φύλαξή τους έχει ανατεθεί ειδικά στον αστυνομικό και επιχειρείται βίαιη είσοδος, προσβολή ή αφαίρεση των φυλασσόμενων από ένοπλο.

στ) για την αποτροπή απόδρασης ή ελευθέρωσης κρατουμένου, που επιχειρείται με ένοπλη επίθεση

ζ) για την αποτροπή αφοπλισμού αστυνομικού κατά την υπηρεσία του.

Ο πυροβολισμός **εξουδετέρωσης** (όταν στοχεύετε η πλήξη ανθρώπου και πιθανολογείται ακόμη και ο θάνατός του) επιτρέπεται αν αυτό απαιτείται, στις εξής περιπτώσεις:

α) για την απόκρουση επίθεσης ενωμένης με επικείμενο κίνδυνο θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ανθρώπου

β) για τη διάσωση ομήρων, για τους οποίους απειλείται κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης

Τέλος, τα δυο επαχθέστερα είδη πυροβολισμών δηλαδή ο πυροβολισμός ακινητοποίησης και εξουδετέρωσης απαγορεύονται:

α) όταν υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να πληγεί τρίτος από αστοχία ή εξοστρακισμό του βλήματος

β) εναντίον ενόπλου πλήθους, εφόσον υπάρχει κίνδυνος να πληγούν άοπλοι

γ) εναντίον ανηλίκου, εκτός αν αποτελεί το μοναδικό μέσο για την αποτροπή επικείμενου κινδύνου θανάτου

δ) εναντίον προσώπου που τρέπεται σε φυγή, όταν καλείται να υποστεί νόμιμο έλεγχο.⁴¹

⁴¹ Βλ. αρ.3 Ν.3169/ 2003

3.3.3 Πράξεις διοικητικού και εκτελεστικού περιεχομένου

Η ελληνική αστυνομία δεν περιορίζεται μόνο στη σφαίρα της κύριας αποστολής της που είναι η πρόληψη και καταστολή των εγκλημάτων και γενικότερα η εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, όπως αρμόζει στη φύση ενός αστυνομικού σώματος, αλλά η δράση της επεκτείνεται και σε ένα πλήθος αρμοδιοτήτων διοικητικού και εκτελεστικού περιεχομένου. Η νομοθεσία της ελληνικής πολιτείας στα εκατό ογδόντα και πλέον χρόνια της, έχει επιφορτίσει την αστυνομία γενικά με ένα πλήθος άλλων αποστολών που εξέρχονται του κύκλου του κυρίως αστυνομικού έργου και σχετίζονται με όλες τις εκδηλώσεις του κρατικού μηχανισμού. Έτσι, το κράτος χρησιμοποιεί την αστυνομία, όχι μόνο για να καλύψει τις ανάγκες του σε αντικείμενα αστυνομικού περιεχομένου, αλλά και να διευκολύνει ή να συμπληρώσει τη δράση άλλων διοικητικών υπηρεσιών. Πραγματικά, το έργο της αστυνομίας στο τομέα της διοικητικής λειτουργίας είναι αρκετά μεγάλο σε ποικιλία και έκταση.

Ως εκ τούτου, πέρα από τις κανονιστικές πράξεις που εκδίδει κατά νομοθετική εξουσιοδότηση για να ρυθμίσει ένα πλήθος περιπτώσεων τοπικού και λεπτομερειακού χαρακτήρα που έχουν μεγάλη σημασία στις βιοτικές ανάγκες και κοινωνικές σχέσεις των πολιτών είναι αρμόδια, με βάση την κείμενη νομοθεσία: α) να εκδίδει διοικητικές πράξεις, β) να κινεί τη διαδικασία με πρωτοβουλία διοικητικών πράξεων από άλλες αρχές και γ) να μετέχει σε διάφορες διοικητικές διαδικασίες σε προπαρασκευαστικό ή εκτελεστικό στάδιο.

Μέσα στα πλαίσια των παρεχόμενων από το νόμο διοικητικού χαρακτήρα αρμοδιοτήτων η αστυνομία προβαίνει σε πράξεις με αποφασιστικό περιεχόμενο. Τέτοιες πράξεις είναι οι διάφορες κατηγορίες αστυνομικών αδειών που εκδίδει. Οι άδειες καλύπτουν έναν μεγάλο τομέα της προληπτικής αστυνόμευσης ρυθμίζοντας διάφορα θέματα σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, όπως θέματα που αφορούν τη λειτουργία γραφείων ιδιωτικών ερευνών, ιδιωτικών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών ασφαλείας, την κατοχή και χρήση όπλων και εκρηκτικών υλών, την εργασία και παραμονή αλλοδαπών. Με τις αστυνομικές άδειες οι υπηρεσίες της ΕΛΑΣ βεβαιώνουν, ότι οι επιτρεπόμενες βάσει αυτών ενέργειες και επιτηδεύματα δεν είναι δυνατό να διαταράξουν τη δημόσια τάξη και

ασφάλεια ή να προκαλέσουν κίνδυνο στη δημόσια υγεία, ενώ ταυτόχρονα, προσδιορίζουν και τα όρια της νομιμότητας μέσα στα οποία οφείλουν να κινούνται οι κάτοχοι των αδειών αυτών. Για να χορηγηθεί αστυνομική άδεια, πρέπει να πληρούνται οι όροι και οι προϋποθέσεις που ορίζονται από τις ισχύουσες διατάξεις, χωρίς την ύπαρξη των οποίων η χορηγηθείσα άδεια είναι ανίσχυρη και ανακλητή. Η αστυνομική αρχή κατά τη διαδικασία χορήγησης άδειας ασκεί κατ' αρχήν προληπτικό έλεγχο νομιμότητας, παράλληλα όμως, προχωρεί και σε έλεγχο σκοπιμότητας, εφόσον καλείται να λάβει υπόψη και να εκτιμήσει συνθήκες που αφορούν τη δημόσια τάξη ή τη δημόσια ασφάλεια. Οι έλεγχοι αυτοί αφορούν τόσο τα πρόσωπα των αιτούντων, όσο και τα πράγματα-εγκαταστάσεις. Αν η κρίση της αρχής είναι αρνητική, οφείλει να αρνηθεί τη χορήγηση της άδειας. Στη περίπτωση αυτή η απόφαση πρέπει να είναι πλήρως αιτιολογημένη δεδομένου μάλιστα ότι πρόκειται για δυσμενή ατομική διοικητική πράξη.⁴²

Επίσης, όλα τα καταστήματα και υποκαταστήματα Τραπεζών, οι δημόσιες υπηρεσίες Ν.Π.Δ.Δ και ιδιωτικού δικαίου του δημοσίου τομέα, που λόγω της φύσης των δραστηριοτήτων που ασκούν μπορούν να αποτελέσουν στόχο εγκληματικής ενέργειας, πρέπει να τηρούν ορισμένους όρους ασφαλείας. Οι όροι αυτοί καθορίζονται από το Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και η σχετική άδεια χορηγείται από την οικεία αστυνομική διεύθυνση.

Τέλος, η αστυνομία έχει στην αρμοδιότητα της, σύμφωνα με τη διοικητική νομοθεσία, το καθήκον να εκδίδει πιστοποιητικά ή βεβαιώσεις για γεγονότα ή καταστάσεις που αφορούν και εξυπηρετούν τους πολίτες.

Οι ανωτέρω πράξεις συγκροτούν τις προπαρασκευαστικές πράξεις της αστυνομίας, της οποίας ο ρόλος είναι σημαντικός και οι συνέπειες στο έργο της διοίκησης σοβαρός, δεδομένου ότι κάθε ελάττωμα ή ατέλεια των προπαρασκευαστικών πράξεων, λόγω παραβίασης διαδικαστικών ή ουσιαστικών διατάξεων επηρεάζει οπωσδήποτε το κύρος και των εκτελεστών διοικητικών πράξεων, πράγμα που οδηγεί στην ακυρότητα τους.

Πέρα από αυτά, και το εκτελεστικό έργο της αστυνομίας είναι εξίσου σπουδαίο και πολύ λεπτό. Έτσι τα αποτελέσματα μιας εκτελεστής διοικητικής πράξης άλλης διοικητικής αρχής επέρχονται, είτε με ενέργειες

⁴² Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδα 347

των ίδιων των οργάνων της αστυνομίας, όπως το κλείσιμο καταστήματος λόγω ανάκλησης της άδειας λειτουργίας του από την αρμόδια αρχή ή τη διακοπή των εργασιών της επιχείρησης ή την ανάκληση της άδειας κυκλοφορίας οχήματος, είτε και με τη συνδρομή την οποία παρέχουν τα αστυνομικά όργανα σε όργανα ή συνεργεία άλλων αρχών, όπως η κατεδάφιση αυθαιρέτου ή επικίνδυνης οικοδομής. Στις περιπτώσεις αυτές στην αστυνομία εναπόκειται να εκτιμήσει τις συνθήκες με τις οποίες θα πραγματοποιηθεί η εκτέλεση, τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν και τις επιπτώσεις που θα προέλθουν από τη συγκεκριμένη ενέργεια για την υλοποίηση της εκτελεστής διοικητικής πράξης. Πάντως, τα αντικείμενα των εκτελεστικών ενεργειών της αστυνομίας ποικίλλουν και μπορούν να έχουν σαν περιεχόμενο τους την εκτέλεση ενταλμάτων προσωρινής κράτησης, την επίδοση δικογράφων ή άλλων εγγράφων άλλων αρχών, την αφαίρεση άδειας κυκλοφορίας οχημάτων, τη θεώρηση ή αφαίρεση αδειών ανέγερσης οικοδομής και πολλά άλλα.⁴³

Κατά την άσκηση των ανωτέρω διοικητικών και εκτελεστικών ενεργειών τα αστυνομικά όργανα οφείλουν, όπως και κατά την ενάσκηση όλων των αστυνομικών αρμοδιοτήτων, να επιδεικνύουν την απαιτούμενη αυστηρότητα, αποφασιστικότητα και σοβαρότητα και να τηρούν ορισμένες αρχές του δικαίου της δημόσιας τάξης με κυριότερες την αρχή της νομιμότητας, της αναλογικότητας, της αναγκαιότητας και της απαγόρευσης κατάχρησης της αστυνομικής εξουσίας. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να παρουσιάζουν άψογη συμπεριφορά απέναντι στους πολίτες και να μη θίγουν μέσω των πράξεων τους τα δικαιώματα και την προσωπικότητα αυτών.

⁴³ Βλ. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Γ., ο.π., Σελίδες 134-136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ-ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΓΙΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ

Κάθε φορά που τα αστυνομικά όργανα παραβιάζουν τις αρχές που διέπουν τη δράση τους και προβαίνουν σε παράνομες πράξεις ή παραλείψεις υπάρχει και αστική ευθύνη του Δημοσίου. Σύμφωνα με τον εισαγωγικό νόμο του αστικού κώδικα (Εισ. Ν.ΑΚ.) και συγκεκριμένα το άρθρο 105(αστική ευθύνη δημοσίου, αποζημίωση, ενοχή εις ολόκληρο υπαίτιου προσώπου) αναφέρεται ότι «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. Μαζί με το δημόσιο ευθύνεται εις ολόκληρο και το υπαίτιο πρόσωπο, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων για την ευθύνη των υπουργών». Κατά την έννοια της διάταξης αυτής γεννάται ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση για ζημιά, η οποία προκλήθηκε από την πλημμελή εκτέλεση ή την παράλειψη εκτέλεσης από τα όργανα του επιβεβλημένου εκ του νόμου καθήκοντος. Η υποχρέωση του Δημοσίου προς αποζημίωση αίρεται στην περίπτωση που η γενεσιουργός της ζημίας πράξη ή παράλειψη ή υλική ενέργεια ή παράλειψη υλικής ενέργειας έλαβε χώρα κατά παράβαση διάταξης, η οποία έχει θεσπισθεί αποκλειστικά χάριν του γενικού συμφέροντος, όχι όμως και στην περίπτωση, που η παραβιασθείσα διάταξη αποβλέπει, παράλληλα με την προστασία του γενικού συμφέροντος, και στην προστασία δικαιώματος ή συμφέροντος των κατ' ιδίαν προσώπων.

4.1 Παράνομες ενέργειες αστυνομικών οργάνων (σωματικές βλάβες)

1)Με την απόφαση 327/2008⁴⁴, του Συμβουλίου της Επικρατείας (Αθήνα) αναιρείται η απόφαση 3691/2005 του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών που δεν είχε κάνει δεκτή την έφεση του Χ κατά της πρωτόδικης απόφασης 7820/2004, η οποία δεν αναγνώρισε αστική ευθύνη του δημοσίου και απέρριψε αγωγή

⁴⁴ ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

αποζημιώσεως του Χ κατ' άρθρο 105 Εισ.Ν.ΑΚ., για την αποκατάσταση της ζημίας (θετικής και αποθετικής) λόγω σωματικής βλάβης που προκλήθηκε από παράνομες ενέργειες αστυνομικού οργάνου κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του. Πιο συγκεκριμένα, ο Χ με την αγωγή του υποστήριξε ότι, κατά την παραμονή του στο Αστυνομικό Τμήμα Άνω Π. όπου είχε μεταβεί στις 8-9-1998 μαζί με τον R. Α. για υπόθεση του τελευταίου, ο Αστυνόμος Β' Δ. Γ., που υπηρετούσε στο παραπάνω Αστυνομικό Τμήμα, εντελώς απρόκλητα χειροδίκησε σε βάρος του χτυπώντας τον στο κεφάλι, με αποτέλεσμα να υποστεί σοβαρό τραυματισμό στο αριστερό αυτί του.

Στα πλαίσια της ένορκης διοικητικής εξέτασης (ΕΔΕ) που διενεργήθηκε, με την 226060/6/4-κζ/10-7-2000 διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας επιβλήθηκε στον Δ. Γ. η πειθαρχική ποινή του προστίμου, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 12 (παρ. 14 και 24) του Π.Δ. 22/1996, επειδή «υπηρετών ως Προϊστάμενος του Γραφείου Ασφαλείας του Α. Τ. Άνω Π., κατά την εκτέλεση διατεταγμένης υπηρεσίας, μετά από επεισόδιο που έλαβε χώρα εντός του Αστυνομικού Τμήματος την 19.45 ώρα της 8-9-1998, κατά το οποίο ο αλλοδαπός Χ. Α. διατάραξε την ομαλή λειτουργία της Υπηρεσίας και επενέβη για να τον επαναφέρει στην τάξη προξένησε σ' αυτόν επικίνδυνη σωματική βλάβη στο πρόσωπο και το αριστερό αυτί του, με αποτέλεσμα, μετά από έγκληση, να ασκηθεί σε βάρος του ποινική δίωξη..»

Με βάση τα στοιχεία που είχε στη διάθεσή του, το Διοικητικό Εφετείο, συνεκτιμώντας και το γεγονός ότι ο αστυνομικός Δ. Γ. με απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου Αθηνών κηρύχθηκε αθώος της κατηγορίας για επικίνδυνη σωματική βλάβη, επειδή κρίθηκε ότι δεν αποδείχθηκε ότι «ξυλοκόπησε» τον Χ «καταφέροντας σ' αυτόν μια γροθιά και ένα χαστούκι», έκρινε ότι ο Χ που έφερε το βάρος των αποδείξεων των πραγματικών περιστάσεων, στα οποία στηρίζεται η αξίωσή του, δεν απέδειξε την επικληθείσα παρανομία οργάνου (αστυνομικού) του Ελληνικού Δημοσίου κατά την άσκηση των καθηκόντων του και συνεπώς δεν συνέτρεχε εν προκειμένω περίπτωση ευθύνης του Δημοσίου προς αποζημίωση κατ' άρθρο 105 Εισ.Ν.ΑΚ.

Το ΣτΕ έκρινε ότι αυτή η απόφαση του ΔΕΦΑΘ είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη, διότι αφενός δεν αιτιολογείται πως προήλθαν τα διαπιστωμένα τραύματα του Χ ενώ αυτός βρισκόταν στο αστυνομικό

τμήμα, αφετέρου δεν αιτιολογείται για ποιο λόγο κινήθηκε εις βάρος του φερόμενου ως χειροδικήσαντος αστυνομικού πειθαρχική διαδικασία που κατέληξε στην επιβολή πειθαρχικής ποινής. Για τους λόγους αυτούς η απόφαση αναιρέθηκε και παραπέμφθηκε η υπόθεση στο δικαστήριο προς νέα κρίση.

2) Με την απόφαση 13274/2009⁴⁵ το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών έκρινε ότι υφίσταται αστική ευθύνη του δημοσίου προς αποζημίωση βάσει του άρθρου 105 Εισ. Ν.ΑΚ. λόγω τραυματισμού του Χ παθόντος από αστυνομικούς κατά το χρόνο εκτέλεσης της ανατεθειμένης σε αυτούς δημόσιας υπηρεσίας και σε άμεση εσωτερική συνάφεια με την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που η υπηρεσία αυτή συνιστά, για την ζημία την οποία υπέστη καθώς και χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτει ότι στις 15-2-2001 και από ώρες 22.00 έως 06.00 το πρωί της επόμενης ημέρας, είχε συγκροτηθεί συνεργείο ελέγχου οχημάτων στο Χαϊδάρι Αττικής, με σκοπό την αποτροπή τέλεσης αυτοσχέδιων αγώνων και διενέργεια ελέγχων αλκοτέστ. Σε τροχονομικό έλεγχο που πραγματοποιήθηκε σε διερχόμενο όχημα με οδηγό τον Χ διαπιστώθηκε ότι η οπίσθια πινακίδα κυκλοφορίας του οχήματος ήταν δυσδιάκριτη και γι' αυτό βεβαιώθηκε σε βάρος του οδηγού του οχήματος η παράβαση του άρθρου 90 του ν. 2696/99 (Κ.Ο.Κ.). Μερικές ώρες αργότερα επέστρεψε στο σημείο και από την όλη συμπεριφορά του οι αστυνομικοί έκριναν, ότι υπήρχαν ενδείξεις χρήσης οινόπνευματων ποτών και ότι σε αυτή την κατάσταση αποτελούσε κίνδυνο όχι μόνο για τρίτους αλλά και για τον ίδιο του τον εαυτό. Γι' αυτό το λόγο τον οδήγησαν στο περιπολικό και στη συνέχεια στο κατάστημα του Τ.Τ. Αιγάλεω για προστατευτική φύλαξη που διήρκησε περίπου τρεις ώρες.

Ο Χ υποστηρίζει ότι για τις σωματικές βλάβες που στη συνέχεια βεβαιώθηκαν σ' αυτόν (χτυπήματα και μώλωπες σε χέρια, πόδια, κοιλιακή χώρα και στο αριστερό μάτι) είναι αποκλειστικά υπεύθυνο το Ελληνικό Δημόσιο, αφού προήλθαν συνέπεια του ξυλοδαρμού του από όργανά του, τον οποίο αυτά διέπραξαν κατά την μεταφορά του με το περιπολικό στο αστυνομικό τμήμα, ενώ αυτά βρισκόνταν σε διατεταγμένη υπηρεσία και ενεργούσαν ως φορείς δημόσιας εξουσίας. Εκτός αυτού όμως, ο Χ

⁴⁵ ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

υποστηρίζει ότι προσβλήθηκε βάνουσα και η προσωπικότητά του, αφού, πέραν του ότι εξυβρίστηκε βαρέως από τα αστυνομικά όργανα κατά τη στιγμή της σύλληψής του και την μεταφορά του στο αστυνομικό τμήμα, κατά τη διάρκεια της πολύωρης και παράνομης, όπως ισχυρίζεται, κράτησής του σ' αυτό, στερήθηκε ακόμη και της δυνατότητας επικοινωνίας με οικείους του ή με δικηγόρο, ενώ, εξάλλου και ο τρόπος που έγινε η κράτηση (με χειροπέδες σε χώρο εντός του αστυνομικού τμήματος και σε κοινή θέα αστυνομικών και πολιτών), ήταν εξευτελιστικός γι' αυτόν, αφού έγινε σαν να επρόκειτο για κάποιον σοβαρό εγκληματία. Προς απόδειξη όσων υποστήριξε, επικαλέσθηκε την απόφαση του Γ' Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθηνών που καταδίκασε τους αστυνομικούς για απλή σωματική βλάβη, καθώς και όλες τις εξετάσεις του που έγιναν σε νοσοκομεία, ενώ, επιπλέον, προσκόμισε και σχετικό φωτογραφικό υλικό, όπου απεικονίζονταν διάφορες κακώσεις στην κνήμη και στον οφθαλμό του.

Αντίθετα οι αστυνομικοί υποστήριξαν ότι ο Χ, ο οποίος λόγω της μέθης, ήταν σε έξαλλη κατάσταση, ευθύνεται αποκλειστικά ο ίδιος γι τους μώλωπες και τα χτυπήματα που υπήρχαν στο σώμα του, καθώς κατά τη διάρκεια της κράτησής του στο αστυνομικό τμήμα έπεφτε κάτω και χτυπούσε τα έπιπλα. Η διενεργηθείσα ένορκη διοικητική εξέταση έκρινε ως μη ελεγκτέους πειθαρχικά τους αστυνομικούς, όπως και ότι η συμπεριφορά τους ήταν άψογη τόσο κατά τη διάρκεια του τροχονομικού ελέγχου, όσο και μετά από αυτόν, καθώς και κατά τη διάρκεια της προσωρινής κράτησής του Χ στο αστυνομικό τμήμα.

Εξάλλου με τη διάταξη του άρθρου 105 του Εισ. Ν.ΑΚ και περαιτέρω του Αστικού Κώδικα που ορίζει στο άρθρο 932 ότι «Σε περίπτωση αδικοπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά τη κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, τιμής ή της αγνείας του ή στερήθηκε την ελευθερία του...» προκύπτει ότι το Δημόσιο ευθύνεται σε αποζημίωση για τη ζημία που προκαλείται σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξεως ή από την μη νόμιμη παράλειψη εκδόσεως τέτοιας πράξεως ή από μη νόμιμες υλικές ενέργειες ή μη νόμιμες παραλείψεις οφειλομένων υλικών ενεργειών εκ μέρους των οργάνων του,

στις περιπτώσεις που αυτές προέρχονται από την οργάνωση και λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών και δεν συνάπτονται με την ιδιωτική διαχείριση του Δημοσίου ούτε οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα οργάνου του που ενήργησε εκτός του κύκλου των υπηρεσιακών του καθηκόντων. Επίσης, κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων ευθύνη των παραπάνω δημόσιων νομικών προσώπων συντρέχει, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα εκ της κειμένης εν γένει νομοθεσίας και κατά τα δεδομένα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης προσιδιάζοντα στη συγκεκριμένη περίπτωση υπηρεσία ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις. Περαιτέρω, από το άρθρο 932 ΑΚ συνάγεται ότι, προκύπτει δυνητική ευχέρεια του δικαστηρίου να επιδικάσει ή όχι χρηματική ικανοποίηση με βάση τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής και κατ' εκτίμηση του συγκεκριμένου πραγματικού, αφού ληφθούν υπόψη για τον καθορισμό του ύψους της ηθικής βλάβης, ανάμεσα σε άλλα, το είδος της προσβολής, η έκταση της βλάβης, οι συνθήκες τέλεσης της αδικοπραξίας, η συνυπαιτιότητα του ζημιωθέντος, η κοινωνική και οικονομική κατάσταση.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 4 (παρ 1) του ν. 1481/1984 «Οργανισμός Υπουργείου Δημόσιας Τάξης» (Α 152) ο κλάδος αστυνομίας τάξης έχει ως ειδικότερη αποστολή να εξασφαλίσει τη δημόσια ειρήνη και ευταξία και την απρόσκοπτη κοινωνική διαβίωση των πολιτών. Τέλος, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 2 του Π.Δ. 538/1989 «Υποχρεώσεις και δικαιώματα του αστυνομικού προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης (Α,224)», το οποίο εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του παραπάνω νόμου, οι αστυνομικοί κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους «1. Ενεργούν με σύνεση, αυτοκυριαρχία, σταθερότητα, αποφασιστικότητα, αμεροληψία, αντικειμενικότητα και αξιοπρέπεια. 2. Σέβονται και προστατεύουν τα κατοχυρωμένα δικαιώματα των πολιτών και κάθε ατόμων που βρίσκεται στην Ελληνική Επικράτεια. 3. Χρησιμοποιούν τα κατά το δυνατόν ηπιότερα μέσα, αποφεύγοντας κάθε περιττή τραχύτητα, ενόχληση ή αδικαιολόγητη φθορά ιδιοκτησίας. 4. Συμπεριφέρονται με λεπτότητα, σεμνότητα και ευγένεια, επιδεικνύοντας πνεύμα μετριοπάθειας και επιείκειας. 5. Έχουν πάντοτε, ως γνώμονα των ενεργειών τους την εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και τη

διαφύλαξη των νομίμων συμφερόντων των πολιτών». Εξάλλου, στο άρθρο 118 του ΠΔ 141/1991 «Αρμοδιότητες κλπ οργάνων Υπ. Δημόσιας Τάξης» ορίζεται ότι: «1. Σε προστατευτική φύλαξη τίθενται πρόσωπα τα οποία, λόγω ηλικίας ή ψυχικής ή πνευματικής κατάστασης στην οποία βρίσκονται, είναι επικίνδυνα στη δημόσια τάξη ή εκθέτουν τον εαυτόν τους σε κίνδυνο. 2. Σε προστατευτική φύλαξη τίθενται, μέχρι την παράδοσή τους στους οικείους τους, ιδίως οι: α. Ανήλικοι, που εκούσια ή ακούσια, έχουν εξαφανιστεί. β. Ψυχοπαθείς γ. Μεθυσμένοι. 3. Η προστατευτική φύλαξη δεν θεωρείται σύλληψη υπαγόμενη στις διατάξεις του κώδικα Ποινικής Δικονομίας. 4. Τα πρόσωπα που τίθενται σε προστατευτική φύλαξη δεν κλείνονται στο κρατητήριο, εκτός αν δεν μπορεί να αποτραπούν με άλλο τρόπο οι κίνδυνοι που προκαλούν στον εαυτό τους ή τους άλλους. 5. Για τη θέση προσώπου σε προστατευτική φύλαξη συντάσσεται έκθεση που υποβάλλεται στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών και γίνεται σχετική εγγραφή στο βιβλίο Αδικημάτων και Συμβάντων. Στην έκθεση αναγράφονται εκτός των άλλων ο λόγος της προστατευτικής φύλαξης και ο χρόνος έναρξης και λήξης αυτής». ενώ, στο άρθρο 278 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ορίζεται ότι : «1.... 2..Τα αρμόδια για τη σύλληψη όργανα ... δεν πρέπει να μεταχειρίζονται βία παρά μόνο αν υπάρχει ανάγκη....».

Από το συνδυασμό των προαναφερθεισών διατάξεων, οι οποίες αποβλέπουν όχι μόνο στην προστασία του γενικού συμφέροντος, αλλά και στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών, συνάγεται ότι οι αστυνομικές αρχές, οι οποίες έχουν ως καθήκον τη διαφύλαξη της κοινωνικής γαλήνης και ηρεμίας, καθώς και την προστασία των πολιτών και των δικαιωμάτων τους, οφείλουν να λαμβάνουν τα αναγκαία και αποτελεσματικά μέτρα, ώστε να εξασφαλίζεται η εκπλήρωση της αποστολής τους. Τα όργανα αυτά, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, έχουν τη διακριτική ευχέρεια να επιλέξουν μεταξύ περισσοτέρων λύσεων την κατά την κρίση τους ενδεικνυόμενη, η επιλογή τους, όμως, αυτή ελέγχεται ως προς την υπέρβαση των άκρων ορίων ή την κακή χρήση της διακριτικής εξουσίας τους, εφόσον από τις ενέργειες ή παραλείψεις τους επήλθε βλάβη στη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα, την προσωπικότητα και τα λοιπά ατομικά δικαιώματα των διοικουμένων. Ως εκ τούτου δε, η παραβίαση των διατάξεων αυτών από τα εν λόγω όργανα, με πράξεις ή παραλείψεις τους κατά την ενάσκηση της δημόσιας εξουσίας τους, μπορεί

να στοιχειοθετήσει, υποχρέωση του Δημοσίου προς αποζημίωση, κατά το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα.

Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία, το δικαστήριο έκρινε: α) ότι ο τραυματισμός και οι εν γένει κακώσεις του Χ προκλήθηκαν συνεπεία των χτυπημάτων που δέχθηκε από τους αστυνομικούς κατά τη διαδικασία μεταφοράς του με το περιπολικό στο αστυνομικό τμήμα, πράγμα που συνάγεται από το είδος των τραυματισμών του και ειδικώς αυτού στον οφθαλμό, αφού είναι απίθανο, κατά την κοινή πείρα, ένας τέτοιος τραυματισμός να έχει προκληθεί από τον ίδιο τον παθόντα κατά τη διάρκεια της κράτησής του με χειροπέδες, β) ότι, με τις ενέργειές τους αυτές, οι αστυνομικοί παραβίασαν τι ιδιαίτερα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από τις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 1 του ν. 1481/1984, καθότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά δεν ήταν αναγκαία ως μέτρο, προκειμένου να επιτευχθεί η επιδιωκόμενη σύλληψη και μεταφορά του ενάγοντος στο αστυνομικό τμήμα ή να προληφθεί επικίνδυνη συμπεριφορά του ενάγοντος έναντι τόσο του ίδιου, όσο και έναντι τρίτων προσώπων, ενώ, εξάλλου, τέτοιες ενέργειες δεν δικαιολογούνται ακόμη και στην περίπτωση που ο ενάγων είχε προηγουμένως προκαλέσει ή εξυβρίσει τους αστυνομικούς και γ) ότι τον τραυματισμό του ενάγοντος προξένησαν οι παραπάνω αστυνομικοί, κατά το χρόνο εκτέλεσης της ανατιθέμενης σε αυτά δημόσιας υπηρεσίας και σε άμεση εσωτερική συνάφεια με την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που η υπηρεσία αυτή συνιστά, πράγμα που σημαίνει ότι, σε κάθε περίπτωση, την αντικειμενική ευθύνη για τον τραυματισμό του ενάγοντος φέρει ο εναγόμενος, συνεπώς, οι ενέργειες αυτές συνιστούν παρανομία κατά το άρθρο 105 του Εισ. Ν.ΑΚ., για την οποία αποκλειστική υπαιτιότητα έχουν τα όργανα του δημοσίου, ενόψει δε και του ότι συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις του άρθρου αυτού (ζημία και πρόσφορη αιτιώδη συνάφεια μεταξύ πράξης και ζημίας), δημιουργείται, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, αστική ευθύνη του δημοσίου προς αποζημίωση του Χ για τη ζημία, την οποία υπέστη.

4.2 Συνέπειες παράνομης χρήσης όπλου

1) Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Πειραιά με την απόφαση 1139/2000⁴⁶ έκρινε ότι υπάρχει αστική ευθύνη του Δημοσίου και υποχρέωση για αποζημίωση και χρηματική ικανοποίηση για ψυχική οδύνη συγγενών φονευθέντος, από αστυνομικό, πολίτη.

Από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτουν τα εξής: Στις 10.1.1994 οι Ευάγγελος Λ. και Κωνσταντίνος Π., που υπηρετούσαν ως αρχιφύλακας και αστυφύλακας αντίστοιχα στο Ζ' Τμήμα Ασφαλείας Πειραιά, εκτελούσαν διατεταγμένη υπηρεσία (περιπολία), από 15.00 έως 23.00 στις περιοχές Μοσχάτου και Νέου Φαλήρου. Στις 20.45 αντελήφθησαν ένα άτομο που όπως διαπιστώθηκε στη συνέχεια επρόκειτο περί του Θεόδωρου Γ., 28 ετών, καθηγητή έως το έτος 1993 κλασσικής κιθάρας σε διάφορα ωδεία της χώρας, το οποίο αποφάσισαν να ελέγξουν. Ο Θεόδωρος Γ. όμως τράπηκε σε φυγή και ο Ε.Λ. τον ακολούθησε καταδιώκοντάς τον, κατά τους ισχυρισμούς του Ε.Λ., ο Θ.Γ. σταμάτησε και στράφηκε προς αυτόν, με επιθετικές τάσεις, κρατώντας ένα μαχαίρι, μήκους 25 εκ., αμφίστομο, με λεπίδα μήκους 12,5 εκ. με τη μία όψη προιονωτή. Τότε ο Ε.Λ. πυροβόλησε δύο φορές με το περίστροφό του. Μετά από αυτό, ο Θ.Γ. ετράπη εκ νέου σε φυγή, καταδιωκόμενος από τον Ε.Λ. και σε μικρή απόσταση σταμάτησε και πάλι στραφείς προς τον τελευταίο, προτείνοντας, κατά τους ισχυρισμούς του Δημοσίου, απειλητικά το μαχαίρι που εξακολουθούσε να κρατά στο δεξί του χέρι με το οποίο επιχείρησε να τον πλήξει στην κοιλιά και στο θώρακα. Ο Ε.Λ., προκειμένου να αποκρούσει την εναντίον του επίθεση, έκανε βήματα προς τα πίσω και πυροβόλησε δύο ή τρεις φορές προς το μέρος του Θ.Γ., με αποτέλεσμα να τον τραυματίσει θανάσιμα.

Κατά του Ε.Λ. ασκήθηκε ποινική δίωξη για ανθρωποκτονία από πρόθεση τελεσθείσα καθ' υπέρβαση των ορίων της άμυνας από πρόθεση και παράνομη οπλοχρησία, παραπέμφθηκε δε για να δικαστεί για τις πράξεις αυτές ενώπιον του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου Αθήνας, με τις 135 και 136/1997 αποφάσεις του οποίου ο προαναφερόμενος κρίθηκε ένοχος για τις αποδοθείσες σε αυτόν πράξεις, με την αιτιολογία ειδικότερα όσον αφορά την πρώτη από αυτές ότι σκότωσε τον Θ.Γ. σε ήρεμη ψυχική κατάσταση αμυνόμενος κατά της δικής του επίθεσης με μαχαίρι μήκους 25 εκ., αλλά

⁴⁶ ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

καθ' υπέρβαση του αναγκαίου μέτρου της άμυνας, από πρόθεση (άρθρα 22 και 23 ΠΚ), λαμβανομένου υπόψη ότι διέθετε επικινδυνότερο και αποτελεσματικότερο όπλο, το υπηρεσιακό του περιστροφό, από τον επιτιθέμενο που του επέτρεπε να προσβάλλει τον τελευταίο ευκολότερα και από απόσταση, όπως και έκανε, αλλά δεν περιορίστηκε να βάλει εναντίον του σε όχι καίριο σημείο του σώματός του, όπως χαμηλά στα πόδια του, ούτε καν πυροβόλησε στον αέρα για να τον φοβίσει, αλλά αντίθετα άδειασε το περιστροφό του κυριολεκτικά στο σώμα του Θ.Γ., επέβαλε δε σε βάρος του κατηγορουμένου συνολική ποινή κάθειρξης 10 ετών και φυλάκισης 6 μηνών.

Εφόσον λοιπόν ο Ε.Λ. προκάλεσε κατά την άσκηση των καθηκόντων του υπό τις συνθήκες που προαναφέρθηκαν το θάνατο του Θ.Γ., στοιχειοθετείται η κατ' άρθρο 105 Εισ. Ν.ΑΚ. αστική ευθύνη του Ελληνικού Δημοσίου.

2) Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Ηρακλείου με την απόφαση 441/2003⁴⁷ κρίνει ότι υπάρχει αστική ευθύνη του δημοσίου λόγω θανάτου που προήλθε από παράνομες πράξεις αστυνομικού οργάνου κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, καθώς και υποχρέωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης στην οικογένεια του θύματος.

Από τα στοιχεία του φακέλου της δικογραφίας προκύπτουν τα εξής: Ο Ι.Γ., ο οποίος υπηρετούσε υπό την ιδιότητα του Αρχιφύλακα Π.Σ. στον Α.Σ. Κ. Π. Ν. Ηρακλείου, διατάχθηκε στις 10-8-1995 από το Α.Τ. Μοιρών να εκτελέσει υπηρεσία γενικού αστυνομικού ελέγχου βάσει του σχεδίου «Αίγαγρος», επικεφαλής δυνάμεως αποσπάσματος που αποτελούνταν από τους αστυφύλακες, Χ.Γ. και Σ.Κ. Συγκεκριμένα, κατά τις ώρες 22.00 της 10-8-1995, έως την 04.00 πρωινή της 11-8-1995, οι ανωτέρω ήταν επιφορτισμένοι να εκτελέσουν της ως άνω διατεταγμένη υπηρεσία περί πραγματοποίησης γενικού αστυνομικού ελέγχου στη θέση «Α.», κείμενη στην διασταύρωση των οδών Π.-Μ.-Π. Περί των ώρα 23.00 τα ανωτέρω αστυνομικά όργανα, φορώντας τις στολές τους και πηλίκια τους, ευρίσκονταν στην προαναφερόμενη θέση και διενεργούσαν τον διαταχθέντα αστυνομικό έλεγχο. Οι Ι.Γ. και Σ.Κ., ειδικότερα, κρατούσαν στα χέρια τους φακούς και με τη βοήθεια αυτών σταματούσαν με σήμα (δια χειρός) τους οδηγούς των

⁴⁷ ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

διερχομένων οχημάτων για έλεγχο, οι οποίοι και πειθαρχούσαν στα αστυνομικά σήματα. Σε μια περίπτωση, οδηγός μοτοσυκλέτας ανέπτυξε ιλιγγιώδη ταχύτητα και εξαφανίσθηκε, όπισθεν δε αυτής και σε απόσταση περίπου 70 μέτρων ακολούθησε άλλη μοτοσυκλέτα (τύπου HONDA 400 cc) χωρίς πινακίδες κυκλοφορίας, με οδηγό τον αδερφό του, Β.Π., ο οποίος, αν και αρχικά εμφανιζόταν με διάθεση υπακοής στο αστυνομικό σήμα για έλεγχο, εν συνεχεία, φοβούμενος τη σύλληψή του, προέβη σε διάφορους επικίνδυνους ελιγμούς, αναπτύσσοντας ταχύτητα. Υπό τις περιστάσεις αυτές, ο Ι.Γ. χρησιμοποίησε το υπηρεσιακό του περίστροφο και πυροβόλησε με αποτέλεσμα η βολίδα να πλήξει τον οδηγό της μοτοσυκλέτας (Β.Π.) στο κεφάλι και να τον τραυματίσει θανάσιμα. Πράξη για την οποία με απόφαση του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου Χανίων, ο Ι.Γ. καταδικάστηκε σε πρόσκαιρη κάθειρξη επτά (7) ετών και έξι (6) μηνών αφού κηρύχθηκε ένοχος για πράξεις, οι οποίες τιμωρούνται από τις διατάξεις των άρθρων 1,12,14,16 παρ. 1, 17,18,28,29,51, 52,53,60, 63,79,94 παρ.1 και 311 σε συνδυασμό με το άρθρο 308 του Ποινικού Κώδικα και από τις διατάξεις των άρθρων 1 παρ.1α και 14 του Ν. 2168/1993, ήτοι για το ότι: 1) «Στον ανωτέρω τόπο και χρόνο, γνωρίζοντας ότι από την πράξη του ενδέχεται να παραχθούν περιστατικά που κατά το νόμο απαρτίζουν την έννοια της σωματικής βλάβης απεδέχθη αυτό, η ενέργεια του όμως αυτή είχε ως επακόλουθο το θάνατο του παθόντος, αποτέλεσμα το οποίο αποδίδεται σε αμέλειά του, 2) κατά την τέλεση της πιο πάνω κακουργηματικής πράξεως με πρόθεση έκανε χρήση όπλου απαγορευμένου».

3) Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης με την απόφαση 819/2002⁴⁸ έκρινε ότι υπάρχει αστική ευθύνη του Δημοσίου εξαιτίας θανάτωσης πολίτη από αστυνομικό και υποχρέωσή του για χρηματική ικανοποίηση λόγω ψυχικής οδύνης στα μέλη της οικογενείας του (τους γονείς και τον αδερφό του θύματος).

Στις 23-10-1998 οι Κ.Β. και Η.Κ., που υπηρετούσαν ως ανθυπαστυνόμος και αστυφύλακας αντιστοίχως, στο Τμήμα Εγκλημάτων κατά Ζωής της Διευθύνσεως Ασφαλείας Θεσσαλονίκης, εκτελούσαν διατεταγμένη υπηρεσία προανακρίσεως - αναζητήσεως υπόπτων για ληστεία μετά φόνου,

⁴⁸ ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

που είχε λάβει χώρα από άγνωστους δράστες κατά την προηγούμενη ημέρα σε κατάστημα της Εμπορικής Τράπεζας στην περιοχή Τριανδρίας της Θεσσαλονίκης. Κατά την διάρκεια της υπηρεσίας τους, λάβανε εντολή από το R/T κέντρο της Διευθύνσεως Αμέσου Δράσεως Θεσσαλονίκης να εντοπίσουν μία ομάδα νεαρών ατόμων που ήταν ύποπτα για κλοπή. Κατόπιν υποδείξεων της παθούσας και της κόρης της, ο Κ.Β. κινήθηκε προς τα νεαρά άτομα, προκειμένου να συλλάβει άτομο ύποπτο κλοπής και έβγαλε το όπλο του από τη θήκη χωρίς, μάλιστα, να έχει μεριμνήσει να έχει τούτο, ασφαλισμένο και, χωρίς, να προβλέψει ότι κατά τη διείσδυσή του στην ομάδα υπήρχε ενδεχόμενος κίνδυνος να έλθει σε σωματική επαφή με τα άτομα αυτά και να δεχθεί μεγάλη σωματική πίεση με κίνδυνο εκπυρσοκροτήσεως τούτου. Τα νεαρά άτομα θορυβημένα από την επέμβαση των αστυνομικών οργάνων και πάνω στην σύγχυση και στον πανικό τους άρχισαν να απωθούν με δύναμη τον Κ.Β. δίνοντας την εντύπωση ότι προσπαθούν να διαφύγουν. Ο τελευταίος, καθώς προσπαθούσε να τον περιορίσει, δέχθηκε πίεση και ώθηση από κάποιον από την ομάδα με αποτέλεσμα να προκληθεί εκπυρσοκρότηση του όπλου του αφού δεν φρόντισε να πάρει το χέρι του από την σκανδάλη, και να τραυματισθεί θανάσιμα ο Μ.Μ. Σέρβος υπήκοος, εκδρομέας μαθητής, ηλικίας 18 ετών περίπου.

Επακολούθησε ένορκη διοικητική εξέταση μετά την διενέργεια της οποίας προτάθηκε να παραπεμφθεί ο ως άνω ανθυπαστυνόμος στο Πειθαρχικό Συμβούλιο με το ερώτημα της επιβολής σ' αυτόν της ανώτερης πειθαρχικής ποινής της αργίας με απόλυση. Παράλληλα, κατά του ιδίου ασκήθηκε ποινική δίωξη για ανθρωποκτονία από αμέλεια και παράνομη οπλοχρησία, παραπέμφθηκε δε για να δικασθεί για τις πράξεις αυτές ενώπιον του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Θεσσαλονίκης με την 10587/2000 απόφαση του οποίου κρίθηκε ένοχος για τις αποδοθείσες σ' αυτόν πράξεις και επιβλήθηκε σε βάρος του συνολική ποινή φυλακίσεως 2 ετών και 3 μηνών.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο θάνατος του Μ.Μ. ήταν αποτέλεσμα των παράνομων ενεργειών του Κ.Β. που οφείλονται σε αμέλειά του. Κατά συνέπεια, θεμελιώνεται ευθύνη του Ελληνικού Δημοσίου για χρηματική ικανοποίηση λόγω της ψυχικής οδύνης μελών της οικογένειας του θανατωθέντος.

Εξάλλου, στο άρθρο 932 ΑΚ ορίζεται ότι σε περίπτωση θανατώσεως προσώπου από αδικοπραξία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση στην οικογένεια του θύματος λόγω ψυχικής οδύνης. Η χρηματική αυτή ικανοποίηση έχει ως αιτιολογία το βαθύτατο ψυχικό πόνο που δοκιμάζουν από τη θανάτωση του προσώπου οι εγγύτεροι συγγενείς που συνδέονται με αυτό στενά και ως σκοπό την απόκτηση περιουσιακών αγαθών, με τα οποία θα εύρουν ενδεχομένως ηθική παρηγοριά και ψυχική ανακούφιση. Στην κατά την τελευταία αυτή διάταξη οικογένεια του θύματος δεν περιλαμβάνονται όλα τα πρόσωπα τα οποία συνδέονταν με αυτό με οποιαδήποτε συγγενική σχέση, αλλά ορισμένα μόνο από αυτά, των οποίων ο συγγενικός δεσμός με το θύμα ήταν στενός. Τα πρόσωπα αυτά, παρόλο που στη διάταξη αυτή δεν προσδιορίζονται, είναι εκείνα τα οποία, σύμφωνα με τις ελληνικές κοινωνικές συνθήκες, κατά κανόνα, σε κάποιο στάδιο της ζωής τους, συμβιώνουν κάτω από την ίδια στέγη, ανεξάρτητα αν στη συγκεκριμένη περίπτωση, είχε συμβεί ή δεν είχε συμβεί κάτι τέτοιο. Επομένως, δικαίωμα να ζητήσουν χρηματική ικανοποίηση, σε περίπτωση θανατώσεως προσώπου, έχουν: α) ο σύζυγος ή η σύζυγός του, β) οι γονείς του και οι γονείς του ή της συζύγου του, γ) οι παππούδες και οι γιαγιάδες του, δ) τα τέκνα και οι εγγονοί του και ε) οι αδελφοί και οι αδελφές.

4) Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Κέρκυρας με την απόφαση 273/2004⁴⁹ έκρινε ότι υπάρχει αστική ευθύνη του δημοσίου λόγω ζημίας από χρήση όπλου από όργανο της τάξεως καθ' υπέρβαση των ακραίων λογικών ορίων και κακή χρήση της διακριτικής εξουσίας του. Τα αστυνομικά όργανα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους έχουν τη διακριτική ευχέρεια να επιλέγουν μεταξύ περισσότερων λύσεων την κατά την κρίση τους ενδεικνυόμενη, η επιλογή τους όμως αυτή ελέγχεται ως προς την υπέρβαση των ακραίων λογικών ορίων ή κακή χρήση της διακριτικής εξουσίας τους και ως προς την κατάχρηση εξουσίας, εφόσον από τις ενέργειες ή παραλείψεις τους επήλθε βλάβη στη ζωή, την προσωπικότητα και τα λοιπά ατομικά δικαιώματα των διοικούμενων. Όμως κατ' αρχήν, η εσφαλμένη εκτίμηση των πραγματικών στοιχείων από τα πιο πάνω όργανα κατά την επιλογή της ενδεικνυόμενης λύσης, ανάγεται στην κατ' ουσίαν κρίση αυτών και δεν ελέγχεται από το

⁴⁹ ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

Δικαστήριο. Και η χρήση όπλου από αστυνομικό ελέγχεται ως προς την υπέρβαση των ακραίων λογικών ορίων της διακριτικής ευχέρειας, για να θεωρηθεί δε ότι συνιστά υπέρβαση αυτών πρέπει η ενέργεια αυτή να διέπεται από τις αρχές της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, διαφορετικά σε περίπτωση πρόκλησης ζημίας σε πολίτη από αυτή, το Δημόσιο ευθύνεται σε αποζημίωση κατ' άρθρο 105 του Εισ.Ν.ΑΚ.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, μεταξύ του συγκεκριμένου διοικητικού μέτρου της χρήσης όπλου από το αστυνομικό όργανο και του επιδιωκόμενου νόμιμου σκοπού πρέπει να υπάρχει μια εύλογη σχέση. Η σχέση αυτή υπάρχει μόνον όταν το μέτρο που λαμβάνεται είναι το πλέον κατάλληλο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού (καταλληλότητα), συνεπάγεται κατ' ένταση και διάρκεια τα λιγότερα δυνατά μειονεκτήματα για τον πολίτη και το κοινό. Κάθε δε χρήση του όπλου από τους αστυνομικούς κατά τρόπο που έρχεται σε αντίθεση με την παραπάνω αρχή της αναλογικότητας, είναι παράνομη. Εξάλλου τα πραγματικά περιστατικά, που συνιστούν την υπέρβαση των ακραίων λογικών ορίων της διακριτικής εξουσίας ή την κατά τα ως άνω κατάχρηση εξουσίας, πρέπει με πληρότητα να εκθέτει στην αγωγή και να αποδείξει εκείνος που στηρίζει την αξίωση του περί αποζημίωσης σε αυτή την υπέρβαση ή την κατάχρηση εξουσίας. Ενώ κατ' αρχήν η εσφαλμένη εκτίμηση των πραγματικών στοιχείων από τα πιο πάνω όργανα κατά την επιλογή του συγκεκριμένου μέτρου, ανάγεται στην κατ' ουσία κρίση αυτών εντός των ορίων της διακριτικής τους εξουσίας και δεν ελέγχεται από το Δικαστήριο. Κατόπιν αυτών, εάν λάβουν χώρα πράξεις ή παραλείψεις των αστυνομικών αρχών, παράνομες κατά τα αμέσως πιο πάνω, κατά την εκτέλεση της αποστολής τους για την εξασφάλιση της ευταξίας και της απρόσκοπτης κοινωνικής διαβίωσης των πολιτών και εξαιτίας αυτών των παρανόμων πράξεων ή παραλείψεων προκληθούν σε πολίτη ζημίες, το Δημόσιο ευθύνεται σε αποζημίωση κατά το άρθρο 105 του Εισ.Ν.ΑΚ.

Στην προκειμένη περίπτωση, από τα στοιχεία της δικογραφίας, προέκυψαν ότι στις 7.8.1996 ο Αρχιφύλακας ΜΠΣ Μ.Α. που υπηρετούσε στην Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Κέρκυρας και την ημέρα εκείνη ήταν εκτός υπηρεσίας, επιστρέφοντας στην οικεία του αντιλήφθηκε ένα άτομο να πηδάει από τη βεράντα του σπιτιού του και να κατευθύνεται προς Ι.Χ.Ε.

αυτ/το, το οποίο τον ανέμεινε λίγο μακρύτερα με δύο άτομα μέσα και όλοι μαζί να απομακρύνονται, αναπτύσσοντας μεγάλη ταχύτητα. Μπαίνοντας στο σπίτι του κατάλαβε ότι είχε γίνει διάρρηξη και συμπέρανε ότι αυτοί ήταν οι δράστες. Για το λόγο αυτό αποφάσισε να τους καταδιώξει, έχοντας μαζί και το υπηρεσιακό του περίστροφο. Στη διάρκεια της καταδίωξης έχασαν τον έλεγχο του οχήματός τους, εξετράπησαν της πορείας τους και έπεσαν στην αυλή παρακείμενης οικείας όπου και εγκατέλειψαν το όχημά τους. Όταν έφτασε στο σημείο αυτό ο αστυνομικός είδε έναν άνδρα κοντά, πίστεψε ότι ήταν ένας από τους δράστες και επιχείρησε να τον συλλάβει απειλώντας τον με το υπηρεσιακό του περίστροφο και με φράσεις απειλητικές, ενώ ακολούθα και αφού ο Β είχε υπακούσει στην προσταγή του να σηκώσει τα χέρια ψηλά, τον τραυμάτισε με κτύπημα στο κεφάλι με την κάνη του όπλου, προκειμένου να απωθηθεί και να μην τον πλησιάσει περισσότερο. Στη συνέχεια πυροβόλησε προς το μέρος του στοχεύοντας χαμηλά και κοντά στα πόδια του, χωρίς όμως προηγούμενη προειδοποίηση να σταματήσει να πλησιάζει, προκαλώντας διαμπερή τρύπα στη μύτη του αριστερού του παπουτσιού χωρίς να τον τραυματίσει.

Οι ενέργειές του αυτές ήταν μέτρα που δεν ήταν αναγκαία για την επίτευξη του ως άνω επιδιωκόμενου αποτελέσματος και η επιλογή τους έγινε καθ' υπέρβαση των ακραίων λογικών ορίων της διακριτικής εξουσίας του οργάνου αυτού του εναγόμενου και συνεπώς, συνιστούν παρανομία, κατά το άρθρο 105 του Εισ. Ν.ΑΚ. και ενόψει του ότι συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις του άρθρου αυτού (ζημία και πρόσφορη αιτιώδης συνάφεια μεταξύ πράξης και ζημίας) δημιουργούν ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση του Β για τη ζημία, την οποία υπέστη από αυτές.

Εξάλλου, στο άρθρο 275 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ορίζεται ότι «1. Προκειμένου για αυτόφωρα κακουργήματα και πλημμελήματα οι ανακριτικοί υπάλληλοι του άρθρου 33 καθώς και κάθε αστυνομικό όργανο, έχουν υποχρέωση ενώ οποιοσδήποτε πολίτης το δικαίωμα να συλλάβουν το δράστη, τηρώντας τις διατάξεις του Συντάγματος και του άρθρου 279 του Κώδικα για την άμεση προσαγωγή του στον εισαγγελέα... 2....» και στο άρθρο 278 του ίδιου Κώδικα ορίζεται ότι «1.... 2. Τα αρμόδια για τη σύλληψη όργανα δεν πρέπει να μεταχειρίζονται βία παρά μόνο αν υπάρχει ανάγκη...». Στο δε άρθρο 2 του Π.Δ. 28/1986 «Χρόνος εργασίας και συναφή θέματα προσωπικού της γενικής Γραμματείας Δημόσιας Τάξης του

Υπουργείου Εσωτερικών και Δημόσιας Τάξης» (ΦΕΚ Α' 11/10.2.1986), που ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο ορίζεται ότι «1. Το αστυνομικό προσωπικό, κατά το χρόνο που δεν έχει διατεθεί σε υπηρεσία α) ... γ) θεωρείται ότι βρίσκεται σε διαταγμένη υπηρεσία σε κάθε περίπτωση που καθίσταται αναγκαία η παρέμβαση του»(άρθρο 3 παρ. 2 Ν. 1481/1984 Α' 152) και στο άρθρο 3 του Ν. 1481/1984, ορίζεται ότι «1. ... 2. Όλες οι υπηρεσίες και το προσωπικό του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης τελούν σε διαρκή ετοιμότητα για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος, την περιφρούρηση του δημοκρατικού πολιτεύματος και της έννομης τάξης και την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών, πάντοτε σύμφωνα με τους νόμους και τις εντολές της εκλεγμένης από το λαό κυβέρνησης. Το προσωπικό θεωρείται ότι βρίσκεται σε διατεταγμένη υπηρεσία σε κάθε περίπτωση που καθίσταται αναγκαία η παρέμβασή του». Εξάλλου στο άρθρο 133 του Π.Δ. 141/1991 «Αρμοδιότητες οργάνων και υπηρεσιακές ενέργειες του προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και θέματα οργάνωσης Υπηρεσιών»(ΦΕΚ Α' 58) ορίζεται ότι «Η χρήση των όπλων από τους αστυνομικούς γίνεται α. Στις περιπτώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 1 του Ν. 29/30.4.1943 «Περί περιπτώσεων καθ' ας επιτρέπεται η χρήση των όπλων υπό της δημόσιας Δυνάμεως», εφόσον υπάρχει απόλυτη ανάγκη και αφού εξαντληθούν όλα τα ηπιότερα μέσα. β. Για τη διάλυση των παράνομων δημόσιων συναθροίσεων, σύμφωνα με τις διατυπώσεις του κανονισμού διάλυσης δημόσιων συναθροίσεων. γ. Στις περιπτώσεις που συγχωρείται από τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα για την άμυνα και την κατάσταση ανάγκης».

5) Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών με την απόφαση 3399/2004⁵⁰ έκρινε ότι υπάρχει αστική ευθύνη του Δημοσίου και υποχρέωση για αποζημίωση λόγω τραυματισμού πολίτη από όπλο αστυνομικού, καθώς και χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη στον ίδιο και στην οικογένειά του.

Αναγκαίο στοιχείο για τον καταλογισμό της πράξης ή παράλειψης του οργάνου στο Δημόσιο είναι η πράξη ή η παράλειψη να βρίσκεται σε άμεση εσωτερική συνάφεια προς τα καθήκοντα του οργάνου. Υπάρχει δε τέτοια συνάφεια όταν η πράξη ή η παράλειψη είναι σχετική με την ανατεθειμένη

⁵⁰ ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

στο όργανο υπηρεσία, ή στις περιπτώσεις που το όργανο ενεργεί με την ιδιότητα του δημοσίου οργάνου και εξαιτίας της ιδιότητας αυτής. Το γεγονός και μόνο ότι, κατά τη διενέργεια της πράξης, το όργανο βρίσκεται σε άδεια ή τελεί σε υπηρεσία δεν αποκλείει εκ των προτέρων ότι ενήργησε κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που του έχει ανατεθεί, διότι είναι δυνατόν το εκτός υπηρεσίας όργανο να χρησιμοποιήσει εξ'απροόπτου την υπηρεσιακή του ιδιότητα και να δράσει υπό την ιδιότητα αυτή.

Συγκεκριμένα, την 20η Φεβρουαρίου 2000, ο Γ βρισκόταν ως επιβάτης σε ΙΧΕ αυτοκίνητο με φίλους του κατευθυνόμενος σε φιλικό σπίτι για να συμμετάσχουν σε πάρτι γενεθλίων. Ο Θ.Χ., Υπαστυνόμος Β' (243984) του Αστυνομικού Τμήματος Αερολιμένος Σπάτων, οδηγώντας το ΙΧΕ αυτοκίνητο ιδιοκτησίας του, έχοντας εγκαταλείψει διατεταγμένη υπηρεσία σε άλλη περιοχή (Αεροδρόμιο Σπάτων), θεώρησε την παρέα που επέβαινε στο πιο πάνω αυτοκίνητο ύποπτη και ακολούθησε το αυτοκίνητό τους έως την οικία όπου δινόταν το πάρτι. Εκεί, επιχείρησε, χωρίς να έχει εντολή προς τούτο, να διενεργήσει έλεγχο στα άτομα αυτά φορώντας πολιτική περιβολή και όχι τη στολή του, και προτείνοντάς το με αριθμό Τ93715 ιδιωτικό περίστροφο τύπου Colt, που κατείχε νομίμως καθώς και χωρίς να επιδείξει, ως όφειλε, την αστυνομική του ταυτότητα, ώστε να αντιληφθούν οι επιβαίνοντες του αυτοκινήτου την ιδιότητά του. Ο οδηγός του αυτοκινήτου, τρομοκρατημένος, όπως και οι υπόλοιποι επιβάτες, από τη συμπεριφορά και, ιδίως, από το όπλο που κρατούσε ο Θ.Χ., ξεκίνησε να φύγει. Τότε, ο εν λόγω αστυνομικός, χωρίς δηλαδή να προκληθεί προς τούτο, βρισκόμενος σε ήρεμη ψυχική κατάσταση και έχοντας επίγνωση ότι ο πυροβολισμός μπορεί να προκαλέσει ακόμη και θάνατο ή, τουλάχιστον, σοβαρή αναπηρία, πυροβόλησε προς το αυτοκίνητο δύο (2) φορές. Η μία σφαίρα χτύπησε στο οδόστρωμα, ενώ η άλλη αφού διαπέρασε την τρίτη (πίσω) πόρτα του αυτοκινήτου και τη διαχωριστική λαμαρίνα που μεσολαβεί ανάμεσα στο πορτμπαγκάζ και το πίσω κάθισμα, σφηνώθηκε στη σπονδυλική στήλη (πρώτο οσφυϊκό σπόνδυλο) του πρώτου ενάγοντος.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το βαρύτατο τραυματισμό του πρώτου Γ και την εξαιτίας τούτου πρόκληση πλήρους αναπηρίας σε ποσοστό 100% εφ' όρου ζωής σ' αυτόν. Ο εν λόγω αστυνομικός, με την 13Α/2002 απόφαση του Δευτεροβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου Αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας αποτάχθηκε από το σώμα, ενώ με την 25/2001 απόφαση του

Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου Χαλκίδας κρίθηκε ένοχος για απόπειρα ανθρωποκτονίας με ενδεχόμενο δόλο και για παράνομη οπλοχρησία, και του επιβλήθηκε συνολική ποινή κάθειοξης δέκα (10) ετών και τριών (3) μηνών. Το γεγονός ότι ο αστυνομικός αυτός κατά τη χρονική στιγμή του συμβάντος δεν βρισκόταν σε διατεταγμένη υπηρεσία στη συγκεκριμένη περιοχή δεν απαλλάσσει το Δημόσιο από την κατ' άρθρο 105 Εισ.Ν.ΑΚ. ευθύνη του για αποζημίωση, εφόσον ο αστυνομικός, κατά τον έλεγχο που επιχείρησε να κάνει στην παρέα του πρώτου ενάγοντος, ενήργησε με την ιδιότητα του δημοσίου οργάνου και εξαιτίας της ιδιότητας αυτής, αφού επικαλέστηκε, προκειμένου να διενεργήσει τον έλεγχο, την ιδιότητα του αστυνομικού. Επομένως, η πράξη του βρίσκεται σε εσωτερική συνάφεια προς καθήκοντά του ως αστυνομικού, με συνέπεια να ιδρύεται ευθύνη του Δημοσίου προς αποκατάσταση της ζημίας, κατ' άρθρο 105 Εισ.Ν.ΑΚ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΕΣ **ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΗΣ ΟΡΘΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ** **ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ**

Η ορθή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας⁵¹ ως θεμελιώδους κατευθυντήριας αρχής στην εκπλήρωση του αστυνομικού έργου εξαρτάται άμεσα και αναπόσπαστα από τη σύγχρονη και αδιάκοπη εκπαίδευση και επιμόρφωση των αστυνομικών, τον προσήκοντα ιεραρχικό και δικαστικό τους έλεγχο, τη συναίσθηση της υψηλής τους αποστολής και αυξημένης ευθύνης, η οποία πρέπει να αποτελεί για αυτούς το κυρίαρχο κριτήριο επιλογής του Σώματος και, τέλος, τη λειτουργική τους ανεξαρτησία και την αξιοκρατική και δίκαιη μεταχείριση τους από την πολιτεία.

Πρώτο βασικό προαπαιτούμενο για τη δικαιοκρατική άσκηση αστυνομικής εξουσίας και τη σύμπλευση της με τη θεμελιώδη αρχή της αναλογικότητας είναι κατ' αρχήν η ενδελεχής γνώση των νομικών διατάξεων που αναφέρονται στις αστυνομικές επεμβάσεις και ιδιαίτερα εκείνων, η εφαρμογή των οποίων ορίζεται από το νόμο ως ειδικότερο αστυνομικό καθήκον. Έτσι π.χ., αν ο αστυνομικός παραβεί με πρόθεση τις σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής των κατ' οίκων ερευνών οριζόμενες διατάξεις, ενδεχομένως να τιμωρηθεί για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας, υποχρεούμενος ακόμα και σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος. Ακόμη και αν όμως τηρήσει τις σχετικές νομοθετικές διατάξεις αλλά τις εφαρμόσει με τρόπο που να συνιστούν « υπέρβαρη » επιβάρυνση για το διοικούμενο θα τιμωρηθεί για παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας με παρόμοιες κυρώσεις σαν να μην τις είχε εφαρμόσει καθόλου .

Δεύτερον, όπως προαναφέρθηκε, προαπαιτούμενο είναι η συστηματική και διαρκής εκπαίδευση των αστυνομικών ως προς τα αστυνομικά καθήκοντα και κυρίως ως προς την ορθή χρήση των όπλων, καθώς αυτή αποτελεί τη κυριότερη μορφή κρατικού υλικού καταναγκασμού. Βεβαίως πέρα από τη σχετική εκπαίδευση ο αστυνομικός πρέπει να τηρεί πιστά τους κανόνες επιμελούς χρήσης των όπλων.

⁵¹ Βλ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., ο.π., Σελίδες 566-571

Τρίτον, ορθά επισημαίνεται, ότι ανεξαρτήτως της θεσμοθέτησης οιωνδήποτε ρυθμιστικών κανόνων αστυνομικής συμπεριφοράς και δράσης κυρίαρχο ρόλο για την ορθή επιλογή και εφαρμογή του εκάστοτε αναγκαίου μέτρου βίας, διαδραματίζει αυτός καθαυτός ο ανθρώπινος παράγων που αναφέρεται στη δομή της προσωπικότητας και της ιδιοσυγκρασίας του κάθε αστυνομικού οργάνου καθώς και η γενικότερη ψυχοσύνθεση του, με τις δεδομένες εγγενείς αδυναμίες των γνωρισμάτων αυτών, ιδίως σε καταστάσεις πίεσης και φόρτισης συνέπεια εξωτερικών ερεθισμάτων, όπως φόβου, ταραχής ή οργής από την επίθεση κακοποιού. Ψυχολογική έρευνα στην αστυνομική σχολή του Wiesbaden της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας κατέληξε στο πόρισμα, ότι η προσωπικότητα και οι αντιλήψεις του αστυνομικού καθορίζουν σε τελική ανάλυση περισσότερο από κάθε άλλο παράγοντα την απόφαση του να κάνει χρήση των όπλων. Πράγματι, αλλιώς αντιμετωπίζει το θέμα της χρήσης των όπλων ένας αστυνομικός πιστός στον όρκο του, διαπνεόμενος από υψηλό αίσθημα καθήκοντος και πίστη στις αρχές του δημοκρατικού κράτους δικαίου και αλλιώς κάποιος που δεν διέπεται από αυτές τις αντιλήψεις και που θα πρέπει να θεωρηθεί ότι συγκαταλέγεται στις σκοτεινές εξαιρέσεις.

Τέλος, τέταρτο βασικό προαπαιτούμενο αποτελεί ο αυστηρός ιεραρχικός και δικαστικός έλεγχος των αστυνομικών οργάνων όχι μονάχα ως προς τη τήρηση των «κείμενων διατάξεων» αλλά και της αρχής της αναλογικότητας. Βεβαίως, θα ήταν άδικο να παραγνωριστούν οι σημαντικές προσπάθειες που έχει καταβάλει τα τελευταία χρόνια η αστυνομία στο τομέα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές πρέπει να συνεχιστούν αμείωτες για να απαλειφθούν και τα μεμονωμένα περιστατικά ανάρμοστης συμπεριφοράς των αστυνομικών οργάνων σε βάρος των πολιτών. Για να συμβεί αυτό στις περιπτώσεις που καταγγέλλεται και αναδεικνύεται τέτοια συμπεριφορά θίγουσα τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα αρμόδια για την άσκηση πειθαρχικής εξουσίας προς επιβολή ποινών και τη λήψη διοικητικών μέτρων αστυνομικά όργανα οφείλουν να υπηρετούν αντικειμενικά και αποφασιστικά το υπέρμετρο δημόσιο συμφέρον, όπως αυτό εμφανίζεται εν προκειμένο με τη μορφή της εύρυθμης διεξαγωγής της αστυνομικής υπηρεσίας και την τήρηση της οιονεί στρατιωτικής πειθαρχίας κατά την

εκτέλεση της. Και τούτο, διότι η επίδειξη μιας κακώς νοούμενης συναδελφικής αλληλεγγύης και η συνακόλουθη αξιολογική απομείωση οδηγεί τελικά στην αποδοχή των εγκληματικών ενεργειών και σε καθεστώς ατιμωρησίας. Το καθεστώς αυτό οδηγεί στις ολέθριες συνέπειες να ευτελίζεται η έννοια του εσωτερικού ελέγχου και τις αξιοπιστίας της διοίκησης, να τορπιλίζεται η διαρκώς επιζητούμενη εμπιστοσύνη των πολιτών και να παρεμποδίζονται σημαντικά οι απαραίτητες για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος συνεργασιακές σχέσεις των τελευταίων με την αστυνομία. Επίσης, σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει την αυθαίρετη αστυνομική βία να διαδέχεται η ατιμωρησία των υπευθύνων οργάνων από τα ποινικά δικαστήρια. Τα τελευταία οφείλουν να επιβάλουν ποινή ανταποκρινόμενη προς την ενοχή τους στους αστυνομικούς που ενέχονται για αξιόποινες πράξεις, ιδιαίτερα εκείνες που παραπέμπουν σε παράνομη θανατηφόρο βία.

Ήδη τα διοικητικά δικαστήρια καταμετρούν πλέον αξιοπρεπή χρηματικά ποσά αποζημίωσης υπέρ των θιγόμενων από την αστυνομική βία και αυθαιρεσία και μάλιστα όχι μόνο για τη θετική ζημία αλλά και για ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη. Το δημόσιο δε κατά κανόνα πλέον κινείται στη συνέχεια αναγωγικά κατά των υπευθύνων στέλνοντας ουσιαστικά το μήνυμα, ότι για τις πράξεις ή παραλείψεις το βάρος δεν θα μετακυλύεται στους φορολογούμενους πολίτες, αλλά θα καλούνται τελικώς οι υπεύθυνοι αστυνομικοί να καταβάλλουν το κόστος στα δημόσια ταμεία.

Η παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας που καταλήγει σε αυθαίρετη αστυνομική βία τορπιλίζει τις σχέσεις Αστυνομίας- πολιτών, συνιστώντας ταυτόχρονα και παραβίαση άλλων θεμελιωδών αρχών που διέπουν τις αστυνομικές επεμβάσεις, όπως την αρχή της προσήκουσας συμπεριφοράς, της προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών, της απαγόρευσης κατάχρησης εξουσίας.

Η αρχή της αμεροληψίας, της ισότητας, του υπερέχοντος δημοσίου συμφέροντος, της αναλογικότητας και γενικότερα όλες οι βασικές αρχές που διέπουν την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να οδηγήσουν στη μη λειτουργία των αστυνομικών υπηρεσιών ή στην μειωμένη αποτελεσματικότητα των οργάνων της ΕΛ.ΑΣ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε διαπιστώνει κανείς ότι η τήρηση των διατάξεων του Συντάγματος και κυρίως των αρχών που αυτό περιέχει κάθε άλλο παρά μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη κατά την άσκηση των αστυνομικών αρμοδιοτήτων. Η ευθύνη φαίνεται να κατανέμεται μεταξύ του κοινού νομοθέτη και της αστυνομίας. Ειδικότερα, τα νομικά κείμενα που περιγράφουν τις προϋποθέσεις της επιτρεπτής άσκησης των αστυνομικών αρμοδιοτήτων είτε στερούνται τυπικής συνταγματικότητας, όπως το Π.Δ. 141/1991, είτε εμπεριέχουν ασαφείς και γενικόλογες διατυπώσεις, που επιτρέπουν την ευρεία ερμηνεία τους από τους αστυνομικούς, οι οποίοι άλλωστε θεωρούν ότι η ερμηνεία αυτή διευκολύνει την εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Από την άλλη πλευρά, στην αστυνομία φαίνεται να υπάρχει μια παγιωμένη αντίληψη ότι οι περιορισμοί που υφίστανται ως προς την άσκηση της αστυνομικής εξουσίας περιορίζουν και την αποτελεσματικότητα του αστυνομικού έργου για την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Το πρόβλημα φαίνεται λοιπόν ότι μπορεί να λυθεί μόνο αν υιοθετηθούν παρεμβάσεις τόσο σε νομοθετικό επίπεδο αρχικά, όπου θα πρέπει να περιγράφονται με απολύτως αναλυτικό και σαφή τρόπο οι προϋποθέσεις για τη σύμφωνη με το Σύνταγμα άσκηση της αστυνομικής εξουσίας, όσο όμως και στο επίπεδο ενημέρωσης των αστυνομικών οργάνων σχετικά με τα όρια της νόμιμης χρήσης βίας από την πλευρά τους και ως προς τις μεθόδους που επιτρέπεται να χρησιμοποιούν κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Στο επίπεδο αυτό είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό, όχι μόνο από τα αστυνομικά όργανα που ασκούν την αστυνομική εξουσία, αλλά κυρίως από εκείνους που σχεδιάζουν και ελέγχουν το αστυνομικό έργο, ότι η αντιμετώπιση του εγκλήματος αποτελεί καθήκον και νομιμοποιητικό παράγοντα ύπαρξης της αστυνομίας μόνον υπό τον όρο του σεβασμού των ατομικών ελευθεριών, όπως διασφαλίζονται στο Σύνταγμα, και ότι, επομένως, η αντιμετώπιση του εγκλήματος δεν μπορεί να χρησιμοποιείται από την αστυνομία ως επιχείρημα για περιστολή των ελευθεριών αυτών.

Στη σύγχρονη εποχή, στη οποία παρατηρείται έξαρση σε διεθνή κλίμακα της βαριάς εγκληματικότητας, δημιουργία νέων πολυδιάστατων και επικινδυνότερων εγκλημάτων, σταθερή και ανησυχητική αύξηση των

εγκληματούντων και τεράστιες επιπτώσεις στην πολιτεία, την κοινωνία και τα επιμέρους άτομα, κρίνεται αναγκαίος ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου και της αποστολής της αστυνομίας, η σαφή οριοθέτηση των εξουσιών αυτής καθώς και η πλήρης ενημέρωση των οργάνων της, έτσι ώστε να επιτευχθεί η αποστολή της, που αποτελεί κυρίως η πρόληψη και η καταστολή του εγκλήματος, καθώς και προαχθούν και να προστατευθούν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες του ανθρώπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ

1. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ- ΣΚΑΛΤΣΑ Α. : Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου Γ' Έκδοση, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2016
της ίδιας : Διασφάλιση της αρχής της νομιμότητας της Διοικήσεως, ΕΕΝ, 1989 σελ. 67
της ίδιας : Η προστασία του διοικούμενου, 1999 βασική αρχή της διοικητικής δράσεως 1999
της ίδιας : Γενικές αρχές στη νομολογία του ΣΤΕ και του ΔΕΚ 2007
της ίδιας : Δημόσια Διοίκηση και Συλλογικά όργανα, 2005
της ίδιας : Οι αρχές του Υπαλληλικού Κώδικα, τιμ. τ. για τα 170 χρόνια του ΕΛΣ, 2004
2. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ Ν., Άρθρο: Το νομικό καθεστώς των Σωμάτων Ασφαλείας, Νομικό Βήμα (Νομικό Περιοδικό) 1983
3. Μ. ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Η θεσμική διαδρομή της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, 2002
4. Β. ΒΟΥΤΣΑΚΗΣ, Η αρχή της αναλογικότητας, στον τόμο « Όψεις του κράτους Δικαίου, 1990 »
5. Α. Γέροντας, Διοικητικό Οικονομικό Δίκαιο, 1989
του ίδιου: Η αρχή της αναλογικότητας στο Γερμανικό δημόσιο δίκαιο, 1983
6. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ Ζ., Αστυνομικό Δίκαιο-Η λειτουργική αρμοδιότητα του αστυνομικού προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2004
7. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., Γενικό Διοικητικό Δίκαιο-7^η Έκδοση, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2015
8. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα Ι, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 1991
9. ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ Ι. Θεοχάρη, Ποινική Δικονομία, Βασικά ζητήματα της ποινικής δίκης για τους ανακριτικούς υπαλλήλους, ΤΟΜΟΣ Β', Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Κομοτηνή 2008
10. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Ανδρ., Συνταγματικά δικαιώματα-Β' Έκδοση, Γενικό Μέρος- Ειδικό Μέρος, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2008
11. ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Μιχ. Γιάννης, Δίκαιο Αστυνομίας, ΑΘΗΝΑ 1987
12. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ-ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Δ., Η αρχή της αναλογικότητας στο Εσωτερικό Δημόσιο Δίκαιο, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 1989
13. ΜΑΝΕΣΗΣ Αριστόβουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα Α'- 4^η Έκδοση- Ατομικές Ελευθερίες, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 1982
14. ΜΠΕΗΣ Κ., Άρθρο: Αρχή της αναλογικότητας, Περιοδικό Δίκη (Νομικό Περιοδικό) 1999
15. ΤΑΧΟΣ-ΣΚΟΥΡΗΣ, Δίκαιο της Δημόσιας Τάξης-Ειδικό διοικητικό δίκαιο, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 1990

16. ΤΣΑΤΣΟΣ Δ., Συνταγματικό Δίκαιο Γ'- Θεμελιώδη Δικαιώματα - Γενικό Μέρος, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα - Κομοτηνή 1987
17. Ι. Δρόσος , Δοκίμιο Ελληνικής Συνταγματικής Ιστορίας , Ι 1996
18. Π.-Μ. Ευστρατίου , Το θεμελιώδες δικαίωμα χρηστής διοικήσεως , τιμ. τόμος του ΣΤΕ – 75 χρόνια
19. Ι. ΚΟΙΜΤΖΟΓΛΟΥ , Η αρχή της αξιοκρατίας στο δημόσιο δίκαιο ,2003
20. ΣΤ. ΙΩ. ΚΟΥΤΝΑΤΖΗΣ , Η συμβολή της αρχής της αναλογικότητας στην πραγμάτωση της σχέσης κανόνα –εξαιρέσης μεταξύ θεμελιωδών δικαιωμάτων και περιορισμών τους εις τιμ. τομ. Λ ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ , Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ –ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ 2009
21. Γ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ , Τριτενέργεια και αναλογικότητα , Πρακτικά Ακαδ. Αθηνών , 2001 σελ. 112
22. Σ. ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ , Η αρχή της αναλογικότητας , 2003
23. ΒΛ. ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΙΟΥ , Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου , 2010
24. Ε. ΠΡΕΒΕΔΟΥΡΟΥ , Η αρχή της αναλογικότητας στη νομολογία του ΔΕΚ , ΕΕ Ευρ. Δ. 1997
25. Β.ΣΚΟΥΡΗΣ , Η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας και οι νομοθετικοί περιορισμοί της Επαγγελματικής Ελευθερίας , Ελλ. Δνη 1987

Διαδικτυακές πηγές :

1. www.Wikipedia.org
2. www.astynomia.gr
3. www.dsanet.gr (Ισοκράτης, Τράπεζα νομικών πληροφοριών Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών)